

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Michal Tobrman

**TRANSFORMACE LOKÁLNĚ UKOTVENÉ
KOMUNITY V ČASE:
VLIV FACEBOKU NA UDRŽOVÁNÍ VZTAHŮ**

TRANSFORMATION OF A LOCAL COMMUNITY IN TIME:
INFLUENCE OF FACEBOOK ON RELATIONSHIPS

Diplomová práce

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Petra Špačková PhD.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne.....

Rád bych poděkoval své školitelce Mgr. Petře Špačkové PhD. za cenné rady, připomínky a trpělivost při vedení práce. Nemalé díky patří také všem bývalým spolužákům ze základní školy Na Smetance, kteří se ochotně zúčastnili dotazníkového šetření. Děkuji své přítelkyni Martině Kopečné za pomoc a trpělivost při psaní této práce. Rád bych také projevil díky celé své rodině.

ABSTRAKT

Hlavním cílem práce je popsat a analyzovat povahu vztahů původně lokálně ukotvené komunity a zjistit, jaký vliv mají online sociální sítě na charakter těchto vztahů. Sledovanou lokálně ukotvenou komunitou je jeden vybraný ročník žáků ze základní školy Na Smetance na Praze 2. Pro hlavní analýzu byly použity převážně kvalitativní metody výzkumu: dotazníková šetření a řízené rozhovory s členy sledované komunity. Výsledky ukázaly, že proměnu lze spatřit nejen v rozpadu této komunity na menší skupiny lidí se silnými vazbami, ale i ve vlivu online sociální sítě Facebook, jehož prostřednictvím dochází k udržování vztahů mezi členy původně lokálně ukotvené komunity. Z analýzy síly vztahů mezi bývalými spolužáky vyplývá, že sociální síť vytvořenou prostřednictvím Facebooku, tvoří převážně slabé vazby, které jsou ale nepostradatelné pro tvorbu sociálního kapitálu. Diplomová práce přispěla k dalšímu porozumění problematice vývoje lokálně ukotvených komunit v současné době.

Klíčová slova: lokálně ukotvená komunita, sociální sítě online, Facebook, lokalita Prahy 2, sociální kapitál

ABSTRACT

The main aim of this thesis is to describe and analyze the nature of relationships of the originally local community and see what impact online social networks have on these relationships. The local community in this study is represented by one class of selected pupils from the primary school Na Smetance in Prague 2. For the main analysis were used mainly qualitative research methods: survey questionnaires and structured interviews with members of the screened community. The results showed that the transformation can be seen not only in the fragmentation of the local community into smaller groups of individuals with strong ties, but also in the influence of online social network Facebook, where relationships among members of the originally local community are maintained. The analysis of strength relations between former classmates suggests that social network created by Facebook is essentially generated by weak ties, which are however indispensable for the creation of social capital. This thesis has contributed to the further understanding of the recent local community development.

Keywords: local community, online social networks, Facebook, locality of Prague 2, social capital

OBSAH

Seznam tabulek.....	5
Seznam obrázků	6
Seznam grafů	7
Seznam příloh	8
Úvod	9
1. Teoretické zarámování	12
1.1 Komunitní studie	12
1.2 Sociální sítě a sociální kapitál	17
1.3 Kyberprostor - online prostředí	20
2. Výzkumné otázky a očekávání	25
3. Facebook a jiné sociální sítě online	29
4. Metodika výzkumu a zdroje dat.....	35
4.1 Zdroje dat	35
4.2 Výběr sledované lokálně ukotvené komunity	36
4.3 Výběr sociální sítě online	40
4.4 Metodika dotazníkového šetření.....	40
4.5 Grafické zobrazení mezilidských vazeb - sociogram	49
5. Analýza transformace lokálně ukotvené komunity	51
5.1 Základní škola Na Smetance	51
5.2 Sociální síť online – Facebook	57
5.3 Zkoumaná lokalita Praha 2	70
Závěr	76
Přehled použité literatury	81
Přílohy	90

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 – Počet návštěvníků největších českých sociálních sítí online.....	34
Tab. 2 – Vývoj počtu respondentů na ZŠ Na Smetance, nástupní školní rok 1990/1991	39
Tab. 3 – Návratnost dotazníkového šetření.....	43
Tab. 4 – Procentuální návratnost dotazníkového šetření z hlediska posledního absolvovaného ročníku studia.....	45
Tab. 5 – Přehled komunikačních partnerů a jejich základní charakteristiky	48
Tab. 6 – Frekvence osobních kontaktů spolužáků dle respondentů	57
Tab. 7 – Návštěvnost sociálních sítí online.....	58

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 – Mapa sociálních sítí online ve světě v roce 2011	32
Obr. 2 – Mapa školských obvodů v roce 2012	38
Obr. 3 – Mapa míst bydliště respondentů a dalších žáků v době nástupu na ZŠ Na Smetance....	52
Obr. 4 – Grafické zobrazení vztahů ve skupině žáků Muži.....	54
Obr. 5 – Grafické zobrazení vztahů ve skupině žáků Ženy 1a skupině Ženy 2.....	55
Obr. 6 – Sociogram spolužáků se vzájemnými vazbami na Facebooku	61
Obr. 7 – Vybraní spolužáci v pozici „osamělý“ v rámci Facebooku	66
Obr. 8 – Vybraní spolužáci v pozici „spojující“ v rámci Facebooku.....	67
Obr. 9 – Vybraní spolužáci v pozici slabě „konformní“ v rámci Facebooku.....	67
Obr. 10 – Vybraní spolužáci v pozici silně „konformní“ v rámci Facebooku.....	68

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Vývoj počtu obyvatel na Praze 2 v letech 1991-2011	37
Graf 2 – Vzdělanostní struktura respondentů	45
Graf 3 – Ekonomická aktivita respondentů	46
Graf 4 – Průměrné počty spolužáků z hlediska síly vazby k ostatním žákům.....	53
Graf 5 – Hlavní důvody návštěvy sociální sítě online Facebook	63
Graf 6 – Využívané způsoby nalezení bývalých spolužáků	64
Graf 7 – Počet kontaktů se spolužáky ze ZŠ Na Smetance	65
Graf 8 – Vztah respondentů k městské části Praha 2	72
Graf 9 – Důvody pro návrat respondentů na Prahu 2.....	73
Graf 10 – Srovnání průměrného počtu spolužáků z hlediska síly vazby k ostatním žákům	74

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Mapa školských obvodů z období První republiky	90
Příloha 2 – Dotazník.....	91
Příloha 3 – Struktura řízených rozhovorů.....	97
Příloha 4 – Sociometrická matice	98

Úvod

Na počátku našich životů procházíme vzdělávací institucí, která nám pomáhá utvářet naše první názory na svět kolem nás. Čerpáme v ní své první informace a učíme se poznávat svět. Především si ale na základní škole vytváříme první mezilidské vazby mimo rodinu, které v mnohých případech mohou přetrvávat až do konce našich životů. Tato diplomová práce se snaží odpovědět na otázku, zda je možné pomocí výzkumu vývoje vztahů mezi spolužáky dvou tříd základní školy alespoň na mikroúrovni zjistit určité pravidelnosti? Původně lokálně ukotvená komunita vzniklá na základě geografické blízkosti (v tomto případě spádovost základní školy) prochází v průběhu let zásadními změnami, které ovlivňují její povahu. Cílem této práce je popsat a analyzovat povahu vztahů původně lokálně ukotvené komunity a zjistit, jaký vliv mají *sociální sítě online*¹ na charakter těchto vztahů.

Mezilidské vztahy jsou zejména v posledním desetiletí, čím dál více ovlivňovány internetem. Již Albert Einstein označil rozvoj komunikačních technologií za jednu ze tří revolucí 20. století (spolu s demografickou a atomovou; Lévy 2000) a to i přesto, že nemohl být svědkem rozvoje sociální sítě online Facebook. Jednou z posledních inovací, které internet přinesl jsou právě sociální sítě online. Především sociální sít online Facebook je fenomén poslední doby, který je stále častěji využíván jako nové komunikační prostředí sloužící k uskutečňování sociálních kontaktů. Působí jak na mezilidské vztahy, tak na osobní setkávání v reálném prostoru. Nabízí se tak otázka, zda dochází působením sociálních sítí online k oslabování či zesilování mezilidských vztahů? A posiluje či zeslabuje komunikace uskutečňovaná na Facebooku sociální kapitál? Na tyto a další otázky se snaží tato diplomová studie odpovědět.

Diplomová práce se zabývá proměnou vztahů mezi členy komunity, která byla formována v prostředí lokality Prahy 2. Vztahy mezi členy komunity byly ovlivněny již v průběhu samotného studia na základní škole, kdy téměř polovina spolužáků odešla na jinou základní školu či gymnázium. Došlo tak k zeslabení či úplnému zpretrhání vztahů mezi jednotlivými členy. Zdá se, že Facebook napomohl obnově některých vztahů mezi

¹ Ve studii je pojmem sociální sítě online myšlena internetová služba, která umožňuje virtuální setkávání osob (více viz kapitola 1.3)

členy bývalé lokálně ukotvené komunity. Pomocí analýzy vztahů bude snaha potvrdit studii Elisson (2007), která poukazuje na to, že udržováním kontaktů prostřednictvím různých sociálních sítí online se vytváří *sociální sítě*² především slabých vazeb. Tyto slabé vazby jsou nezbytné pro budování či posilování sociálního kapitálu. Studie se snaží potvrdit významný vliv internetu na lokálně ukotvenou komunitu a ověřit tak výsledky dalších podobných výzkumů (Cummings, Lee a Kraut 2004, Virtanen, Malinen 2008, Susová 2009). Otázkou zůstává, zda internet působí na mezilidské vztahy pozitivně či negativně. Šetření má za cíl zjistit, zda má internet pozitivní vliv na společnost, jak tvrdí rovněž někteří jeho příznivci (Hampton, Wellman 2003). Existují ale i autoři, podle kterých internet mezilidskou komunikaci ohrožuje (Stol 1995, Nie, Hillygus 2002). Čas strávený na internetu dle nich omezuje čas, který je důležitý pro uskutečňování vztahů v reálném světě. Internet tak podle těchto autorů narušuje komunikaci a nepřímou zabraňuje i osobním kontaktům, které jsou nutné pro budování vztahů uvnitř lokality.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. Po *Úvodu* následuje kapitola *Teoretické zarámování* obsahující definice, výklad základních pojmů a konceptů vhodných k porozumění problému. V této části diplomové práce jsou diskutovány jednotlivé teoretické přístupy s pomocí vybrané literatury, jejíž nalezení se dá rovněž označit jako jeden z výsledků práce. Tato kapitola je rozdělena do tří teoretických okruhů – komunitní studie, sociální sítě a sociální kapitál a kyberprostor. V druhé kapitole jsou představeny *sociální sítě online* a pozornost se soustředí zejména na seznámení se sociální sítí online *Facebookem*.

V třetí kapitole *Výzkumné otázky a očekávání* jsou představeny základní cíle studie. Následuje kapitola věnující se použitým metodám (viz *Metodika výzkumu a zdroje dat*). Jedná se především o představení zdrojů dat, popis výběru sledované skupiny a sociální sítě online, způsob tvorby dotazníkového šetření a řízených rozhovorů a nakonec i o grafické zobrazení mezilidských vazeb formou sociogramu.

Pátá kapitola seznamuje čtenáře s výsledky *Analýzy transformace lokálně ukotvené komunity*, která vychází především z dotazníkového šetření a řízených

² V práci znamená pojem sociální sítě množinu sociálních subjektů, propojenou vztahy (Barnes 1972) Jedná se o spíše analytický nástroj sloužící k výzkumu mezilidských vztahů (více viz kapitola 1.2).

rozhovorů. Kapitola se věnuje jednotlivým výzkumným cílům, včetně zjištění, jak působí původní prostor lokální ukotvenosti na vztahy mezi spolužáky.

Poslední kapitolou je *Závěr*, který shrnuje výsledky provedeného šetření a nastiňuje možnosti dalších analýz. Součástí diplomové práce jsou také *Přílohy*. Pro názornou ukázkou proměny spádové oblasti základní školy Na Smetance, je součástí mapa školských obvodů z období První republiky. Další přílohu tvoří dotazník použitý pro zpracování terénního šetření a základní struktura řízených rozhovorů. Pro lepší představu o vztazích bývalých spolužáků s profilem na Facebooku je přiložena sociometrická matice.

1 Teoretické zarámování

Teoretický vstup do problematiky se věnuje několika tematickým okruhům, které se v této práci vzájemně prolínají a je důležité uvést hlavní koncepty a vysvětlit základní pojmy. První tematický okruh se věnuje problematice komunity a povaze mezilidských vazeb v prostoru. Jedná se o základní teoretický úvod do zkoumaného problému, shrnutí některých stěžejních pohledů na jejich výzkum a to se zaměřením na koncept *Community Question*. Jelikož se případová studie zaměřuje na lokálně ukotvenou komunitu, soustředí se pozornost i na ni. Podobně je důležité shrnutí hlavních přístupů, které se zabývají vlivem internetu a sociálních sítí online na výzkum komunit.

Druhý tematický okruh se soustředí na sociální sítě, které s výzkumem komunit úzce souvisejí. Především se pak zaměřuje na koncept sociálního kapitálu, na který působí mimo jiné i kvalita sociálních sítí. V této kapitole je také věnována pozornost, zdali a pokud ano, tak jakým způsobem ovlivňuje internet koncept sociálního kapitálu. Třetí okruh se zaměřuje na nové komunikační prostředí – *kyberprostor*³. Kyberprostor umožnil vznik sociálních sítí online, které znamenají jednu z fází revolučních změn v mezilidské komunikaci. Internet napomáhá vzniku a rozvoji nejrůznějších sociálních sítí online a v důsledku toho dochází také k proměně některých pohledů na výzkum komunit. V některých případech kvůli internetu prostorová vzdálenost téměř ztrácí na významu a tím se mění rovněž povaha komunitních vztahů.

1.1 Komunitní studie

Samotný pojem komunita nemá zcela jasnou definici (Puldová 2006). Proto je nutné uvést některé z hlavních pohledů, které se tento pojem snaží vysvětlit. Hillery (1955) shromáždil 94 rozdílných definic pojmu komunita. Nejčastěji je dle něj komunita spojována se společenskými kontakty, geografickou lokací a sociálními vazbami jako hlavními prvky komunitního života. Na druhou stranu lze ovšem komunitu také chápat

³ Pod pojmem kyberprostor je v práci míněno nové komunikační prostředí, které se objevilo v souvislosti s propojením počítačů v celosvětovém měřítku – internetem (více viz kapitola 1.3).

jako vzájemně propojené společenství lidí spojené stejnými zájmy, prací nebo zálibami, kde již lokalizace není rozhodující (Wellman 2001b, Susová 2009).

Podle Phillips (1996) je možné definovat komunitu třemi způsoby. První je komunita vnímaná jako skupina lidí sdílející společné rysy (*zájmová komunita*). Tento typ komunity nemusí být prostorově vymezen, jelikož tyto komunity jsou založené na společných vlastnostech a identitě, jedná se tedy o neprostorové komunity (Špačková 2011). Druhým typem komunity je skupina lidí sdílející kulturu a identitu s vysokou mírou sociální koheze (*tradiční komunita*). Jedná se tedy o širší pojetí komunity (např. v etnicky homogenních čtvrtích velkých měst – Chinatown atd.). Třetí variantou je komunita ve smyslu skupiny lidí sdílející společný prostor (*lokálně ukotvená komunita*).

Pokud vycházíme z definice podle Phillips (1996), je v této práci největší pozornost věnována lokálně ukotvené komunitě a její transformaci, kterou se primárně tato práce zabývá. Jedná se o komunitu založenou na základě společně obývaného prostoru (např. komunita v místě bydliště). Pro lokálně ukotvenou sociální skupinu se také někdy užívá také název sousedství (*neighbourhood*; Wellman, Leighton 1979). Pojem sousedství bude pro zjednodušení, dále v této práci používán pouze jakožto synonymum pro *lokalitu*⁴ ve smyslu geografického prostoru (podobně viz Špačková 2011).

Lokálně ukotvenou komunitu lze vnímat dvěma pohledy. Zaprvé z hlediska fyzického prostoru, ke kterému komunita náleží (konkrétní území). Za druhé z pohledu sociálních vztahů mezi jejími členy. Do těchto sociálních vazeb se promítá také infrastruktura, lokální politika, služby a sentimentální pocity (Galster 2001). Pod pojmem lokálně ukotvená komunita si lze představit sociální vazby vycházející z konkrétního fyzického prostoru (Keller 1968). Massey (1994) popisuje lokálně ukotvenou komunitu jako sadu vzájemně překrývaných sociálních sítí v prostoru. Ty mohou být aktivovány ve formě vzájemné podpory a pomoci, které jsou jednou ze základních charakteristik lokálně ukotvené komunity a nalézají se ve vzdálenosti pouze několika bloků (Lupton, Power 2004). Na základě výše uvedených pohledů je v této práci pohlíženo na lokálně ukotvenou komunitu, jako na komunitu, která má určité *prostorové vymezení* a rovněž v ní probíhají *společenské interakce v rámci konkrétního území města*.

⁴ Není tím ovšem myšleno konkrétní území městské části Praha 2.

Jeden z konkrétních případů lokálně ukotvené komunity představuje *koncept neighbourhood dependent group*. Jedná se o komunitu, jejíž členové jsou odkázáni na okolí místa svého bydliště, například děti a jejich rodiče, kteří se o ně starají, staré lidi nebo o příslušníky některých etnik (Davies, Herbert 1993). Pro tyto lidi je pohyb po městě složitý především z důvodu překážek v překonávání prostorové vzdálenosti (např. pohyb s kočárkem nebo zdravotní znevýhodnění). Podobně jsou na tom také děti ze základních škol. Pokud si žáci nezvolili základní školu s určitým specifickým zaměřením, která se nenachází v blízkosti bydliště, navštěvují základní školu danou vymezením školských obvodů. Tímto jsou také tito žáci odkázáni na okolí svého bydliště.

Výzkum komunit a tedy i lokálně ukotvených komunit byl zásadně ovlivněn konceptem *Community Question*, který popsali ve svých člancích Barry Wellman a Barry Leighton (Wellman 1979, Wellman, Leighton 1979). V nich rozdělili přístupy ke studiu komunit do tří oblastí (jedná se o tři přístupy ke studiu městských komunit) – *Community Lost*, *Community Saved* a *Community Liberated (Transformed)*. Koncept *Community Question* se snaží odhalit, jak rozsáhlá změna systému dělby práce proměnila sociální vazby a soudržnost komunit. Jedná se o částečné shrnutí dosavadních poznatků o komunitách v moderní společnosti, tedy o vývoj klíčových teorií zabývajících se komunitami.

První přístup *Community Lost* (ztracená komunita) souvisel s modernizací společnosti – průmyslovou revolucí a na ní navázanou rostoucí urbanizací, již mnozí autoři dávali za vinu úpadek komunity (Tönnies 1887, Wirth 1938). Podle Tönniese (1887) vzniká ve městech městský typ společenských vztahů (*Gessellschaft*), ve kterých hlavní roli hrají omezené zájmy jedince na úkor zájmů společnosti. Naproti tomu na venkově se udržuje morální, zásadová a soudržná venkovská pospolitost (*Gemeinschaft*). Podobně i Wirth (1938) poukazuje, že se neosobní vztahy vyznačující se konkurencí mezi jedinci a vyšší mírou anonymity vyskytují v místech s vysokou koncentrací obyvatel, tedy ve městech. Podobné úvahy o ztrátě komunity se objevují i s nástupem internetu (Driskell, Lyon 2002).

Přístup *Community Saved* (zachráněná komunita) oproti předchozímu přístupu předpokládá, že k úpadku komunit nedochází, a komunita je tzv. zachráněna. To spočívá zejména v zachování sousedských vazeb i ve městech. Zastánci tohoto přístupu

pomocí empirických důkazů našli tradiční venkovské komunity ve vnitřním městě (Gans 1962, Jacobsová 1975). Jednalo se především o etnické čtvrti (např. italoamerické), kde přetrvala sousedská soudržnost a nadále docházelo k poskytování podpory jejím členům. Právě nalezení existence prostorově ukotvených vztahů v moderní průmyslové společnosti představovalo pro zastánce *Community Saved* důkaz přetrvání těchto vazeb i ve městě (Susová 2009). Tento typ komunit se ale nacházel převážně v místech, které splňují předpoklady pro udržování kvalitních mezilidských vazeb a to v místech, kde se zpravidla soustředili ekonomicky znevýhodnění lidé (Knox, Pinch 2000).

Oba dva tyto přístupy se snažily o vysvětlení, jakým způsobem ovlivnily společenské změny mezilidské vztahy uvnitř sídel. Podařilo se jim dokázat, že se ve společnosti vyskytují oba dva typy konceptů, avšak pouze v omezené míře. Tyto dva přístupy se zabývaly spíše studiemi „krajních“ situací, které se nedaly aplikovat na většinu společnosti. Jedná se tedy o určitá souběžná vývojová stadia komunitních vztahů. Vysvětlení, které lze použít na větší část nynější společnosti nabízí až třetí přístup.

Podle tohoto přístupu *Community Liberated/Transformed* (osvobozená/přeměněná komunita) nedochází k vytrácení sousedských vazeb, jak hlásá *Community Lost*, ale spíše k jejich transformaci. Došlo sice k oslabení sousedských vazeb, ale na druhou stranu vazby již nejsou prostorově ukotvené, což souvisí s rozvojem moderních technologií (rozvoj způsobů dopravy, komunikační technologie apod.), které napomohly překonání času a prostoru (Wellman, Leighton 1979). Silně propojené komunity se sice nadále rozvíjejí i ve městech, ale často již nekopírují lokálně ukotvené komunity a jejich závislost na prostorové blízkosti ve smyslu *Community Saved*. Komunita tedy nemusí být založena na společně obývaném prostoru (Wellman, Leighton 1979). Dochází tím k posílení významu právě u těch komunit, které nejsou vymezené na základě společně obývaného prostoru, ale naopak na základě společných zájmů. Přesahují tak i hranice města, v němž jedinci bydlí (Wellman 2001a). Na významu nabývají vazby prostorově neukotvené. Jedná se o sítě komunit založených na specificky zaměřených zájmech, např. infomační technologie, počítačové hry, sci-fi literatura atd. Lokálně ukotvené komunity sice mají nadále svůj význam, jak dokázal např. Wellman (1996), síla lokálních komunitních vazeb je však oslabená.

Na všechny tyto tři přístupy konceptu komunitních otázek (*Community – Lost, Saved, Liberated/Transformed*) lze pohlížet jako na jednotlivé podoby městské společnosti, případně na její vývojové etapy. Ve společnosti se ovšem nejspíše vyskytuje převážně směsice sítí se znaky převážně *Saved* a *Liberated* (Wellman, Leighton 1979).

Internet a vztahy odehrávající se online je nutné také zahrnout do komunitních studií, neboť mnoho kontaktů je zprostředkováno právě novými komunikačními technologiemi, které jsou již nyní nedílnou součástí života každého člověka (Wellman, Haythornthwaite 2002). Na internetu se nejčastěji objevují dva základní typy komunit. První jsou vzniklé na základě sdílení určitého společného zájmu (např. hudba, hry, sport) a druhé vznikly na základě sdílení společného prostoru (město, čtvrť) (Susová 2009).

Internet umožňuje, že se kdokoli může stát členem určité komunity nezávisle na tom, kde se fyzicky nachází (Jelínková 2010). Členové takovéto komunity spolu mohou komunikovat téměř v reálném čase. Podle Rheingolda (1993) mohou být nově vzniklé komunity na internetu dokonce novou formu společnosti. U lokálně ukotvených komunit je podle Susové (2009) internetová komunikace zatím spíše doplňková a vazby vycházející z prostorové blízkosti hrají stále velice důležitou roli (Wellman 1996). Internet významně přispěl k oživení Wellmanova přístupu *Community Liberated/Transformed* (osvobozené komunity). Vývojově starší koncepty *Community Lost a Saved* (ztracené a zachráněné komunity) jsou v moderní informační společnosti pozorovány v jejich čisté formě spíše vyjímečně. Naproti tomu osvobozená komunita díky rozvoji internetu prochází další proměnou a objevuje se v rozdílných formách více než dříve.

Internet má na lokálně ukotvené a zájmové komunity zcela zásadní vliv. Představuje významnou kvantitativní i kvalitativní změnu (Horan, Blanchard 1998). Především u zájmových komunit dochází k jejich nárůstu, protože se jejich členové mohou sdružovat v mnohem větším počtu a navíc výrazně jednodušeji napříč celým kyberprostorem. Vznikají tím komunity lidí, kteří se vzájemně nikdy neviděli, ale přesto o sobě vědí více, než někteří sousedé žijící vedle sebe desítky let. Změna v případě lokálně ukotvených komunit je převážně kvalitativního charakteru. Nejedná se o výrazný nárůst jejich počtu, ale spíše o zlepšení informovanosti členů těchto komunit.

Vazby mezi jednotlivými členy zůstávají sice převážně slabé, ale za to mají díky internetu trvalejší charakter. Internet je tak dalším místem, kde se lidé mohou setkávat (Parks, Floyd 1996).

Návaznost kapitoly na empirickou část studie se projevuje zejména v prvním a druhém cíli práce. První se zabývá proměnou samotné lokálně ukotvené komunity. V druhém cíli je pozornost mimo jiné věnována konceptu *Community Question*. Otázkou je, zda jej lze aplikovat také na sledovanou komunitu. Před tím než se transformaci lokálně ukotvené komunity bude věnovat případová studie, je nutné seznámit čtenáře se základním teoretickým úvodem k sociálním sítím a sociálnímu kapitálu, které s problematikou komunitních vztahů úzce souvisí.

1.2 Sociální sítě a sociální kapitál

Výzkum komunit je úzce spojen se sociálními sítěmi a sociálním kapitálem. Pojem sociální síť je spojen zejména se jménem britského antropologa J. Barnese, který ho využíval především ke zkoumání mezilidských vztahů, které překračují uzavřené hranice skupin např. rodina, spolky (Jelínková 2010). Podle Barnese (1972) je sociální síť množinou sociálních subjektů, která je propojena vztahy. Sociální sítě také napomáhají vysvětlení povahy mezilidských vazeb v lokalitě (Bridge 2002).

Sociální sítě jsou analytickým nástrojem sloužící k výzkumu mezilidských vztahů. Kvalita sociálních sítí ovlivňuje rovněž rozsah sociálního kapitálu. Sociální kapitál ovlivňuje míru spolupráce mezi lidmi (odkazuje na sociální organizaci, která usnadňuje jednání mezi lidmi) a přispívá tudíž k výkonnosti celé společnosti (Putnam 1993, 2000). Obecně se jedná o zdroje nakumulované skrze mezilidské vztahy (Coleman 1988). Sociální kapitál může být definován buď jako vlastnost jedince (potenciál aktivovat a mobilizovat zdroje prostřednictvím své sítě sociálních kontaktů), nebo jako vlastnost společnosti (kvalita sociálních sítí a vztahů včetně mezilidské důvěry, které umožňují spolupráci) (Matějů, Vitásková 2006). V této práci je pozornost věnována sociálnímu kapitálu jedince ve společnosti.

Sociální kapitál jsou zdroje zasazené v sociální síti jedince, které mohou být aktivovány skrze vazby v těchto sítích (Lin 2005). Jedná se tedy o soubor zdrojů spojených s členstvím v určité skupině (Bourdieu 1985). Sociální kapitál je obsažen

ve strukturách vztahů aktérů. Pravým zdrojem výhod jedince jsou právě tyto vztahy, nikoliv jedinec sám (Portes 1998). Je to tedy souhrn vztahů, sdílených hodnot a vzájemné důvěry (Bourdieu 1985). Sociální kapitál se rozděluje dle povahy vazeb mezi lidmi, kteří ho sdílejí. Prvním typem je propojující (*bonding*) sociální kapitál, což jsou úzké vazby mezi jednotlivci, které napomáhají členům, kteří ho sdílejí. Druhým typem sociálního kapitálu je přemostňující (*bridging*), který slabými vazbami propojuje oddělené skupiny (Susová 2009).

Sociální kapitál přináší tři typy výhod: informační výhody (přístup k většímu objemu relevantních informací při nižších nákladech); moc a vliv (kontrola toku informací); solidaritu (tlak na dodržování pravidel bez potřeby kontroly) (Adler, Kwon 2000). Jeho vysoká koncentrace může být dokonce spojena s určitou exkluzivitou, která se získává tím, že jsou jeho uživatelé členové prestižní skupiny. Silný sociální kapitál komunity také přispívá k nižší kriminalitě a kvalitnějšímu veřejnému prostoru (čistota, vybavenost atd.) v sousedství lokálně ukotvených komunit (Adler, Kwon 2002).

Podle některých autorů internet podporuje především slabé vazby (známí, spolupracovníci atd.) na úkor silných vazeb (rodina, blízcí přátelé) (Kavanaugh et al. 2005, Jelínková 2010). Podle Granovettera (1973) jsou právě sítě slabých vazeb podstatnější pro rozvoj sociálního kapitálu. Díky nim dochází k propojení širokého spektra lidí, kteří žijí v odlišných prostředích. Každý člověk má ve svých sociálních sítích skupinu slabých vazeb, které však představují klíčové propojení hustě provázaných shluků silných vazeb (Granovetter 1973, 1983). Tento typ přemostňujícího sociálního kapitálu má významný dopad mimo jiné i na vztahy uvnitř lokality (Susová 2009).

Podle Dunbara (1993) boom slabých vazeb zapříčinil, že intimní vztahy lidé udržují průměrně s 11 až 12 jedinci, dobrých známých mají až 150 a „známých“ až 1500. Slabé vazby jsou nepostradatelné pro zvyšování počtu příležitostí každého jedince. Wellman a Hampton (2002) ve své studii zjistili, že internet má pozitivní vliv na množství slabých vazeb. Nové formy komunikace, nabízené moderními technologiemi, zesilují množství slabých vazeb a tím posilují sociální kapitál jak jedinců, tak celé společnosti. Internet samotný sociální kapitál neprodukuje, ale slouží jako prostředek k uskutečňování kontaktů mezi jednotlivci a jejich sociálními sítěmi. Jaký má používání internetu vliv na sociální kapitál zkoumali mimo jiné Quan-Haase a

Wellman (2002). Na základě dostupných studií identifikovali tři rozdílné přístupy, které sledují vliv internetu na sociální kapitál.

První přístup říká, že internet sociální kapitál transformuje. Dochází k odklonu od komunit, které vznikaly na základě prostorového uspořádání směrem k neprostorovým komunitám, které jsou založeny na základě společných zájmů a nikoliv na základě společně sdíleného prostoru. Výsledkem je posun směrem od komunitních vztahů ve veřejných prostorech ke vztahům v kyberprostoru. Jedná se o nové formy komunit překonávající hranice místa a času. Někteří autoři tvrdí, že vzhledem k tomu, že rasa, věk, pohlaví nebo socioekonomický status nejsou na internetu důležité, dochází s jeho pomocí k demokratizaci společnosti (Sproul, Kiesler 1991). Internet ale také napomáhá zájmům lokálně ukotvených komunit např. šířením informací o probíhajících aktivitách v lokalitě (Horrigan 2002). Internet tedy může být rovněž nástrojem organizování a mobilizace. Vlivem působení a účasti jedince na sociálních sítích online dochází k proměně části jeho sociálního kapitálu. Tento sociální kapitál je založen převážně na slabých vazbách, kterých má jedinec většinou více. Vyšším počtem těchto slabých vazeb jedinec získává výhodu oproti lidem, kteří do sociálních sítí online nejsou zapojeni.

Podle druhého přístupu internet sociální kapitál oslabuje. Internet bývá spojován se zvyšujícím se počtem slabých vazeb, ale současně s tím dochází k poklesu vazeb silných. Přináší s sebou riziko, že s rostoucím časem stráveným online, dochází k poklesu času stráveného v reálném prostředí. Někteří autoři hledají dokonce paralelu mezi sledováním televize a internetu, jelikož obě technologie odtrhávají lidi z jejich přirozeného prostředí reálného světa (Putnam 2000). Existuje ovšem zásadní rozdíl, protože internet na rozdíl od televize nutí mnohem častěji k vytváření sociálních interakcí.

Poslední třetí přístup naopak tvrdí, že internet napomáhá růstu sociálního kapitálu. Podle něj je internet dalším prostorem k setkávání, který doplňuje komunikaci a sociální kontakty mezi přáteli a známými a vyplňuje tak mezery v komunikaci způsobené nedostatkem času na kontakty v reálném prostoru. Čím užší vztahy mezi jedinci jsou, tím více se využívá různých způsobů komunikace, což zahrnuje samozřejmě i internet (Haythornthwaite, Wellman 1998).

Quan-Hasse a Wellman (2002) docházejí na základě výzkumu všech tří přístupů k závěru, že internet je důležitým místem každodenního života, který spojuje přátele a známé a dochází tak spíše k posilování sociálního kapitálu. Nejenže pomáhá spojit komunity bez ohledu na fyzickou vzdálenost, ale rovněž propojuje lokálně ukotvené komunity. Zároveň autoři nevylučují, že dochází k transformaci sociálního kapitálu pomocí internetu. Pro potvrzení této teze je ale dle autorů zapotřebí dalších studií v delším časovém horizontu.

Sociální síť online (např. Facebook) mohou sociální kapitál určitým způsobem i vytvářet. Vztahy, které napomáhají udržovat, mají velký význam např. při hledání práce (Elisson 2007). Právě hledání práce skrze kvalitní sociální síť je jednou z konkrétních výhod, které přináší sociální kapitál (Wellman, Wortley 1990). Většina lidí, kteří hledají zaměstnání, si jej našla nikoliv prostřednictvím silných vazeb, ale díky vazbám slabým (Tassier 2004). Osoby, s nimiž má aktér slabou vazbu, se spíše pohybují v aktérovi neznámém prostředí a zpřístupňují mu tak zdroje, ke kterým by jinak nepřišel (Bauer 2009).

1.3 Kyberprostor – online prostředí

Slovo „kyberprostor“ se poprvé blíže objevilo ve sci-fi románu Neuromancer od Williama Gibsona (1984). „Je to místo, které fyzicky neexistuje, vyskytuje se pouze v abstraktní podobě“ (Jelínková 2010, s. 25). Jedná se o nové komunikační prostředí, které se objevilo v souvislosti s propojením počítačů v celosvětovém měřítku – internetem. V této práci je kyberprostorem míněno virtuální prostředí na internetu.

Kyberprostor se ovšem nenachází mimo geografickou realitu, ale dochází v něm k uskutečňování mentálního propojení materiálních objektů, které mají vztah k fyzickému prostoru, který obývají (Kučera 2006). Některé geografické pojmy (např. vzdálenost) sice nemají při popisu kyberprostoru svůj tradiční význam, přesto existuje značná vzájemná provázanost reálného prostoru a kyberprostoru (Mašata 2004). Kyberprostor je určitou dimenzionální nástavbou a alternativou k sociálním sítím, které existovaly v časoprostoru již dříve (Kučera 2006).

Technologické změny měly na překonávání prostoru zásadní vliv i v minulosti. Nové dopravní technologie (postupně vlaky, automobily a letadla) umožnily, že se lidé

mohou dostat relativně rychle z jednoho místa na druhé (Chen, Wellman 2009). Inovace v komunikaci jako telegrafy, telefony a mobilní telefony zase změnily způsob komunikace a to bez ohledu na fyzickou vzdálenost. Internet ovšem mění nejen způsob mezilidské komunikace, ale rovněž charakter mezilidských vztahů, práce či způsobů trávení volného času (Quan-Haase, Wellman 2002). Podobně se ke kyberprostoru staví J. Barlow (1995), když podle něj je internet největší technologickou událostí nejen od doby vynálezu knihtisku, ale dokonce od doby, kdy lidé poprvé dokázali udržet a využít oheň.

Podle Castellse (2001) dochází v souvislosti se změnami společnosti k informačně technologické revoluci, která usnadňuje šíření informací a mění možnosti komunikace. Zatímco osobní a nákladní doprava má stále svá omezení, komunikace dospěla do stavu, kdy je možné přenést informaci takřka okamžitě na jakoukoliv vzdálenost. Význam fyzické lokalizace díky moderním komunikačním technologiím klesá (Ferlander 2003) a určitá prostorová omezení se vytrácí (Jelínková 2010). Komunikační technologie se tak stávají prostředkem pro překonávání prostoru a času (Susová 2009). Na internetu vzniká prostředí, ve kterém mizí hranice především fyzické vzdálenosti (Šmahel 2003).

Lévy (2000) označuje kyberprostor jako infrastrukturu, v níž mohou fungovat sociální sítě. Ty rovněž získávají zcela nový rozměr, jelikož nové komunikační prostředky umožňují udržovat a rozvíjet přátelství bez ohledu na vzdálenost. Kyberprostor tudíž vytváří alternativu ke stávajícím sociálním sítím. Podle Wellmana (1996) si lze internet představit nejen jakožto nové komunikační prostředí, ale i jako jednu velkou sociální síť. Podobným způsobem lze nahlížet ale i na lidstvo, neboť dohromady vytváří také jednu velkou sociální síť.

V kyberprostoru dochází k rozšiřování relativně intimních úzkých vazeb v rámci sociálních sítí o vazby, které by bez internetu rychle ztratily na významu. Vlivem tohoto nárůstu počtu vazeb v sociálních sítích, prochází mezilidské vazby významnými změnami. Část z nich se zcela oprošťuje od reálného prostoru ve smyslu lokálního ukotvení (např. bydliště) a přesouvá se pouze do úrovně virtuálního prostoru. Dle studie, kterou provedli Parks a Floyd (1996), existují dva pohledy na vztah mezi kyberprostorem a mezilidskými vztahy. Podle prvního kyberprostor pouze vyvábí iluzi komunity, která je ale neosobní a slabá a vazby mezi lidmi se ztrácejí (*lost*). Druhý

pohled naopak tvrdí, že vznikají nové osvobozené vazby (*liberated/found*) od fyzického prostoru.

V kyberprostoru je možné hledat lidi s podobnými zájmy v mnohem větším souboru populace. Otevřené, především tematické, diskuze na internetu přitahují lidi z různých geografických lokalit. Charakteristické pro internet také je, že lidé mohou být členy několika sociálních sítí zároveň (Kučera 2006). Vznikají sociální sítě online, čímž je myšleno seskupení osob využívajících internetového prostředí, za účelem výměny informací o společných zájmech (Jelínková 2010).

Boyd a Ellison (2007) definují sociální sítě online jako internetovou službu, která uživatelům umožňuje:

- 1) založit si veřejný profil v rámci systému;
- 2) spojit se s dalšími uživateli a vytvořit jejich seznam;
- 3) prohlížet si svůj seznam a spojení vytvořená jinými uživateli v systému.

Nejdůležitější součástí sociálních sítí online jsou profily uživatelů. Na jedné ze sociálních sítí online – na Facebooku lidé vystupují jako konkrétní bytosti, které své aktuální problémy a zážitky pouze prodlužují za off-line hranice (Dvořáková 2010). Klíčovou vlastností sociálních sítí online je zobrazení kontaktů přátel, které se dají prohlížet a tím dochází k prozkoumávání složení sítě přátel (Boyd, Ellison 2007). S pomocí této funkce je možné nalézt další známé z reálného života. V případě zapojení těchto známých do své sociální sítě, dochází k dalšímu posílení sociálního kapitálu. Přátelé na sociální sítí online ale většinou nejsou pro jedince tak důležití jako přátelé v každodenním slova smyslu (Bauer 2009).

Sociální sítě online se původně rozvíjely, aby oslovily specifické úzce zaměřené skupiny uživatelů. Důvodem jejich vzniku bylo původně překonání časoprostorové vzdálenosti (Schmid 2010). Postupem času, ale nabyly na významu sítě, které jsou všeobecně přístupné celé populaci a nezaměřují se primárně na konkrétní zájmy (blíže v kapitole 3). Pehe (2009, nečíslováno) na adresu jedné ze sociálních sítí na internetu říká, že: „je jak produktem postmoderní fascinace individualitou, tak kolektivistickým prostředím, v němž si přátelé vytvářejí společný prostor pro sdílení nejrozličnějších informací a pocitů“. Sociální sítě online jsou zejména komunitní servery, jejichž obsah si řídí sami uživatelé. Kyberprostor jim pouze umožňuje jejich virtuální setkání. Sociální sítě online umožňují udržovat přátelské vazby na dálku bez nutnosti fyzického

kontaktu. Na počátku bylo uspořádání komunikace na internetu strukturováno na základě diskuzních témat, současné sociální sítě online ale spojují funkce emailu, messengerů (jako např. Skype), diskusních fór a chatů. Jsou vystavěny převážně na osobním principu tzv. „egocentrické“ (Dvořáková 2010). Orientují se na lidskou individualitu v centru komunity. Uživatelé sociálních sítí online (především nejpoužívanější sítě Facebooku) preferují v současnosti poznávání lidí, které znají z reálného světa oproti hledání nových dosud neznámých lidí (Lampe, Ellison, Steinfield 2006).

V kyberprostoru neboli na internetu dochází často ke sdílení soukromých údajů, což představuje jednu z nejčastějších připomínek kritiků kyberprostoru. Přestože platí, že co jednou vypustíte do sociálních sítí, již nelze vrátit ani zastavit, záleží především na samotných jedincích, kterou část svého soukromí se rozhodnou sdílet (Čermák 2009).

Sociální sítě online vytvářejí velký podíl „pouhých známostí“, které jsou v moderní společnosti někdy sociálně důležitější, než několik málo intenzivně prožívaných kontaktů (Jelínková 2010). Sociální kapitál přetrvává a přináší výhody i v online prostředí a může být skrze online prostředky dokonce generován (Bauer 2009). Internet samotný totiž sociální kapitál neprodukuje, ale intenzivní využívání sociálních sítí online již ano (Ellison 2007).

Zejména Facebook reprezentuje nový trend, nazývaný *offline – online*, při němž se vztahy vzniklé v reálném prostoru pouze přenášejí do online prostředí. Dochází tak k upevňování geograficky ukotvených komunit (Ellison 2007), kdy vazby vzniklé v rámci určité lokality využívají ke komunikaci i online prostředí. Vztah a setkávání v lokalitě není odsouván do pozadí, ale pouze se rozšiřuje o online vazby. První výzkumy online sociálních sítí (Wellman, Salaff, Dimitrova et al. 1996) ukazovaly spíše na opačný trend. Podle nich se mělo jednat o vztah *online – offline*, který předpokládal, že dojde k osvobození od lokality a komunity budou formovány na základě podobných zájmů, nikoliv lokality. K osobnímu setkání v reálném prostoru by pak došlo až na základě předchozí online známosti.

Někteří kritici internetu tvrdí, že má negativní vliv na kontakty v reálném prostředí a zeslabuje tak především lokálně ukotvené komunity. Dochází totiž k poklesu

četnosti osobních kontaktů, tzv. „*tváří v tvář*“⁵ a k výraznému zpřetrhání silných vazeb mezi přáteli (Stoll 1995, Turkle 1996, Kraut, Patterson, Lundmark et al. 1998). Na otázku, zda sociální sítě online zesilují či zeslabují vazby uvnitř komunit, ovšem nelze jednoznačně odpovědět, jelikož zatím nebyl proveden dostatek studií zabývajících se touto problematikou. Obecně lze říci, že u současných sociálních sítí online došlo k propojení jak *online – offline*, tak *offline – online* vazeb uvnitř komunit. Znamená to, že existující vazby jsou nadále jejich pomocí udržovány a zároveň se vytvářejí nové vazby, vzniklé na základě virtuálních seznámení (Ellison 2007).

Další kritika směřuje na adresu kyberpostoru jakožto na novou formu sociálního vyloučení, tzv. *digital divide* (Hargittai 2003). Může se jednat o nedostatečný přístup k internetu či o rozdílnou schopnost ho efektivně využívat (Dijk 2005). Pochybnosti, že internet napomáhá nárůstu nových forem sociálních nerovností, vyslovil rovněž Castells (2001). Podobné sociální vyloučení může nastat také u uživatelů, kteří přístup na internet mají, ale nejsou zapojeni do sociálních sítí online. Tím mohou přicházet o část svého potenciálního sociálního kapitálu.

⁵ V anglické literatuře je často uváděna zkratka F2F (face to face), tedy v překladu „*tváří v tvář*“. V práci je dále ve stejném významu používán termín osobní setkávání.

2 Výzkumné otázky a očekáváníí

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, zda a případně jakým způsobem se v průběhu let proměnila vybraná původně lokálně ukotvená komunita žáků základní školy Na Smetance na Praze 2 (ročníku 1990/1991) a jaký vliv má Facebook na tuto proměnu. Dílčí cíle práce jsou rozděleny do tří následujících tematických okruhů, které se vzájemně prolínají:

Cíl 1: Proměna lokálně ukotvené komunity

- Dochází v průběhu let k proměně (transformaci) původně lokálně ukotvené komunity na komunitu jiného charakteru?
- Jak se proměna lokálně ukotvené komunity projevuje? Zůstávají mezi bývalými spolužáky silné vazby, nebo mezi nimi přetrvaly pouze slabé vazby či byly tyto vazby časem zcela přetrhány?

V rámci prvního cíle je stanoveno několik očekáváníí. Domnívám se, že zkoumaná původně lokálně ukotvená komunita vzniklá na základě prostorového uspořádání (spádovost základní školy na Praze 2) si neudržela svůj původní charakter, kdy byla důležitá zejména lokální ukotvenost dětské komunity (viz *neighborhood dependent group*). V průběhu let došlo ke přetrhání značné části silných vazeb zejména z důvodu odchodu ze základní školy souvisejícího se změnou bydliště rodičů. Vliv lokální ukotvenosti se v tomto případě projevuje stále méně. Neznamená to ale, že je vztah k území městské části Praha 2 zcela překonaný.

Prostřednictvím kyberprostoru, zejména sociálních sítí online ovšem dochází k určité obnově této původně lokálně ukotvené komunity. Jedná se o znovuzrození komunity slabých, ale pro tvorbu sociálního kapitálu neméně důležitých vazeb. Podobné očekáváníí dokázala Elisson (2007) ve své studii věnující se vztahům vysokoškolských spolužáků a jejich sociálního kapitálu. Dle jejího výzkumu existuje silné spojení mezi užíváním Facebooku a z něj plynoucího nárůstu sociálního kapitálu mezi spolužáky. Toto spojení zůstává i přesto, že po skončení studií se studenti

přesouvají z jedné komunity do druhé a místem jejich vzájemného setkávání zůstává pouze část kyberprostoru, Facebook.

Navíc interakce mezi sledovanými spolužáky ze základní školy pomocí sociálních sítí online nezeslabují vazby, které vzešly z reálného světa z prostředí základní školy. Již studie Elisson (2007) dokázala, že komunikace prostřednictvím internetu napomáhá udržet lidi v kontaktu i přesto, že se jejich život vyvíjí a stěhují se (Elisson 2007). Podobně i Wellman (2006) dosvědčil, že využívání internetu napomáhá udržovat a také posilovat staré sociální vazby.

Cíl 2: Vliv Facebooku na proměnu lokálně ukotvené komunity

- Jaký je vliv Facebooku na vazby uvnitř sledované lokálně ukotvené komunity?
- Posiluje Facebook sociální kapitál členů původně lokálně ukotvené komunity?
- Projevují se tři přístupy konceptu *Community Question* v souvislosti s vývojem zkoumané lokálně ukotvené komunity zapojené do struktury Facebooku?

U druhého cíle práce navazují očekávání na první cíl práce. V případě, že si členové lokálně ukotvené komunity vytvořili profil na sociální síti online Facebooku, došlo k celkovému navýšení počtu kontaktů pravděpodobně i o bývalé spolužáky ze základní školy Na Smetance. Vzniká tak rozsáhlá síť slabých vazeb, která rovněž v určité míře posiluje sociální kapitál. Susová (2009) ve své studii zkoumající možnosti plynoucí z využívání internetu obyvateli suburbíí podobně ukázala, že má internetová komunikace pozitivní vliv na utváření sociálního kapitálu. Uživatelé sociálních sítí online mají více vazeb než lidé, kteří do těchto sítí nejsou zapojeni. Díky tomu mají větší sociální kapitál a lépe získávají pomoc. V dalším výzkumu se tato domněnka podařila prokázat na příkladu využití sociálního kapitálu jedinců při uplatňování se na trhu práce (Boase, Horrigan, Wellman et al. 2006).

Studii zkoumající vztah mezi komunikací pomocí různých druhů médií včetně Facebooku a udržováním mezilidských vazeb provedli také Cummings, Lee a Kraut (2004). Zaměřili se na výzkum několika skupin žáků při přechodu ze střední školy v blízkosti bydliště na vysokou školu, která se často nalézala v jiném městě. Zjistili, že přechod mezi školami sice znamená snížení komunikace mezi středoškolskými přáteli a blízkými, ale vztahy jsou udržovány především prostřednictvím médií jako Facebook a

pomocí emailů. Pozitivní vliv internetu prokázala také práce Hamptona, Wellmana (2003) na příkladech lokálně ukotvených komunit, u kterých komunikace skrze internet vedla k navýšení sociálního kapitálu a zapojení se jedinců do řešení problémů v sousedství.

Facebook přispívá k udržování soudržnosti lokální komunity a k posílení její identity. Je tak určitou doplňkovou nadstavbou osobní komunikace. Osobní setkávání ale nadále zůstává pro budování vztahů zásadní. Podobně to ve své práci dokázala Susová (2009) dle níž zůstává pro budování komunitních vztahů klíčové právě osobní setkávání v lokalitě. Komunikace online často následuje komunikaci v reálném (offline) prostředí a vztahy vzniklé nebo obnovené na jejím základě, mohou přerůst v osobní setkání. Elisson (2007) ve svém výzkumu ověřila, že Facebook rovněž umožňuje, aby jednotlivci udržovali styky a tím přetrvával sociální kapitál i přes to, že došlo k přerušení každodenního fyzického kontaktu např. ukončením vysoké školy. Podobný výsledek lze očekávat u sledovaných spolužáků ze základní školy Na Smetance.

Na zkoumané lokálně ukotvené komunitě lze sledovat všechny tři přístupy konceptu *Community Question*. U části sledované komunity by mohlo dojít ke ztrátě veškerých vazeb (*Community Lost*) také z důvodu předčasného odchodu ze základní školy. V prostředí Facebooku se naopak komunita může jevit vzhledem k obnově vztahů se spolužáky ze základní školy Na Smetance jakožto osvobozená/přeměněná (*Community Liberated/Transformed*) komunita slabých vazeb. U části sledované komunity je dokonce možné, že vzájemné vazby jsou mezi jejími členy především v lokalitě Prahy 2 stále velmi silné a jeví se tedy jako zachráněná (*Community Saved*) komunita silných vazeb.

Cíl 3: Vztah žáků k území Prahy 2

- Ovlivňuje v současnosti lokalita Prahy 2 původně lokálně ukotvenou komunitu?
- Zůstali v místě bydliště někteří jakožto lokální patrioté ve vztahu k Praze 2?
- Plánují se někteří členové původně lokálně ukotvené komunity vrátit nazpět do území městské části Praha 2 a znovuobnovit vztahy se spolužáky, kteří zde zůstali?

Třetí cíl práce se věnuje vztahu sledovaných žáků lokálně ukotvené komunity k území, ze kterého vychází jejich lokální ukotvenost. Jedná se o území městské části Praha 2, kde bydleli a navštěvovali základní školu. Lze očekávat, že čím déle setrvali členové zkoumané komunity v lokalitě Prahy 2, tím silnější vztah k ní pociťují a tím větší je pravděpodobnost, že se stýkají s dalšími bývalými spolužáky, kteří v lokalitě zůstali. Podobně dokázali Kasarda a Janowitz (1974), že se zvyšujícím se počtem let strávených v lokalitě dochází úměrně ke zvyšování počtu a zejména kvality sociálních vazeb. Obdobně Guest (2000) tvrdí, že význam sociálních vazeb uvnitř lokalit sice obecně klesá, ale komunita se z lokality úplně neztratila.

U některých členů, kteří lokalitu v průběhu let opustili, by se mohla objevit jejich touha po návratu nazpět do místa, kde vyrůstali. Důležité přitom je, jaký vztah k lokalitě Prahy 2 pociťují. V případě, že je vztah k lokalitě stále pozitivní a sledovaní spolužáci zde mají dostatek kontaktů, zvyšuje se tím i možnost jejich návratu do původního místa bydliště.

3 Facebook a jiné sociální sítě online

Tato kapitola se věnuje Facebooku a dalším konkrétním sociálním sítím online. Existuje jich celá řada a proto je nutné zmínit alespoň ty nejdůležitější včetně nejpoužívanějších sociálních sítí online v České republice. Lze rovněž předpokládat, že zmíněné sociální sítě online využívají i příslušníci sledované komunity. Vliv Facebooku na sledovanou lokálně ukotvenou komunitu je jedním z výzkumných cílů studie, což je důvodem, proč je největší pozornost věnována této sociální síti online. Teoretické přístupy k problematice včetně hlavních definic již byly rozebrány v kapitole 1.3, a proto jim v této kapitole nebude věnována pozornost.

Facebook

„Facebook je sociální utilita, která pomáhá lidem efektivněji komunikovat s jejich přáteli, rodinami a kolegy,“ vyslovil před několika lety na adresu Facebooku jeho zakladatel Mark Zuckerberg (cit. v Bauer 2009, s.51). Facebook založil v roce 2004 tento v tu dobu sedmnáctiletý student Harvardské university. Síť se původně jmenovala The Facebook podle letáků určených k seznámení na universitě. Přístup byl úvodně určen pouze studentům Harvardu. Během prvních 24 hodin od spuštění se na Facebook zaregistrovalo 1200 studentů, po prvním měsíci ho využívala již polovina studentů Harvardu. Postupně byl zpřístupněn dalším americkým univerzitám. V roce 2005 již mělo svůj profil na Facebooku 85 % studentů amerických univerzit (Jelínková 2010). Facebook se otevřel široké populaci starší 13 let až v roce 2006. Začátkem roku 2007 se s 57 miliony uživatelů stal největším studentským webem (Dvořáková 2010).

K internetu je v současnosti připojeno okolo 2,3 miliard lidí (Internet World Stats 2011), tedy 30 % světové populace. Profil na Facebooku má 800 milionů uživatelů (35 % uživatelů internetu) a v posledních letech se počet jeho uživatelů zněkolikanásobil (Checkfacebook 2012). Prvních 150 milionů uživatelů získal za pouhých pět let. Facebook se tak stává z pouhé úspěšné sociální sítě dominujícím sociálním ekosystémem na internetu. Je jednou z nejdynamičtějších inovací, které přinesl internet. Denní maxima registrací se pohybovala i okolo jednoho milionu nových uživatelů (Wolf 2009). Vedení Facebooku prohlašuje, že jejich cílem je vytvořit otevřenější a propojenější svět a přiblížit se tak vizi McLuhanovy (1962) „globální

vesnice“, kde každý je spojen s každým. Facebook se podobně jako jiné fenomény stále mění a vyvíjí. Podle Jelínkové (2010) je možné, že jednou budou mít svůj profil na Facebook všichni lidé.

Na Facebook je každý měsíc nahráno okolo 2,5 miliardy fotografií a každý týden na něm uživatelé sdílí s ostatními zhruba 3,5 miliardy odkazů (Checkfacebook 2012). Typický uživatel stráví na Facebooku 20 minut denně a až dvě třetiny jeho uživatelů jej použijí alespoň jedenkrát za den (Cassidy 2006). Facebook je dominantní sociální síť v Severní Americe (ve Spojených státech ho užívá téměř 150 milionů obyvatel), Evropě (232 milionů uživatelů), Austrálii a Oceánii (13 milionů uživatelů) a rovněž v části Jižní Ameriky (112 milionů uživatelů) a Afriky (40 milionů uživatelů) (Internet World Stats 2011). Jeho obliba je překvapivě vysoká i na Blízkém východě (20 milionů uživatelů). V celé Asii (200 milionů uživatelů) zatím lidé ale upřednostňují jiné sociální sítě online (Internet World Stats 2011).

Podobně jako v jiných státech je i v České republice nejpoužívanější sociální síť online Facebook. Svůj profil na Facebooku má v Česku v současnosti přes 3,5 milionu uživatelů (Internet World Stats 2011). Ještě před několika lety byl Facebook téměř marginální službou. Jeho obliba raketově vzrostla – na konci roku 2008 měl pouze 135 000 uživatelů z ČR, za pouhý rok na konci roku 2009 již 1,6 milionu. Vzhledem k tomu, že v současnosti má v Česku připojení k internetu přes 7 milionů lidí (Internet World Stats 2011), používá Facebook již téměř polovina uživatelů internetu v Česku.

Svůj profil na Facebooku má v Česku dle statistik téměř každý třetí člověk. Nejoblíbenější je ve věkové kategorii 18 – 34 let (téměř 63 % uživatelů Facebooku), do které rovněž spadají sledovaní respondenti. Dále je Facebook nejvíce používán v kategorii mladších 18 let (23 % uživatelů) a až poté v kategorii 35 – 54 let (12 % uživatelů). Nejméně jej využívají starší 54 let (pouhá 2 % uživatelů). Facebook používají téměř rovnoměrně muži (49 %) a ženy (51 %) (Český statistický úřad 2011b).

Hlavní součástí sociálních sítí online včetně Facebooku jsou profily uživatelů. Při úvodní registraci do systému je nutné vyplnit emailovou adresu, což znamená, že služba není anonymní, jelikož pro samotné přihlášení nestačí pouze uvedení přezdívky. Přihlášený uživatel má posléze možnost opatřit svůj profil fotografií. Samotný profil je součástí vyhledavačů jako např. Google, avšak míru viditelnosti profilu si volí uživatelé

sami. Jméno a fotografie ovšem tvoří součást každého profilu, uživatel je tak objektem výrazné konkretizace (Dvořáková 2010).

Většina vztahů mezi uživateli má svůj původ v mimosíťové realitě, tzn. že se uživatelé setkali ještě před tím, než se potkali na Facebooku (Dvořáková 2010). Uživatelé totiž navazují kontakt zejména s lidmi, které znají a potkávají v reálném životě. Facebook nabízí k vyhledání další uživatele, které je možné přidat do svého seznamu kontaktů a označit je jako přátele. Postupně tak každému jedinci vzniká jeho vlastní sociální síť uvnitř Facebooku. Jednou z možností je vyhledání přátel přes vyhledávací políčko na Facebooku, tento princip funguje i obráceně a uživatelé mohou být rovněž touto cestou nalezeni.

Facebook také automaticky vyhledává osoby, které mají s uživatelem největší možný počet společných kontaktů a zároveň ještě nejsou zahrnuti do skupiny přátel. Nabízí seznam potenciálních známých, které si uživatel může přidat do svého seznamu. Okruh přátel se díky tomu neustále rozšiřuje a počet členů sociální sítě každého jedince narůstá. Přijetí přátelství funguje na principu oboustranného potvrzení vazby, což zamezuje mít ve svém seznamu nežádoucí osoby (způsob nalezení přátel je proto jednou z otázek, které jsou zahrnuty v dotazníkovém šetření – viz otázka 14).

Součástí profilu je tzv. zeď (*wall*), na níž se objevují uživatelovy aktualizace např. změna profilu, komentář ke statusu, nová fotografie nebo přidání dalšího přítele do seznamu. Kromě vlastního profilu uživatelů je zásadní funkcí tzv. *news feed*, který zobrazuje aktuální každodenní události týkající se ostatních uživatelů z vlastního seznamu přátel. Pomocí této funkce Facebook uživateli zobrazuje hlavní dění na jeho vlastní sociální síti. Dle Bauera (2009) díky vzájemné informovanosti o každodenních aktivitách na Facebooku dochází k posilování sociálních pout a tím i sociálního kapitálu. Tato spojení se uskutečňují spíše mezi aktéry z ohraničených sociálních a geografických skupin.

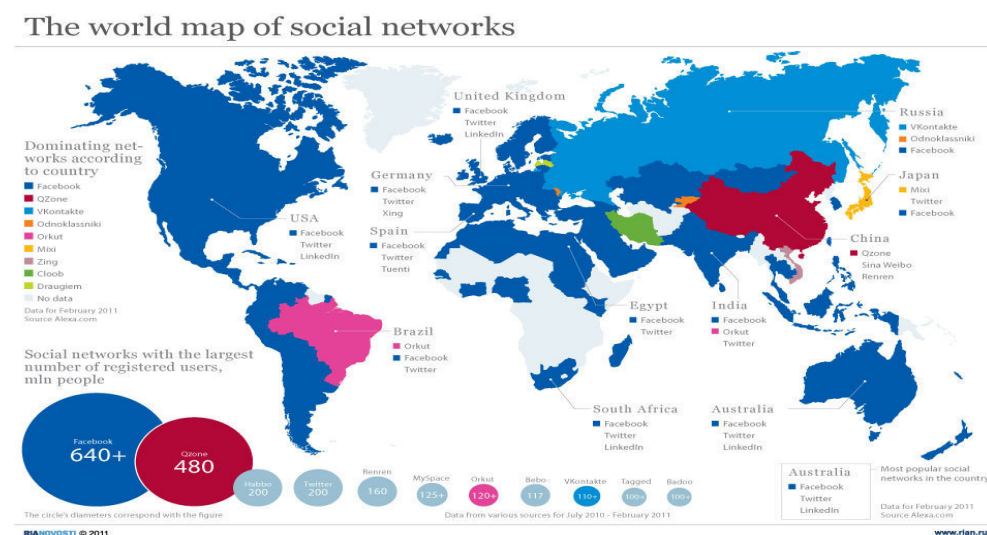
Na sociální síti Facebook se také nalézají diskusní skupiny (*groups, pages*), v nichž se sdružují jednotliví uživatelé. Svojí účastí ve skupině dávají najevo, že jsou jejími příslušníky. Jakožto členové skupiny mají možnost přispívat na její nástěnku (*wall*) svými názory, případně sdílet informace nalezené na internetu. Skupina se tak může stát také důležitým informačním zdrojem. Rovněž pro studenty se Facebook stále více stává důležitým komunikačním médiem při jejich studiu (Hewitt, Forte 2006).

Dvořáková (2010) přirovnává dění na Facebooku a ve skupinách k starověké řecké Agoře, tedy k místu které není jen obyčejné tržiště, ale lidé zde promlouvají, hádají se a sdílejí svá štěstí i problémy.

Sociální sítě online

Sociální sítě online zprvu vznikaly díky orientaci na převážně specificky zaměřené skupiny: např. LinkedIn (pracovní kontext), Friendster (seznamování), Myspace (hudba) nebo Facebook (studenti) (Ellison 2007). Časem prošly tyto sociální sítě online výrazným vývojem. Zejména v posledních několika málo letech lze sledovat jejich proměnu. V současnosti se dělí na dva základní typy systémů – *profesní systémy* (např. LinkedIn, Nymz, Xing) a na *ryze sociální sítě* (např. Facebook, Orkut, Friendster). Ve stínu úspěchu, především sociální sítě Facebook, začínají ovšem profesní systémy ztrácet na svém významu (Wolf 2009). Přesto je důležité zmínit některé jeho důležité alternativy, z nichž se část objevuje mimo jiné jako jedna z otázek v dotazníkovém šetření. Jak ukazuje mapa sociálních sítí online ve světě (viz obrázek 1), je převažující světovou sítí Facebook a ostatní alternativy se vyskytují spíše regionálně.

Obrázek 1: Mapa sociálních sítí online ve světě v roce 2011

Poznámka: Jedná se o nejpoužívanější sociální sítě online v jednotlivých státech

Zdroj: <http://en.rian.ru/images/16279/23/162792383.jpg> (leden 2012)

Nejznámějším profesním systémem je **LinkedIn** (<http://www.linkedin.com/>), což je síť nabízející převážně pracovní kontakty a vyhledávaná převážně personalisty

(Handl 2009). Facebook a LinkedIn jsou službami egocentrickými, kde je komunikace centrována kolem profilů jednotlivých uživatelů (Bauer 2009).

Ještě před několika lety se obdobně dynamicky jako Facebook jevil podobný komunikační systém *Myspace* (<http://www.myspace.com/>). V současnosti zažívá tato síť pokles počtu uživatelů (Hlavenka 2011). Její hlavní výhodou je možnost sdílení multimediálního obsahu, čehož využívají především hudebníci a jiní umělci.

Další velmi dynamickou sítí je *Twitter* (<http://www.twitter.com/>), který ale uživatelům nabízí pouze velmi omezené množství služeb. Umožňuje posílat a číst textové zprávy o maximálně 140 znacích, které jsou zobrazeny na profilové stránce uživatele a jeho přátel. Jedná se tedy spíše o mikroblog.

Rozložení dalších sociálních sítí online ve světě je výrazně nerovnoměrné (viz obrázek 1) a jejich rozšíření se významně regionálně liší podle jednotlivých zemí. *Orkut* (<http://www.orkut.com/>) vlastní společnost Google, jejíž přední sociální síť online představuje služba *Google+* (<http://plus.google.com/>). Orkut se stal nejpoužívanější internetovou stránkou v Brazílii a vysokou popularitu si drží také v Indii. V Severní Americe patří mezi oblíbené sítě *Bebo* (<http://www.bebo.com/>) a *Classmates* (<http://www.classmates.com/>) sloužící pro spolužáky ze všech stupňů škol. V Asii se popularitě těší americká sociální síť *Friendster* (<http://www.friendster.com/>), například v Číně ale jednoznačně dominuje síť *Qzone* (<http://qzone.qq.com/>). V Rusku se zatím používá hlavně síť *Vkontakte* (<http://vkontakte.ru/>) (Handl 2009). I přes obrovský nárůst popularity Facebooku existují tedy i další zajímavé alternativy.

Z tabulky 1 je patrné, že z českých online sociálních sítí patří dle výzkumného projektu *Netmonitor*⁶ mezi nejnavštěvovanější komunikační servery Lidé.cz a Spolužáci.cz. Server *Lidé.cz* (<http://www.lide.cz/>) je oblíbená česká sociální síť online provozovaná serverem Seznam. Další službou, kterou Seznam v podobě sociální sítě nabízí, jsou *Spolužáci.cz* (<http://www.spoluzaci.cz/>) sloužící zejména ke komunikaci bývalých spolužáků či přátel ze školních let. Tyto servery zaznamenávají v posledních letech výrazný pokles. Meziročně poklesly portály Libimseti, Spolužáci a také Xchat o 43 % (Jelínková 2010).

⁶ Jedná se o rozsáhlý výzkumný projekt, který poskytuje informace o návštěvnosti internetu a sociodemografických charakteristikách jeho návštěvníků v České republice.

Tabulka 1: Počet návštěvníků největších českých sociálních sítí online

Sociální sítě online v Česku	Počet návštěvníků (reálných uživatelů)
Lide.cz	1 331 587
Spoluzaci.cz	987 392
Libimseti.cz	164 511
Xchat.cz	147 822

Zdroj: Měsíční zpráva Netmonitor 2011

Mezi v Česku využívané komunitní servery patří také takové, kde nehraje hlavní roli profil uživatele, ale spíše jednotlivé diskuze k různým tématům. Jedná se například o Nyx, Cyberspace, Hofyland, Lapiduch atd.

4 Metodika výzkumu a zdroje dat

Následující kapitola se zabývá metodami výzkumu, které byly použity v diplomové práci. První část se věnuje použitým zdrojům dat, které diplomová práce obsahuje, a napomohly zejména představení sociálních sítí online. Objasněním výběru lokálně ukotvené komunity, tedy výběru skupiny spolužáků ze základní školy Na Smetance, se zabývá druhá metodická podkapitola. Její součástí je rovněž nastínění principů vymezení územní spádovosti základních škol. V třetí podkapitole je vysvětleno, jakým způsobem byla vybraná právě sociální síť online – Facebook.

Čtvrtá podkapitola se zabývá metodikou dotazníkového šetření, které bylo v rámci studie provedeno. Vedle popisu tvorby dotazníku se nalézá v této kapitole také představení skupiny respondentů a způsob realizace šetření. Součástí je i metodika řízených rozhovorů, které byly provedeny s vybranými respondenty. Výběr respondentů proběhl na základě intenzity vzájemných kontaktů s bývalými spolužáky vycházejícího z dotazníkového šetření. Poslední část se věnuje jedné ze sociologických technik – sociogramu. Tedy grafickému vyjádření sociálních vztahů příslušníků sledované lokálně ukotvené komunity na Facebooku.

4.1 Zdroje dat

Hlavními použitými statistickými zdroji dat v práci byla kromě samotného dotazníkového šetření některá data z Českého statistického úřadu. Jednalo se např. o Využívání komunitní sítě Facebook v ČR za rok 2010 (počty uživatelů sociálních sítí online v České republice) použitá při výběru sociální sítě online (Český statistický úřad 2011b). Podobně byly použity internetové stránky Internetworldstats.com a Checkfacebook.com. Obě se věnují statistickým údajům zabývajícím se internetem a Facebookem.

Důležité informace týkající se vymezení školských obvodů a o vývoji školství na Praze 2 poskytli pracovníci Odboru školství úřadu městské části Praha 2. Jmenovitě se jednalo o referenta Ing. Květoslava Skálu zodpovědného za správu škol a o vedoucí oddělení školství Mgr. Kláru Martínkovou. Základní údaje o sledovaném ročníku

z archivů základní školy Na Smetance poskytla, pod podmínkou zachování anonymity žáků a využití dat pouze pro studijní účely, ředitelka základní školy Na Smetance.

4.2 Výběr sledované lokálně ukotvené komunity

Vybranou sledovanou lokálně ukotvenou komunitou jsou žáci základní školy Na Smetance, kteří nastoupili do prvního ročníku 1. 9. 1990, tedy z ročníku 1990/1991. Tato kapitola se věnuje metodice výběru právě této komunity. Nejprve bylo nutné zjistit, jakým způsobem dochází k vymezení spádových obvodů základních škol na Praze 2 a tím pádem ověřit, zdali je sledovaná komunita vzniklá na základě určitého prostorového uspořádání. Poté je zkoumána samotná lokálně ukotvená komunita z hlediska jejích základních charakteristik a rovněž ukotvenosti ve vztahu k území Prahy 2.

Spádové obvody základních škol na Praze 2

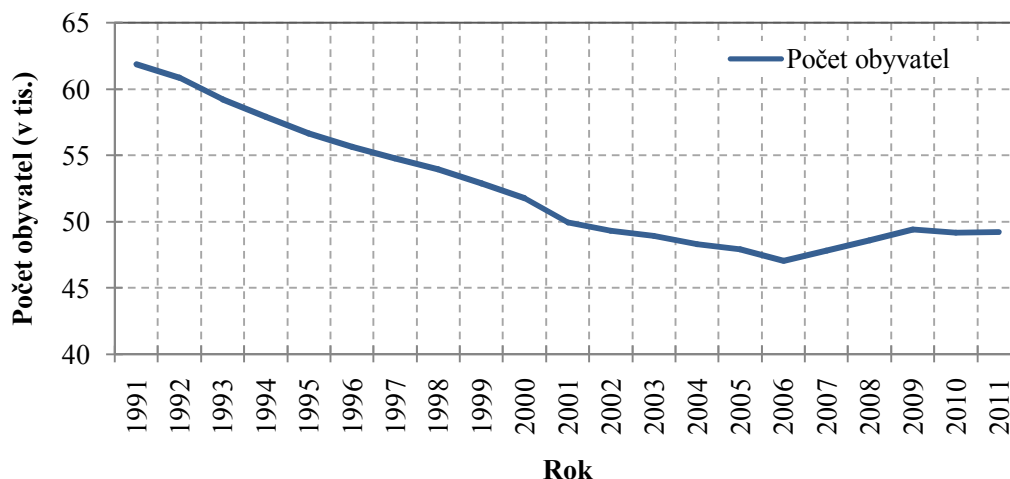
Během posledních dvaceti let došlo ve vymezení školského obvodu základní školy Na Smetance k malým změnám. Spádové území se ale výrazně neliší od vymezení již z přelomu 19. století (viz Příloha 1 diplomové práce). Obce mají uloženo zákonem stanovení spádových obvodů základních škol. Samotná metodika vymezení těchto obvodů není pro obce závazná a záleží tedy na každé obci, případně obvodu města, jak si s danou problematikou poradí. Při vymezování ale existuje několik aspektů, ze kterých se při tvorbě spádových obvodů vychází.

Za prvé je nutné znát kapacitu škol a to jak celkovou, tak jednotlivých škol v obvodu. Za druhé je třeba vycházet z počtu dětí, které v obvodu bydlí. Ideální je mít k dispozici dlouhodobější demografický výhled vývoje počtu obyvatel zejména v nejmladších věkových skupinách. Za třetí je nezbytné vycházet z možností dětí, co se týče docházkové kapacity. Jedná se tedy o zjištění geografické polohy bydlišť žáků vztahených k jednotlivým školám ve sledovaném obvodu. Zároveň je nutné vzít v potaz uliční síť a snažit se vyvarovat, aby žáci byli nuceni přecházet nejrušnější ulice z dopravního hlediska (Tomášková 2004).

Základní snahou je vymezit obvody tak, aby byla kapacita jednotlivých škol naplněna a městská část nemusela školu dotovat. V průběhu let došlo k mírným

úpravám školského obvodu kvůli proměňující se demografické struktuře na Praze 2, kdy mezi lety 1991 až 2011 došlo k poklesu počtu obyvatel o více než deset tisíc (viz graf 1).

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel na Praze 2 v letech 1991-2011

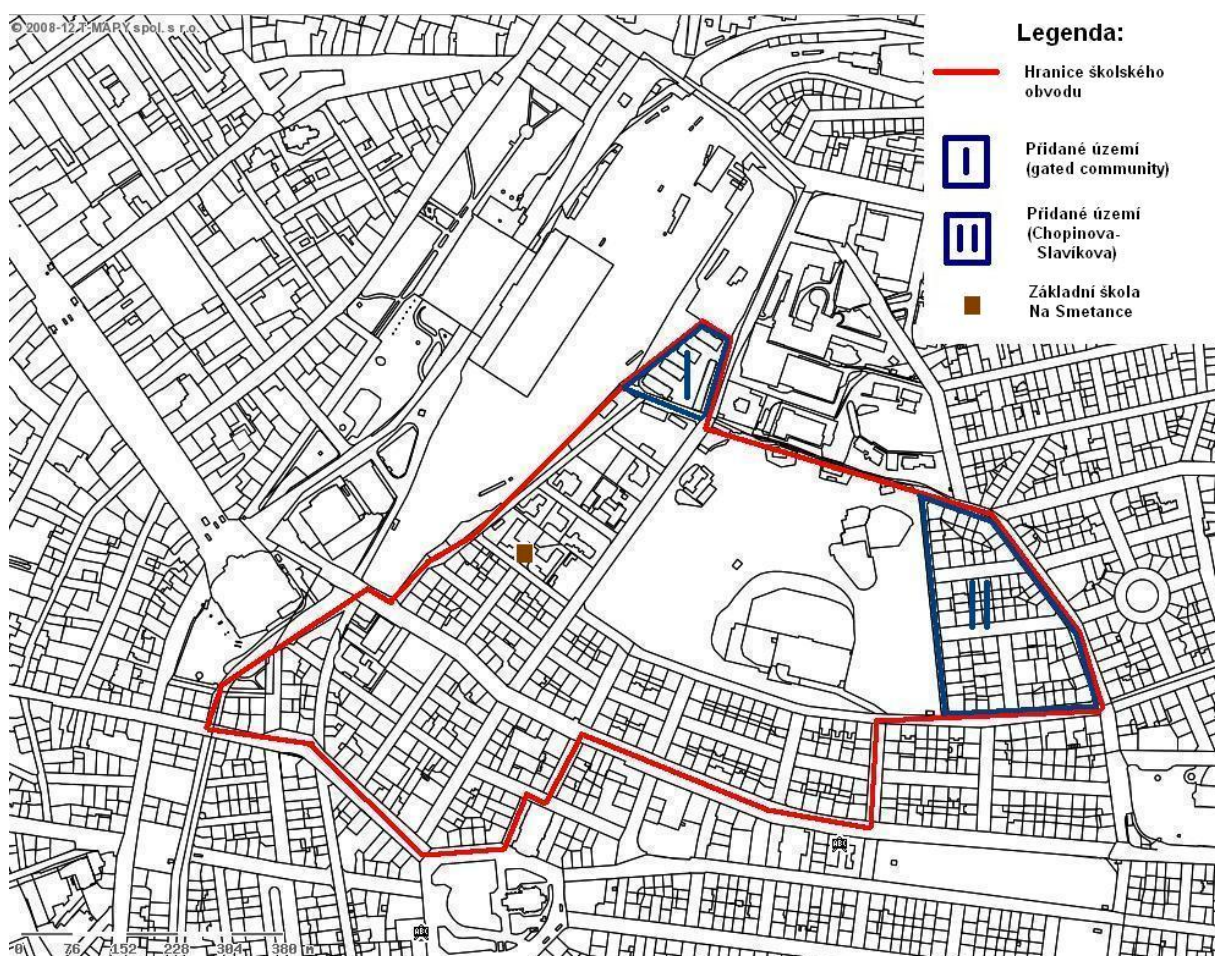

Zdroj: Český statistický úřad 2011a

Vymezení *spádového obvodu*⁷ základní školy Na Smetance (viz obrázek 2) má několik specifických rysů. Ve své západní části je obvod ohraničen územím Prahy 1 a rovněž je zde prostor Hlavního nádraží, který není určen k bydlení. Severní část obvodu hraničí s územím Prahy 3 a výrazná část tohoto území náleží parku Riegrových sadů. Základní školu tudíž dlouhá léta navštěvovali žáci z území převážně na jižní a částečně východní straně svého spádového obvodu.

⁷ Jedná se o ulice: Anny Letenské (lichá 1-17; sudá 12-18), Anglická (lichá 1-25), Balbínova, Budečská (lichá 37-47; sudá 36-48), Čelakovského sady (sudá 8-12), Čerchovská, Helénská, Chopinova, Ibsenova (lichá 1-7), Italská, Kunětická, Krkonošská, Lichnická, Mánesova (lichá 1-57; sudá 2-62), Na Smetance, nám. Míru (sudá 2-6), Na Švihance, Polská (sudá 2-34), Rubešova, Římská (lichá 3-37; sudá 2-36), Slavíkova (lichá 7-29), Škrétova, Španělská, Vinohradská (lichá 11-67; sudá 6-30), Vozová (Sbírka právních předpisů Hlavního města Prahy 2011).

Obrázek 2: Mapa školských obvodů v roce 2012

Poznámka: V mapě jsou vyznačeny dvě změny, které proběhly během posledních dvaceti let. V roce 2007 byla nově postavena gated community Rezidence Riegrovy sady (značka I v obrázku 1), kdy tato část území připadla ke spádovému obvodu. V roce 2011 došlo k přiřazení území mezi ulicí Chopinovou a Slavikovu (značka II v obrázku 1) ke spádovému obvodu školy. Toto území ale patřilo ke spádovému obvodu školy v letech, kdy základní školu navštěvovali sledovaní žáci, jedná se tedy pouze o obnovení původního území.

Zdroj: Vlastní úprava dle Odboru školství městské části Praha 2

Vybraná sledovaná lokálně ukotvená komunita

Zkoumaná lokálně ukotvená komunita byla zvolena na základě spádové oblasti základní školy Na Smetance, tedy z hlediska příslušnosti k dané lokalitě. Sledovanou lokálně ukotvenou komunitou je skupina žáků z dvou tříd ze základní školy Na Smetance na Praze 2, kteří nastoupili do prvního ročníku 1. 9. 1990 (nástupní školní rok 1990/1991). Jednalo se o žáky narozené převážně v letech 1983 - 1984. Většina studentů měla v době nástupu na základní školu bydliště na území městské části Prahy 2, jedná se tedy o komunitu, která se dá také zahrnout do konceptu *neighbourhood*

dependent group. Dle názorů pracovníků odboru školství městské části Praha 2 nebyla v 90. letech tak výrazná profilace jednotlivých základních škol na Praze 2 a rovněž bylo dostupnější bydlení v této městské části. Žáci tedy pocházeli z více sociálních vrstev společnosti.

Tabulka 2: Vývoj počtu žáků na ZŠ Na Smetance, nástupní školní rok 1990/1991

		Počet spolužáků, kteří nastoupili do třídy ročníku 1990/1991	Počet spolužáků, kteří byli zahrnuti do dotazníkového šetření	Třída, kdy spolužáci žáci školu opustili									
				1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Třída A	Muži	15	13	2	3	1	1	3	0	0	0	5	
	Ženy	16	15	1	1	0	2	0	1	2	0	9	
Třída B	Muži	18	14	4	2	2	3	1	0	0	1	5	
	Ženy	16	16	0	5	1	1	2	0	2	0	5	
Celkem	Celkem	65	58	7	11	4	7	6	1	4	1	24	

Zdroj: archiv ZŠ Na Smetance, dotazníkové šetření 2012

Při nástupu do základní školy měly obě dvě třídy celkem 60 žáků. V průběhu let ovšem docházelo především k četným odchodům žáků ze základní školy. Z tabulky 2 je patrné, že za celé sledované období (devět školních ročníků) odešlo dohromady 41 žáků. Na druhou stranu do školy také postupně nastoupilo několik nových žáků, z nichž ale pouze jeden ve škole setrval až do posledního ročníku. K nejvýznamnějším změnám patřil přechod osmi žáků do jazykové základní školy Kladská na konci druhé třídy (přijímala žáky až od třetí třídy). Ve vyšších ročnících odešlo celkem šest žáků na víceletá gymnázia (v páté třídě dva a v sedmé čtyři). Někteří žáci také v průběhu studia přestoupili do jiných základních škol zejména v Praze. V důsledku velkého množství odchodů byly obě třídy na začátku sedmého ročníku spojeny. Z původního celkového počtu 60 žáků, kteří nastoupili v roce 1990/1991 nakonec základní školu Na Smetance úspěšně dostudovalo pouze 23 (resp. 24 při započtení studenta, který nastoupil na základní školu až v průběhu studia).

Do šetření nebylo zapojeno sedm spolužáků, kteří absolvovali pouze jeden ročník základní školy a poté odešli (všichni jsou v tabulce 1 započítáni do sloupce 1. třídy). Vzhledem k odchodu v prvním ročníku si tito žáci pravděpodobně nevybudovali natolik silný vztah k ostatním spolužákům, aby se v nějaké formě projevil i po řadě let.

4.3 Výběr sociální sítě online

Na Facebooku má svůj profil v Česku dle statistik (Český statistický úřad 2011b) téměř každý třetí člověk, což je jedním z hlavních důvodů, proč byl Facebook v práci použit. Jedná se o sociální síť online, u které existuje největší pravděpodobnost, že ji budou využívat i členové sledované komunity. Nejoblíbenější je Facebook ve věkové kategorii 18 – 34 let (téměř 63 % uživatelů Facebooku), do které rovněž spadají sledovaní respondenti (Český statistický úřad 2011b). Podrobněji byl Facebook rozebrán již v kapitole 3 Facebook a ostatní sociální sítě.

4.4. Metodika dotazníkového šetření

Hlavním cílem této magisterské práce je výzkum proměny původně lokálně ukotvené komunity a vliv Facebooku na tuto proměnu. Oficiální statistická data, týkající takto specificky zaměřeného výzkumu, zatím neexistují. Důvodem absence těchto dat je vedle potřeby zaměření se na jedince také proměnlivost tohoto jevu v čase a prostoru. Proto bylo nutné provést vlastní výzkumné šetření s cílem získat alespoň významnou část potřebných dat, které by pomohly nalézt odpovědi na základní otázky a očekávání této studie.

Způsob tvorby dotazníku

Za tímto účelem byla vybrána metoda dotazníkového šetření, která pomohla nalézt odpovědi na základní otázky a očekávání této studie (viz Příloha 2 diplomové práce). Sestavení dotazníku vycházelo zejména z několika doporučení knihy Miroslava Dismana (2002) *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Při jeho konstrukci bylo nutné dbát na soulad mezi počtem otázek, složitostí dotazníku a časem, který byl nutný k jeho vyplnění. Čím více zabere dotazník času, tím více klesá ochota respondentů jej vyplňovat. Při tvorbě dotazníku hrála důležitou roli i kvalitní grafická úprava, aby dotazník nepůsobil příliš monotónním dojmem. Důležité je také střídání otevřených a uzavřených otázek, aby respondent udržel dostatečnou pozornost po celou dobu dotazníku. Zdrojem inspirace při tvorbě otázek byly zejména dotazníky z diplomových prací několika absolventek katedry sociální geografie a regionálního rozvoje na Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy (Susová 2009, Kopečná 2010).

Samotnému dotazníku předcházela průvodní dopis, který představoval bývalým spolužákům – respondentům probíhající šetření a cíl práce a žádal je o vyplnění dotazníku. V důsledku dotazování se na otázky z minulosti bylo rovněž nutné připomenout respondentům všechny spolužáky ze základní školy. Pro lepší představu respondentů byly součástí úvodního dopisu fotografie žáků obou prvních tříd (A a B), kteří nastoupili na základní školu Na Smetance v roce 1990 a jmenný seznam všech, se kterými se během jejich studia mohli potkat.

Dotazník celkem obsahuje 20 tematických otázek a šest otázek na základní demografické charakteristiky respondenta. Předpokládaná doba vyplnění jednoho dotazníku byla 20 až 25 minut. Respondenti byli rovněž v řadě otázek přímo směřováni k dalším odpovědím tak, že mohli některé pro ně nerelevantní otázky přeskočit. Pro získání nezbytných dat bylo potřeba využít více otevřených a polootevřených forem otázek (více než $\frac{2}{3}$ všech otázek). Některé z nich posloužily k základnímu rozdělení respondentů podle např. počtu studovaných let nebo určení konkrétních adres původního bydliště. Respondenti rovněž mohli s pomocí otevřených otázek lépe vyjádřit svůj názor, což bylo pro toto šetření velice důležité. Necelá třetina otázek v dotazníku má formu uzavřenou. V těchto otázkách měli respondenti na výběr z širokého spektra možností, aby byla obsažena všechna důležitá kritéria.

Nejčastěji využívanou škálou, kterou respondenti doplňovali, byla škála 1 – 10. Pouze jednou byla využita škála, kde respondenti museli rozřadit nabízené možnosti od nejpoužívanější k nejméně používané (1 – 4) s tím, že každá z hodnot mohla být použita pouze jednou. Dvakrát byla využita škála zkoumající frekvenci setkávání respondentů. Jednou se jednalo o osobní setkávání a podruhé o komunikaci prostřednictvím Facebooku. Důvodem zařazení těchto otázek bylo zjištění, zda spolu výsledky obou dvou otázek nějakým způsobem korelují. Použitá škála klasifikuje odpovědi do pěti stupňů (často, občas, někdy, zřídka, výjimečně) s tím, že u každého je popsáno, o jak dlouhý časový úsek se jedná (týden, měsíc, čtvrt roku, rok, deset let).

Dotazník se skládá ze čtyř částí, z nichž každá se zaměřuje na odlišný okruh výzkumu. První okruh otázek se týká základní školy Na Smetance. V této skupině otázek byly zjišťovány vazby mezi bývalými spolužáky podle míry přátelství, kterou k nim cítí. Cílem otázek bylo zjistit, zda se vzájemné vazby mezi bývalými spolužáky proměnily a jak často jsou respondenti v kontaktu s ostatními spolužáky. Druhá skupina

otázek se zajímala o sociální sítě online a jejich roli v kontaktech mezi bývalými spolužáky. Pozornost byla zaměřena především na Facebook a zjištění frekvence vzájemných kontaktů. V obecné rovině byla také položena otázka, zda se respondenti domnívají, že Facebook mezilidské vztahy zesiluje či zeslabuje.

Třetí okruh otázek se zabýval lokalitou Prahy 2, ve které se nalézá základní škola Na Smetance a většina respondentů zde v době studia bydlela. Důležitou otázkou bylo zjištění současného vztahu respondentů k městské části Praze 2. Vztah k lokalitě totiž může mít vliv na kontakty uskutečňované s dalšími bývalými spolužáky. Tato část dotazníku také zkoumala, zda nějakou roli v udržování kontaktů hraje lokalita Prahy 2. Poslední soubor otázek se věnoval základním demografickým charakteristikám respondentů.

Pilotní šetření

Základním metodickým požadavkem je potřeba provedení pilotního výzkumu a otestování vhodnosti otázek (Disman 2002). K provedení pilotního šetření došlo měsíc před samotným začátkem dotazování, v květnu 2012. Pilotní šetření odhalilo několik nedostatků v dotazníku. Respondenti byli tázáni na hlavní problémy při vyplňování pilotního dotazníku. Poté byly upraveny nejasné otázky, aby znění bylo zcela jasné. Došlo převážně ke zjednodušení otázek za použití škály odpovědí. Grafická podoba dotazníku byla také zjednodušena.

Způsob vytvoření databáze kontaktů

Dotazníky byly rozesílány skrz několik komunikačních kanálů, aby byli podchyceni všichni respondenti. Díky poměrně malé databázi dostupných emailových kontaktů se nabízelo vyhledání bývalých spolužáků přes Facebook. Z tohoto důvodu byl email až sekundárním způsobem kontaktování respondentů. Za pomoci Facebooku byla vyhledána většina respondentů a to pomocí vyhledávacího systému. Pro nalezení zbývajících kontaktů byl využit systém tzv. „sněhové koule“ (*snowball effect*), kdy byli již oslovení respondenti požádáni, aby zaslali mail s žádostí o vyplnění dotazníku dalším bývalým spolužákům, na které sami měli kontakt (Hendl 2005).

Způsob distribuce dotazníků

Dotazníkové šetření proběhlo v červnu 2012. Samotnému dotazníku předcházela průvodní zpráva (skrže zprávu na Facebooku, emailem) s prosbou o vyplnění dotazníku a instrukcemi, jak dále postupovat. Respondentům byla ponechána sedmidenní doba na vyplnění a zaslání vyplněného dotazníku. V případě, že respondent nezaslal vyplněný dotazník zpět, byl opětovně kontaktován.

Při prvním kontaktování bylo rozesláno 48 dotazníků. Pouze 13 respondentů zaslalo vyplněný dotazník zpět. Po týdnu byli zbývající respondenti opět požádáni o zaslání vyplněného dotazníku, navíc se podařilo získat dalších deset kontaktů na bývalé spolužáky. Po druhé prosbě se navrátilo 18 dotazníků. V poslední třetí vlně bylo osloveno zbývajících 27 respondentů, vrátilo se celkem devět dotazníků. Celkem se podařilo získat 40 dotazníků, návratnost dotazníku tedy dosahovala téměř 70 %. Tabulka 3 nabízí podrobný přehled o návratnosti dotazníkového šetření.

Tabulka 3: Návratnost dotazníkového šetření

		Počet spolužáků, kteří byli zahrnuti do šetření	Počet respondentů, na které nebyl kontakt	Počet dotazníků		Úspěšnost (%)
				Nevyplněné	Získané	
Třída A	Muži	13	3	1	9	69
	Ženy	15	3	2	10	67
Třída B	Muži	14	2	2	10	71
	Ženy	16	2	3	11	69
Celkem		58	10	8	40	69

Poznámka: Počet respondentů (N = 40)

Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Při realizaci dotazníkového šetření vystalo několik problémů, které se odrazily i v návratnosti a reprezentativnosti výzkumu. Nemalou komplikací při oslovování spolužáků prostřednictvím Facebooku byla uvedená jiná jména, než jejich skutečná. Na Facebooku lze uvést přezdívkou či zcela vymyšlené jméno. Část bývalých spolužaček se také mohla během uplynulé doby provdat, což značně zkomplikovalo jejich hledání. Proto byly především spolužačky hledány pomocí jejich křestního jména a fotky přes již nalezené kontakty. Při samotné realizaci dotazníkového šetření byla nejčastějším problémem neochota respondentů zaslat zpět vyplněný dotazník zejména po prvním

kontaktování. Další překážku při realizaci šetření představovala neznalost kontaktů na deset bývalých spolužáků. Ti se pravidelně nestýkají s ostatními spolužáky, nepřáteli se vzájemně prostřednictvím Facebooku a již ani nebydlí na adrese původních bydlišť na Praze 2, což bylo osobně ověřeno. Tito bývalí spolužáci nemají pravděpodobně k bývalé lokálně ukotvené komunitě téměř žádný vztah. V celkových výsledcích práce by se nejspíše projeвили podobně jako respondenti s přetřhanými vazbami na sledovanou lokálně ukotvenou komunitu.

Větší návratnost dotazníků byla vlivem výše uvedených důvodů velmi těžko proveditelná, přesto necelých 70% návratnost reprezentuje většinu názorů členů sledované lokálně ukotvené komunity. Srozumitelná forma a přesné instrukce u všech otázek zapříčinily, že všechny vyplněné dotazníky byly vyplněny správně a mohly být použity k dalšímu zpracování.

Osobní charakteristiky respondentů

Dotazník vyplnilo celkem čtyřicet respondentů. Jednalo se o devatenáct mužů a dvacet jedna žen. Podobně bylo z hlediska genderového členění zastoupeno více žen i mezi všemi sledovanými spolužáky. Jelikož bylo dotazníkové šetření provedeno na jednom ročníku základní školy, věk respondentů se pohyboval v rozmezí 27 – 29 let (průměrný věk byl 28,18 let).

Z celkového počtu respondentů nastoupilo v roce 1990 na základní školu 39 spolužáků. Pouze jeden z dotázaných nastoupil až v roce 1995. Z tabulky 4 je zřejmé, že vyplněný dotazník zaslalo zpět 91 % respondentů, kteří absolvovali všech devět ročníků. Ze spolužáků, kteří předčasně opustili základní školu, se podařilo úspěšně oslovit i většinu žáků, kteří odešli po absolvování druhé třídy. V tomto případě se při získávání kontaktů podařilo využít již zmíněné metody „sněhové koule“, protože většina těchto respondentů přešla do základní školy Kladská a stále na sebe mají vzájemné kontakty. Relativním neúspěchem skončilo oslovení žáků, kteří odešli po čtvrté třídě a na které se nepodařilo získat zpravidla žádný kontakt.

Tabulka 4: Procentuální návratnost dotazníkového šetření z hlediska posledního absolvovaného ročníku studenta

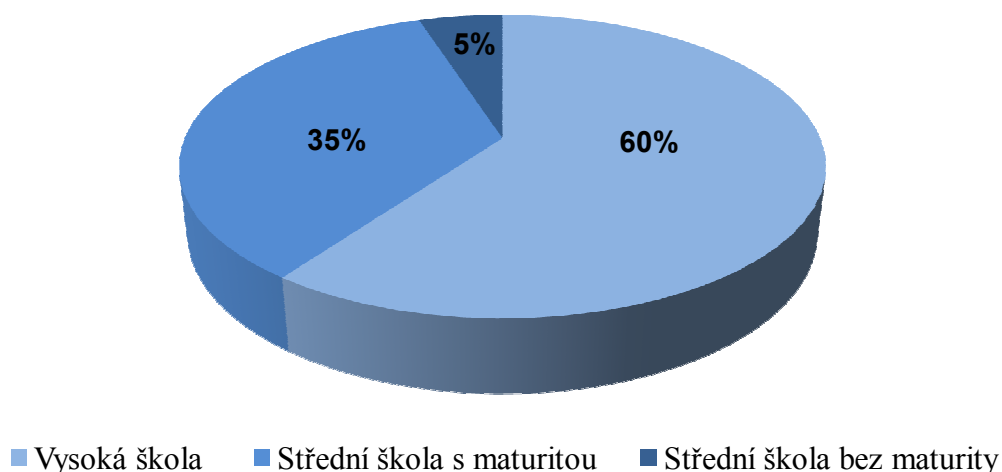
	Poslední absolvovaný ročník									Průměrný počet absolvovaných ročníků
	2*	3*	4	5	6	7	8	9	celkem*	
Počet respondentů	7	1	1	5	0	3	1	20	38	6,65
Počet spolužáků, kteří byli zahrnuti do šetření	10	3	7	6	1	4	1	22	54	5,91
Podíl spolužáků, kteří odpověděli na dotazník (v %)	70,00	50,00	14,29	83,33	0,00	75,00	100,00	90,91		

* Poznámka: Do celkového počtu respondentů nejsou zahrnuti: dva žáci, kteří nastoupili v pozdějším ročníku a školu ukončili v deváté třídě. Absolvovali však méně ročníků a údaje v tabulce by tak byly zkreslené. Podobně nejsou zahrnuti dva spolužáci, kteří absolvovali 3 resp. 2 ročníky, ale do třídy nastoupili později během studia a studium ukončili dříve než standardně.

Zdroj: archiv základní školy Na Smetance, dotazníkové šetření 2012

Jak bylo řečeno výše nejčastějším důvodem předčasného odchodu respondentů, byl přestup na základní školu Kladská (7 respondentů). Dále odchod na osmileté gymnázium (3 respondenti) a přestěhování (3 respondenti – Mělník, Chýně, Praha 1). Jedenkrát byly zmíněny důvody přechodu na šestileté gymnázium, matematickou školu, sportovní školu, praktickou školu a jednou byla důvodem dokonce šikana.

Graf 2: Vzdělanostní struktura respondentů

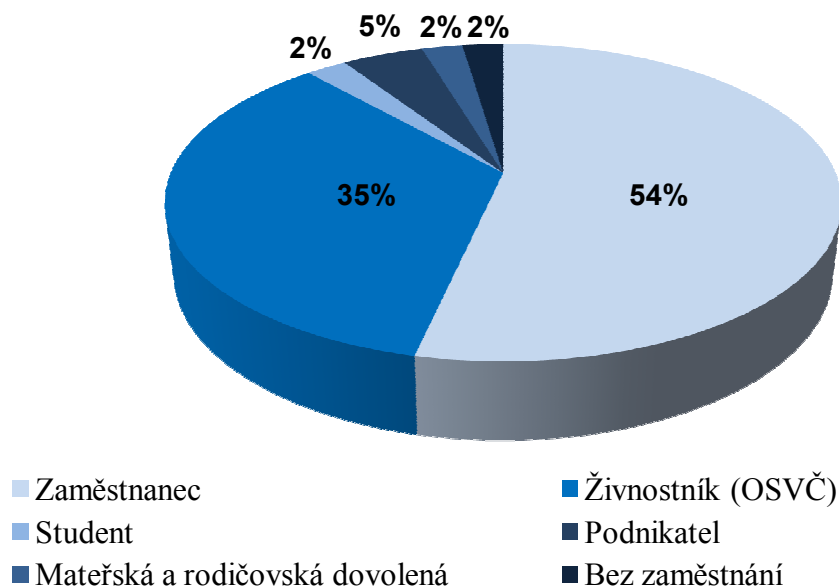

Poznámka: Počet respondentů (N = 40)

Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Graf 2 ukazuje, že z hlediska vzdělanostní struktury výrazně převažuje počet vysokoškolsky vzdělaných respondentů. Obecně vykazovali žáci, kteří odešli dříve, vyšší úroveň vzdělání. Více než třetina dotázaných absolvovala střední školu zakončenou maturitou a středoškolské vzdělání bez maturity vystudovaly pouze dvě respondentky.

Graf 3: Ekonomická aktivita respondentů

Poznámka: Počet respondentů (N = 40)

Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Z grafu 3 je patrná ekonomická aktivita respondentů, která přináší zajímavé údaje. Více jak polovina respondentů pracuje jako zaměstnanci. Na živnostenský list si vydělává zhruba třetina respondentů. Dva respondenti definují sebe sama jako podnikatele, majitele soukromých firem. Jedna respondentka je v současnosti na mateřské dovolené, jedna je momentálně nezaměstnaná a jedna se stále plně věnuje studiu. Šest dotazovaných zároveň společně s prací studuje a zlepšuje si nadále svoji kvalifikaci.

Z pohledu profesí, kterými se respondenti zabývají, převažuje práce v soukromém sektoru. Respondenti se zabývají mnoha profesemi a nelze mezi nimi najít žádnou, která by je ve větší míře spojovala. Čtyři dotazovaní se věnují softwaru a informačním technologiím. Dále se mezi profesemi objevila rozdílná povolání jako např. prodavačka, investiční analytik, filmový producent, editorka vysílání, novinář, automechanik, učitelka nebo recepční. Diferencovanost zaměstnání mezi dotazovanými

ukazuje mimo jiné na různorodost bývalých spolužáků, kteří měli podobné počáteční podmínky rozvoje jejich osobnosti z hlediska vzdělání.

Metodika řízených rozhovorů

Cílem řízených rozhovorů bylo blíže objasnit postoje a názory vybraných bývalých spolužáků ke třem sledovaným okruhům – základní škole Na Smetance, sociální síti online Facebooku a k lokalitě Prahy 2. Celkem bylo provedeno dvanáct řízených rozhovorů se spolužáky, kteří se zúčastnili již dotazníkového šetření. Výběr komunikačních partnerů byl veden snahou postihnout celou škálu respondentů tak, aby byly zahrnuty všechny skupiny především z hlediska počtu vazeb mezi spolužáky (od žádných až k těm největším). V následující tabulce jsou pro lepší orientaci shrnuty základní charakteristiky komunikačních partnerů, s kterými byly provedeny řízené rozhovory.

Respondentům bylo položeno dohromady minimálně deset otázek. Rozhovory trvaly od 15 do 50 minut, průměrně třicet minut, podle časových možností účastníků. Konverzace probíhaly zpravidla v kavárnách na Praze 2. Řízené rozhovory provedené s vybranými bývalými spolužáky napomohly hlubšímu pochopení a dovysvětlení problematiky sociálního kapitálu, využívání sociálních sítí online a analýzy transformace komunity. Dovysvětlily zejména informace získané z dotazníkového šetření. Pro naznačení je uvedena jedna otázka, která vyvolávala mezi dotazovanými největší diskuzi. Celá struktura řízených rozhovorů je uvedena v příloze 3 diplomové práce.

Tabulka 5: Přehled komunikačních partnerů a jejich základní charakteristiky

Jméno	Věk	Počet absolvov. ročníků	Adresa současného bydliště	Nejvyšší ukončené vzdělání	Povolání	Kategorie spolužáků		
						Nejlepší přátele	Přátelé	Známí
Tomáš	28	4	Praha 11	VŠ	Filmový produkční a producent	2	5	38
Daniela	28	2	Praha 4	VŠ	Administrativa	0	0	6
Ondřej	28	9	Třeboň	SŠ s maturitou	Provozní hotelu	2	6	10
Šimon	29	8	Praha 1	SŠ s maturitou	Marketinkový poradce	1	3	30
Markéta	28	7	Praha 2	VŠ	Dokumentární scénaristika a režisérka; publicistka	0	0	25
Slávek	28	9	Praha 2	SŠ s maturitou	Zahradník, projektant	8	13	15
Petr	29	9	Praha 2	VŠ	Odborný specialista na územní rozvoj	6	3	45
Pavel	29	9	Praha 2	SŠ s maturitou	Studující živnostník	2	5	45
Sabina	29	9	Praha 10	VŠ	Editor vysílání	1	5	24
Tereza	28	9	Praha 11	VŠ	Grafická	1	5	41
Marie	28	9	Praha 10	SŠ s maturitou	Recepční v restauraci	1	3	16
Silvie	28	9	Praha 2	VŠ	Osobní poradkyně	1	5	30

Poznámka: konkrétní jména byla anonymizována a ve studii jsou dále používána jména smyšlená

Zdroj: dotazníkové šetření 2012, řízené rozhovory 2012

Největší diskuzi způsobovaly otázky zaměřené na výzkum sociálního kapitálu jednotlivců z původně lokálně ukotvené komunity. Pileček (2010) ve svém článku uvádí, že sociální kapitál je komplikovaně měřitelný, protože závisí na specifickém lokálním kontextu. Jedním z nejlepších indikátorů měření sociálního kapitálu mezi členy určitých sociálních skupin je míra důvěry (Pileček 2010). Proto byli respondenti osloveni, zda by nějakým způsobem pomohli bývalému spolužákovi. A zda se projevuje, že respondent má či nemá bývalého spolužáka v seznamu svých přátelích na Facebooku. Dotazovány byly postupně tři stupně pomoci dle náročnosti a míry důvěry nutné k jejich provedení. První stupeň je poskytnutí mobilního kontaktu, který spolužák potřebuje znát. Jedná se o druh pomoci, který vyžaduje minimum času. Druhý stupeň se věnuje osobnímu setkání, které chce bývalý spolužák uskutečnit a poradit se ohledně

nějakého problému. Tento stupeň již vyžaduje více času a také více důvěry. Poslední stupeň vyžaduje především vzájemnou důvěru. V tomto případě byla otázka, zda respondent doporučí bývalého spolužáka například při hledání nového zaměstnání. Nenaplnění doporučení se může negativně odrazit v pověsti samotného doporučujícího. Protože je budování renomé dlouhodobá záležitost, dbá většina lidí na to, aby nebylo poškozeno. Tato otázka rovněž vyvolala širokou debatu mezi respondenty a odpovědi byly velmi rozdílné. Respondenti začali v návaznosti na otázku diskutovat, zda jim Facebook přináší nějaké výhody při hledání práce, což je zároveň jeden z indikátorů měření sociálního kapitálu (Šafr, Sedláčková 2006). Tato otázka měla napomoci pochopení, zda respondenti nějakým (a jakým) způsobem využívají Facebook ve svůj prospěch. Konkrétní výsledky jak z dotazníkového šetření, tak řízených rozhovorů jsou uvedeny v následující kapitole zabývající se samotnou analýzou transformace lokálně ukotvené komunity.

4.5 Grafické zobrazení mezilidských vazeb - sociogram

Pro lepší orientaci ve vazbách spolužáků byla využita metoda grafického zobrazení mezilidských vazeb sociogramu. Sociogramy umožnily přehledněji znázornit vzájemné vazby mezi sledovanými spolužáky a tím lépe odpovědět na otázku, jak vypadají vazby uvnitř sledované lokálně ukotvené komunity. Informace týkajících se vazeb mezi jednotlivci byly získány prostřednictvím Facebooku, proto byly vypracovány sociogramy pouze pro žáky, kteří mají svůj profil na Facebooku.

Sociogram je jednou ze zobrazovacích technik sociálních sítí. Jedná se o formalizovaný zápis sociálních vztahů. Hlavními součástmi sociogramu jsou jedinci a jejich vazby. Jedinci představují určité uzly, ze kterých vycházejí jednotlivé vazby k dalším jedincům. Vazby jsou tedy spojnicemi mezi jednotlivými uzly. Vazby a vztahy mezi jedinci jsou zaznamenány do sociometrické matice, která slouží jako výchozí data pro vypracování sociogramu (zobrazení map vztahů a vazeb ve skupině). Sociogram tedy znázorňuje sociometrickou strukturu vybrané skupiny podle zvoleného kritéria (Čihovský 2006).

Sociogramy byly vytvořeny pro zobrazení všech vazeb mezi respondenty, kteří mají profil na Facebooku. Nejprve bylo nutné vytvořit matici vztahů (viz Příloha 4), na

jejímž základě následně vzniknul sociogram. Samotná struktura vztahů je rozebírána v kapitole 5.2 Sociální síť online – Facebook. Ty vytváří hustou sociální síť mnoha vazeb, v nichž mají jedinci různé postavení. Ley (1983) definuje tři hlavní pozice, které hodnotí pozici jednotlivců v rámci sociálních sítí graficky znázorněných v sociogramu. První pozici „*conformist*“ (konformní) mají jedinci s velkým počtem vztahů, kteří jsou velmi dobře zapojeni do komunity. Naopak pozici „*isolate*“ (osamělý) mají jedinci, kteří jsou v rámci komunity odloučení a s komunitou jsou spojeni pouze jednou vazbou. Třetí pozice „*bridgeman*“ (spojující) propojuje komunitu s jinými komunitami nebo může propojovat jedince, kteří by jinak v síti nebyli zapojeni (Ley 1983).

5 Analýza transformace lokálně ukotvené komunity

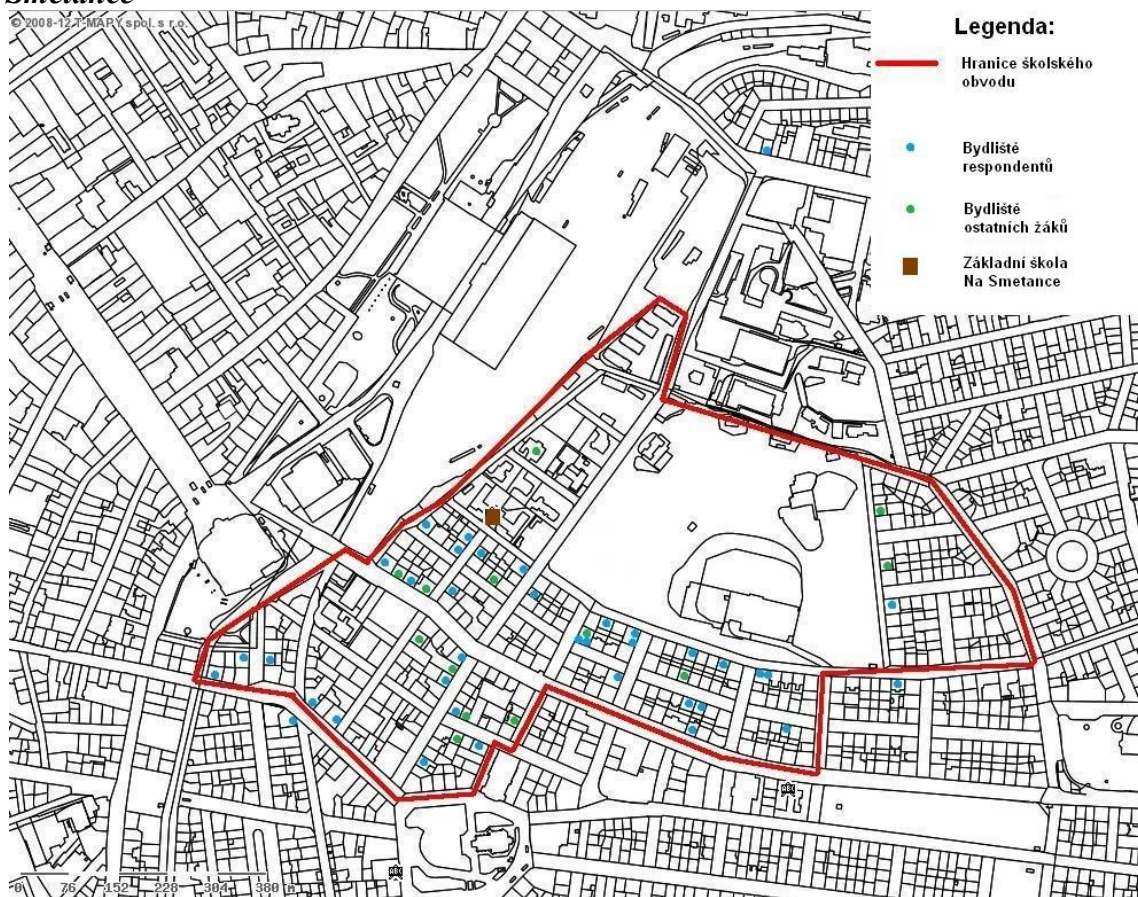
Tato kapitola se snaží s pomocí dotazníkového šetření a řízených rozhovorů odpovědět na hlavní výzkumné otázky studie. Kapitola je rozdělena dle výzkumných cílů a dotazníkového šetření do tří okruhů. První okruh se věnuje vztahům se spolužáky ze základní školy. Zároveň je zde sledováno rozmístění původního a současného místa bydliště ve vztahu ke spádové oblasti základní školy Na Smetance. Druhý okruh se zabývá sociální sítí online Facebookem. Snahou je odpovědět na otázku, do jaké míry Facebook ovlivňuje vztahy mezi bývalými spolužáky a jak působí na jejich sociální kapitál. Ve třetím okruhu je pozornost směřována na lokalitu Prahy 2, kde komunita měla své původní lokální ukotvení.

5.1 Základní škola Na Smetance

Většina respondentů bydlela v době nástupu na základní školu Na Smetance na území městské části Praha 2. Obrázek 3 nabízí podrobný přehled původních míst bydliště žáků. Obecně lze říci, že ve spádové oblasti základní školy Na Smetance a její těsné blízkosti bydlelo nejméně padesát žáků, což představuje 86 % všech spolužáků z ročníku. Respondenti v lokalitě nejen bydleli, ale z rozhovorů vyplynulo, že také často společně navštěvovali zdejší sportovní zařízení, parky, ale i např. zdejší praktické lékaře. Jedna z respondentek Silvie tehdejší situaci okomentovala: „na základní škole pro mě byla cesta mimo *Dvojku*⁸, jak výlet do jiného města.“ Lokalita je důležitým místem socializace dětí (Greer 1965). Podobně sledované lokalita spádové oblasti měla významný vliv na tvorbu vztahů mezi spolužáky, kteří na ni byli často odkázáni jako na jediné místo, které znali (podobně viz koncept *neighbourhood dependent group*). Sledovaná komunita vykazovala znaky lokálně ukotvené komunity. Byla prostorově vymezena konkrétním územím zejména spádovou oblastí základní školy Na Smetance a jejího blízkého okolí Prahy 2. Rovněž v ní docházelo k uskutečňování vzájemných vazeb mezi sledovanými spolužáky.

⁸ Dvojka označuje území městské části Praha 2.

Obrázek 3: Mapa míst bydliště respondentů a dalších žáků v době nástupu na ZŠ Na Smetance

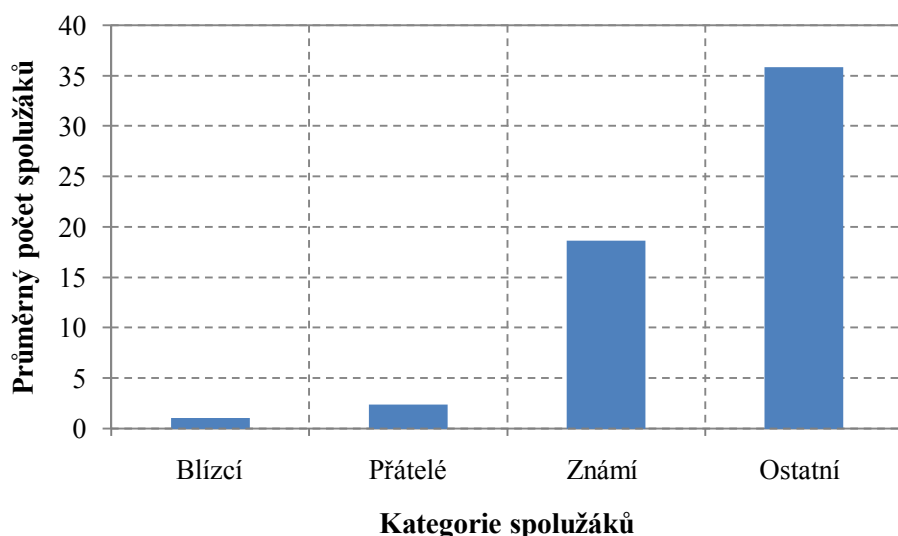
Poznámka: V mapě jsou zobrazeny místa bydliště respondentů a místa bydliště ostatních bývalých spolužáků, kteří se neúčastnili dotazníkového šetření.

Zdroj: vlastní úprava dle Odboru školství městské části Praha 2, dotazníkové šetření 2012

Součástí šetření bylo také zjištění síly vazeb a vztahů mezi spolužáky. Sílu vazeb mezi spolužáky je možné rozlišit na čtyři kategorie: blízcí (nejlepší přátelé), přátelé, známí a ostatní. Každá z nich zaznamenává rozdílnou sílu vztahů (od nejsilnějších k žádným) mezi jedinci. V této otázce respondenti označili za své blízké v průměru jednu osobu ze základní školy, blíže graf 4. Mezi blízkými se vytvářejí, mimo vazeb rodinných, nejsilnější vazby, z tohoto důvodu je i v průměru jedna taková vazba poměrně vysoká hodnota. Mezi dotazovanými se lišil počet uvedených blízkých. Nejvíce nejsilnějších vazeb se vyskytovalo mezi třemi početnějšími skupinami přátel⁹. Necelá polovina respondentů však neuvedla nikoho z bývalých spolužáků jako svého blízkého.

⁹ Podrobněji jsou tyto tři skupiny rozebrány v této podkapitole v následujících odstavcích.

Graf 4: Průměrné počty spolužáků z hlediska síly vazby k ostatním žákům

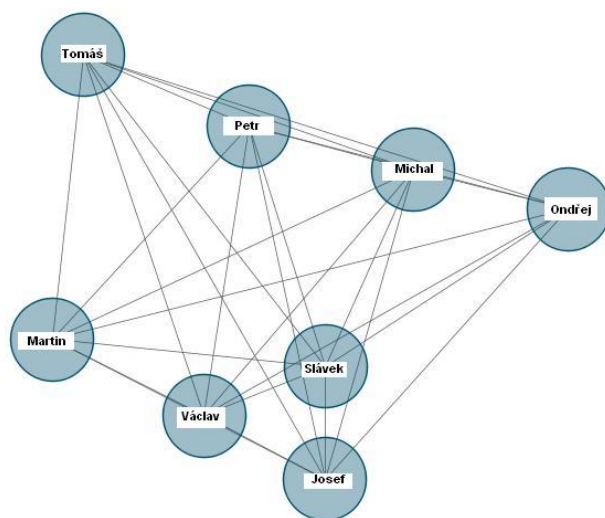

Poznámka: Počet respondentů (N = 40)

Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Z rozhovorů s vybranými respondenty vyplynulo, že když jeden bývalý student uvedl jiného žáka jako blízkého, označil jej také on za svého blízkého, je tedy možné spatřit určitou oboustrannost vazeb mezi některými žáky. Jelikož nebyly provedeny řízené rozhovory se všemi respondenty dotazníkového šetření, nelze tyto předpoklady považovat za obecně platné. Pouze jednu velmi silnou vazbu uváděly zpravidla ženy. V případě, že respondent uvedl více osob než jednu jako své nejlepší přátele, jednalo se ve všech případech o muže. Tento výsledek naznačuje, že ženy vytvářejí nejsilnější vazby mezi spolužáky pouze s jednou osobou, naopak někteří muži tvoří početnější skupinu nejlepších přátel. Z analýzy vztahů je patrné, že se vytvořila jedna velká skupina přátel s vzájemně silně propojenými vazbami. Tuto skupinu přátel tvoří osm respondentů, kteří se všichni zúčastnili dotazníkového šetření. V práci bude tato skupina označována jako skupina *Muži*. Jak je možné vidět na obrázku 4, jsou všichni respondenti ve skupině *Muži* vzájemně provázáni. Dle respondenta Slávka se jedná se o síť nejsilnějších a silných vazeb. Tomáš k tomu uvedl: „ke všem z nich mám silný vztah, ale nejlepší přátelé jsou jen dva, za ně bych opravdu strčil ruku do ohně.“ Všichni ze skupiny *Muži* jsou zároveň zapojeni do sociální sítě online Facebook.

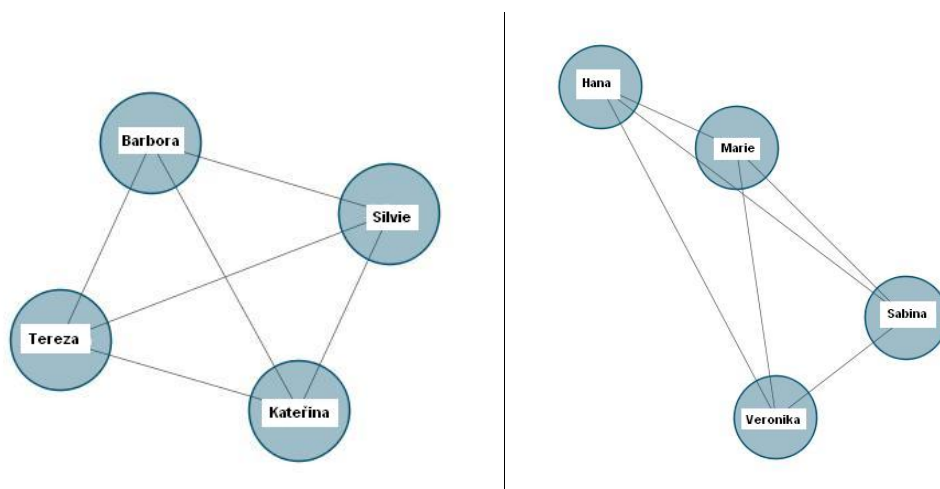
Obrázek 4: Grafické zobrazení vztahů ve skupině žáků Muži

Zdroj: dotazníkové šetření 2012, Facebook

Z grafu 4 je dále patrné, že mezi přátele počítají respondenti průměrně malý počet bývalých spolužáků (v průměru 2,5 žáka). Kategorie „přítel“ představuje silné vazby mezi osobami, ale již ne ty nejsilnější. Zhruba třetina dotázaných nepočítá žádného z bývalých spolužáků mezi své přátele. Z analýzy vyplývá, že buď mají mezi spolužáky jednu nejsilnější vazbu, nebo více slabších vztahů. Větší počet slabých vazeb přitom mezi sledovanými spolužáky dominuje. Při rozhovorech s vybranými jedinci bylo opět diskutováno, zda se domnívají, že jsou silné vazby s ostatními členy původně lokálně ukotvené komunity oboustranné. Slávek sdělil v rozhovoru: „Myslím, že své přátele znám natolik dobře, že můžu říct, že stejně jako jsem já označil své vazby s nimi za velmi silné, postupovali by tak i oni a označili náš vztah za velmi silný.“ Pavel a Petr tento předpoklad oboustrannosti vazeb potvrdili. Z celkového počtu respondentů vykazovala nejvíce silných vazeb (přátel) již zmiňovaná skupina *Muži*. Její členové uváděli více přátel mezi bývalými spolužáky (od tří do třinácti), než byl zjištěný průměrný počet vazeb.

Obrázek 5: Vazby ve skupině Ženy 1 a skupině Ženy 2

Zdroj: dotazníkové šetření 2012, Facebook

Z řízených rozhovorů dále vyplynulo, že se v průběhu uplynulých let udržely další dvě skupiny přátel. Jak ukazuje obrázek 5, jedná se o dvě skupiny, každá po čtyřech ženách (skupina *Ženy 1* – na obrázku vlevo a skupina *Ženy 2* – na obrázku vpravo). Dle Terezy a Marie se v těchto skupinách ženy vzájemně považují za kamarádky, se kterými se čas od času vídají a jsou mezi nimi poměrně silné přátelské vazby (výjimečně se považují za blízké).

Analýza síly vazeb mezi dotázanými také ukázala, že slabé vazby (známé) mají respondenti s průměrně 18,5 spolužáky ze základní školy Na Smetance. V této kategorii se nalézaly největší rozdíly v odpovědích respondentů. Jako zajímavé se ukázalo, že respondenti, kteří navštěvovali základní školu všech devět ročníků, uvedli většinou jako známé všechny bývalé spolužáky ze základní školy, které si pamatovali. Naopak ti, kteří navštěvovali školu kratší dobu, vybírali velmi pečlivě i v této kategorii. Je zřejmé, že délka studia na základní škole ovlivnila existenci a sílu vazeb mezi spolužáky.

Do poslední kategorie „ostatní“ zahrnuli respondenti žáky, kteří nepatřili do ani jedné z předešlých kategorií. Většina respondentů si na ně nevzpomíná, případně o nich neslyšeli od konce základní školy a ani při studiu k nim neměli žádný vztah. Zde zapůsobil i fakt, že do analýzy byly zahrnuty dvě třídy stejného ročníku. Lze tedy předpokládat, že ve spojení s jejich dřívějším odchodem, se někteří spolužáci nemuseli za danou dobu ani lépe poznat. Spojení obou tříd v 7. ročníku poté výrazně napomohlo vzájemnému poznání mezi bývalými spolužáky.

Respondenti v tabulce 6 hodnotili frekvenci osobních kontaktů. Sílu vztahů a sociální kapitál lze také měřit s pomocí frekvence kontaktů mezi jedinci (Šafr, Sedláčková 2006, Wellman 1996). Škála odpovědí byla zvolena podle počtu uskutečňovaných kontaktů – od kontaktu jednou týdně „často“ až ke kontaktu jednou za deset let „výjimečně“. Výsledky dotazníkového šetření jsou zobrazeny v tabulce 6, kde jsou rozděleny do tří hledisek (současné místo bydliště, počet ukončených ročníků a počet silných vazeb). Tato hlubší analýza dat napomohla k pochopení, jaké aspekty mají největší vliv na frekvenci osobních kontaktů. Jak uvádí Susová (2009) je tento typ komunikace stále klíčový pro budování vztahů.

První hledisko sleduje počet uskutečňovaných osobních kontaktů jednotlivých respondentů dle místa jejich současného bydliště. Ty jsou rozděleny na sledovanou lokalitu Prahy 2, zbylou část Prahy a na ostatní území republiky. Nejvíce osobních kontaktů je realizováno respondenty, kteří stále bydlí v lokalitě Prahy 2. Petr situaci komentoval slovy: „Nejčastěji se vídám se spolužáky, kteří bydlí v okolí anebo navštěvují své rodiče. Na srazech se ani nemusíme domlouvat, jelikož se pravidelně setkáváme na ulici.“ Dotazovaní, kteří bydlí v jiných městských částech Prahy, uskutečňují osobní kontakty výrazně méně často, v průměru až o 50 %. Nejméně se vídají respondenti bydlící mimo území Prahy, pro které jsou výjimečná i náhodná setkání s bývalými spolužáky. Jedním z mála mimopražských, který se stále stýká se spolužáky, je Ondřej z Třeboně: „V Třeboni sice vedu hotel, ale srdce mám stále na Praze 2.“

Druhý pohled posuzuje frekvenci osobních kontaktů podle počtu ročníků na základní škole, které respondenti absolvovali. Pokud respondenti navštěvovali základní školu celých devět let povinné školní docházky, stýkají se i v současnosti s mnohem větší četností než ostatní, kteří zde studovali kratší dobu. Počet ukončených ročníků tedy ovlivnil i frekvenci osobních kontaktů. Zvláštní situace nastává u studentů, kteří přešli po ukončení druhého ročníku na základní školu Kladská, protože ti se také intenzivněji vzájemně setkávají. Daniela potvrdila, že se vídají na minimálně na třídních srazech.

Tabulka 6: Frekvence osobních kontaktů se spolužáky dle respondentů

		Často	Občas	Někdy	Zřídka	Výjimečně	Celkem
Současné místo bydliště	MČ Praha 2	0,70	1,70	2,70	5,00	14,70	24,80
	Ostatní MČ Prahy	0,27	0,36	1,32	1,91	8,91	12,77
	Území mimo Prahu	0,13	0,13	1,00	2,00	12,63	15,89
Počet ročníků	Devět	0,55	0,95	1,75	3,85	12,75	19,85
	Méně než devět	0,15	0,35	1,45	1,55	9,45	12,95
Počet silných vazeb	Více než tři	0,73	1,60	3,27	5,27	13,73	24,60
	3 a méně	0,12	0,08	0,60	1,16	9,52	11,48
	Průměr	0,35	0,65	1,60	2,70	11,10	16,40

Poznámka: Čísla udávají průměrné hodnoty frekvence osobních kontaktů dle jednotlivých kategorií respondentů (současné místo bydliště, počet ukončených ročníků a počet silných vazeb)

Počet respondentů (N = 40)

Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Z šetření vyplývá, že průměrný počet blízkých a přátel (počtu silných vazeb) jsou tři vazby. Proto byli u třetího pohledu respondenti rozděleni na spolužáky s třemi a více vazbami a s méně než s průměrným počtem vazeb. Tabulka 6 ukazuje, že osobní kontakty se odehrávají především u spolužáků, kteří mají počet silných vazeb tři a více. V tomto případě se projevil nejvýraznější rozdíl ze všech tří sledovaných pohledů. Čím více silných vazeb respondenti měli, tím častěji se také vídali. Slávek tutu skutečnost potvrdil i v rozhovoru: „Samozřejmě, že se nečastěji vídám s těmi, kteří jsou mi blízcí.“

Obecně platí, že nejméně osobních kontaktů se uskutečňuje často a tento počet postupně narůstá se zvyšujícím se časem potřebným k realizaci kontaktu. Vůbec největší frekvenci kontaktů vykazují bývalí spolužáci bydlící stále v lokalitě Prahy 2, kteří navštěvovali základní školu Na Smetance celých devět let a mají více silných vazeb než tři. Jedná se například o respondenty, kteří ze zúčastnili rovněž řízených rozhovorů – Petra, Slávka a Pavla, kteří všichni patří do skupiny *Muži* a podobně i Silvie ze skupiny *Ženy 1*. V jejich případě lze tvrdit, že jde o *Community Saved*, jelikož mezi nimi existují prostorově ukotvené vazby.

5.2 Sociální síť online – Facebook

Facebook je poměrně snadný nástroj pro sledování základních charakteristik vazeb mezi lidmi. Je však zřejmé, že jeho použití pro analýzu naráží na řadu omezení, např. účet na

Facebooku nemají všichni, stejně tak jej všichni nevyužívají se stejnou intenzitou či mu nepřikládají stejnou důležitost. I přes tyto překážky bylo na Facebooku nalezeno téměř 88 % spolužáků ze základní školy Na Smetance, což představuje dostatečný počet lidí, aby bylo možné ověřit možnosti analýzy Facebooku. Výsledky analýzy byly dále konfrontovány s žáky v rámci řízených rozhovorů.

Z dotazníkového šetření vyšla jako nejnavštěvovanější sociální síť online Facebook. Tabulka 7 uvádí, že všech čtyřicet respondentů odpovědělo, že na něm mají svůj profil. Téměř 80 % respondentů bylo napoprvé osloveno s žádostí o vyplnění dotazníku právě prostřednictvím tohoto komunikačního kanálu. Na část bývalých spolužáků byl znám jiný kontakt, později však byla většina z nich nalezena i na Facebooku.

Tabulka 7: Návštěvnost sociálních sítí online

	Alespoň 1x za den	Alespoň 1x za tři dny	Alespoň 1x za týden	Alespoň 1x za měsíc	Méně než 1x měsíčně	Celkem
Facebook	11	11	9	6	3	40
Spolužáci	0	0	1	2	8	11
Cyberspace	4	0	3	1	0	8
Twitter	0	0	3	2	2	7
Nyx	1	0	3	0	3	7
Myspace	0	0	1	1	1	3
LinkedIn	1	0	0	1	1	3
Google+	1	0	2	0	0	3
Líbimseti	0	0	0	0	1	1
Lidé	0	0	0	0	0	0

Poznámka: Počet respondentů (N = 40)

Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Z českých sociálních sítí online patří k často navštěvovaným síť Spolužáci, kterou využívá více jak čtvrtina dotázaných. Významný rozdíl lze ale spatřit v četnosti návštěv této sociální sítě online, jelikož není využívána s takovou frekvencí jako Facebook. Hlavním důvodem návštěvnosti jsou profily tříd (převážně ze středních škol), pod kterými je možné vzájemně komunikovat. Naproti tomu další dvě české sociální sítě online Líbimseti a Lidé nenavštěvuje téměř žádný z respondentů. Výsledky šetření tak potvrzují trend ústupu od českých sociálních sítí online. Komunitní servery typu Cyberspace a Nyx však navštěvuje 20 % dotazovaných, z nichž všichni spadají do

skupiny *Muži*. Respondenti vypověděli, že tyto sociální sítě online navštěvují přes osm let, tedy ještě před rozšířením Facebooku do Česka. Petr k tomu uvedl: „Prvotním důvodem pro přihlášení se na Cyberspace byla nejdřív zvědavost a po čase jsem si pomocí Cyberu domlouval schůzky s přáteli, se kterými zde máme několik privátních diskuzí.“ Slávek se k Cyberspace také vyjádřil: „Na Cyberspace jsem se od počátku stýkal i s kamarády ze základní školy a možná, že to je jednou z příčin, proč jsme stále tak dobří přátelé.“ Z dotazníkového šetření vyplynulo, že ostatní spolužáci ani Cyberspace ani Nyx neznají a ani nevyužívají.

Z další sociální sítě online, které jsou využívány celosvětově, nabývá v posledním roce na významu Twitter. Využívá jej necelých 18 % respondentů. Pokud se ale potvrdí trendy ze Spojených států amerických a dalších států, má tato síť potenciál získat v budoucnu další uživatele i z řad respondentů. Petr využívá Twitter protože: „Je to zdroj informací od známých osobností, které jeho prostřednictvím zveřejňují své komentáře.“ Pouze několikrát byly uvedeny také sociální sítě online Myspace, LinkedIn a Google+.

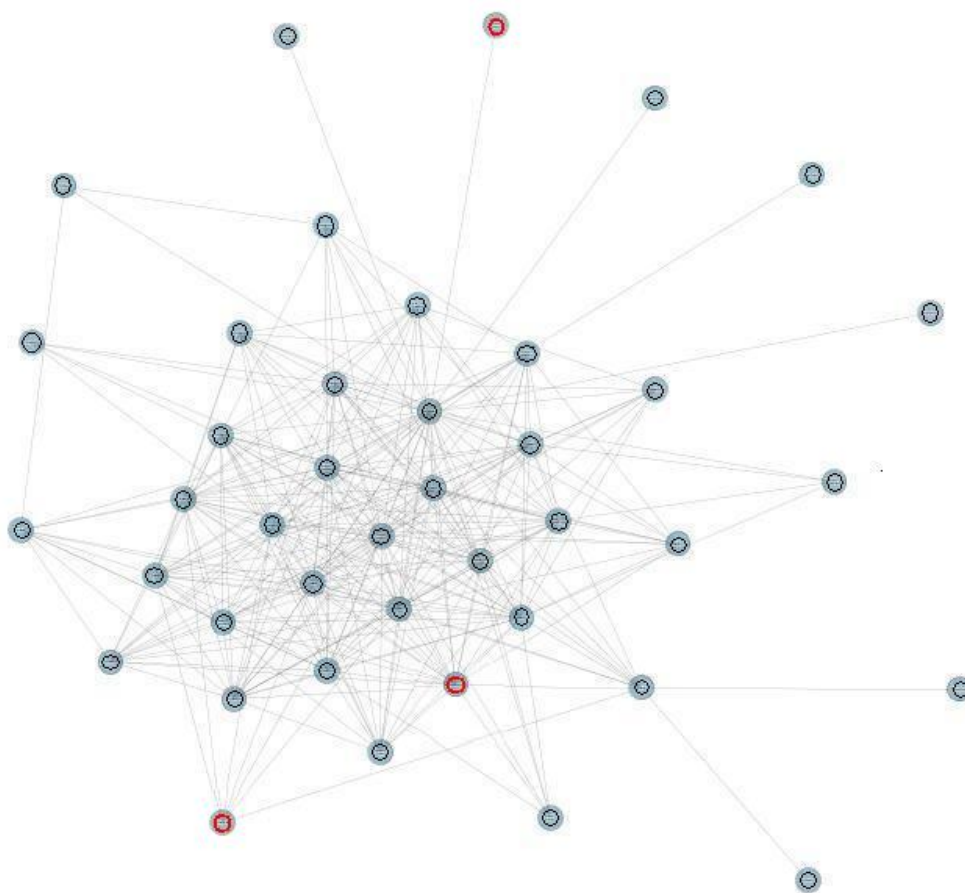
Jak ukazuje tabulka 7, všichni respondenti mají svůj profil na Facebooku. Necelých 30 % dotázaných jej navštěvuje alespoň jednou denně a stejné procento respondentů alespoň jednou za tři dny. Ostatní sociální sítě online nejsou využívány zdaleka s takovou četností. V rámci řízených rozhovorů bylo několikrát potvrzeno, že se respondenti na Facebook přihlásili nejčastěji pomocí tzv. *snowball efektu*. Respondenti si pořizovali účet až poté, co je o Facebooku informovali jejich přátelé. Jak potvrdila v řízeném rozhovoru Sabina: „Facebook jsem si pořídila až na doporučení kamarádky a dneska už se bez něj neobejdu.“ Podle Sabiny v současnosti platí, že kdo není na Facebooku, jakoby snad ani neexistoval: „Dneska už využívá Facebooku skoro každý a kdo ho nemá, je často vyloučený ze společenského života. Když se organizuje nějaké setkání, hodí se to na Facebook a všichni o něm vědí. Když tam člověk není, často se na něj zapomene.“ Pozitiva proč být na Facebooku podle respondentů převažují na negativy. Mezi zápory Facebooku respondenti nejčastěji zařadili ztrátu soukromí. V řízených rozhovorech bylo později diskutováno, jak vnímají tuto ztrátu soukromí. Petr to okomentoval slovy: „Facebook je po mobilech další zásah do našich soukromých životů. Trochu se bojím, co bude následovat.“

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že prostřednictvím Facebooku našlo své bývalé spolužáky 80 % respondentů. Dalších 15 % vyhledalo přátele až po vyplnění dotazníku v rámci tohoto šetření. Samotné dotazování zapříčinilo, že se více spolužáků kontaktovalo převážně prostřednictvím Facebooku. K tomu dodává Pavel: „Po vyplnění dotazníku jsem si přidal do přátel další spolužáky, na které jsem si díky němu vzpomněl.“

Kvůli podrobnější analýze kontaktů sledovaných žáků na Facebooku došlo k vyhledání celkově 51 bývalých žáků s profily na Facebooku. Jedná se všechny spolužáky, které se podařilo nalézt. Celkově jde o 88 % všech bývalých žáků základní školy. Tito žáci mají v průměru více než 14 spolužáků za základní školy Na Smetance v seznamu svých přátel na Facebooku. Znamená to, že průměrný počet vazeb žáků na Facebooku je menší než průměrný počet vazeb mezi respondenty. V jejich případě se jednalo o průměrně 22 všech vazeb (blízcí, přátelé, známí). Tento nepoměr komentovali respondenti v rozhovorech téměř shodně. Silvie výstižně uvedla, že: „Ne všechny, které považuji za známé, mám v přátelích na Facebooku. Nechci si je totiž sama přidávat a čekám, až to udělají oni.“¹⁰ Pro přehlednější znázornění vzájemných vazeb na Facebooku mezi sledovanými spolužáky byly využity sociogramy, které napomohly zodpovězení otázky, jak vypadají vazby uvnitř sledované původně lokálně ukotvené komunity. Na obrázku 6 jsou znázorněny sítě vazeb mezi 41 bývalými spolužáky s profilem na Facebooku. Mimo tuto společnou sociální síť se nalézá deset spolužáků, kteří nemají na Facebooku žádné vazby s ostatními žáky a tudíž k nim nevedou žádné linie znázorňující vazby. Z tohoto důvodu nejsou ani tyto členové původně lokálně ukotvené komunity zobrazeni na uvedených sociogramech. Pouze dva z těchto deseti bývalých spolužáků bez vazeb se zúčastnili dotazníkového šetření (jednou z nich je Daniela, která se účastnila i řízených rozhovorů). Červeně jsou na obrázku 6 zobrazeni tři bývalí spolužáci, kteří mají širokou síť vazeb, avšak dotazníkového šetření se neúčastnili.

¹⁰ Způsob nalezení přátel prostřednictvím Facebook je podrobněji rozebírán v dalších částech podkapitoly.

Obrázek 6: Sociogram spolužáků s vzájemnými vazbami na Facebooku

Zdroj: dotazníkové šetření 2012, Facebook

Sociogram znázorňuje všechny spolužáky, kteří mají aspoň jednu vzájemnou vazbu na Facebooku. Jedná se o rozsáhlou sociální síť spolužáků ze základní školy Na Smetance, která je uskutečňována prostřednictvím sociální sítě online Facebook. Čím blíže středu sociogramu se spolužáci nalézají, tím více mají vazeb na Facebooku. Necelých 14 % spolužáků s profilem na Facebooku má jen jednu vzájemnou vazbu, jsou tedy v rámci sítě *izolovaní*¹¹. Celkově tvoří podíl vazeb se spolužáky ze základní školy Na Smetance v průměru téměř 10 % všech vazeb, které spolužáci na Facebooku mají. Jedná se tedy o poměrně výraznou skupinu vazeb.

Pro analýzu vztahů bylo rovněž důležité zjistit, za jakým účelem Facebook respondenti navštěvují. Z grafu 5 je patrné, že respondenti nejčastěji využívají Facebook pro lepší komunikaci s přáteli v Česku. V řízených rozhovorech dotazovaní doplnili, že volí zejména psaní příspěvků na „zed“ přátelům či skupinám, případně je oslovují prostřednictvím pošty. Petr uvedl: „Facebook využívám jako doplněk komunikace.“

¹¹ Bližší informace o jednotlivých pozicích v rámci sociogramu jsou uvedeny dále.

Druhým nejčastějším důvodem využívání Facebooku je komunikace s přáteli žijícími v cizině. Jak uvedla Markéta v rozhovoru: „Pokud můžu mluvit za sebe, Facebook mi ukázali kamarádi z *Erasmu*¹², proto jsem se na něj připojila, abych s nimi zůstala v kontaktu.“ Komunikace s přáteli v cizině byla u některých z respondentů prvním důvodem, proč se na Facebook přihlásili. Díky Facebooku je možné jednoduše udržovat vztahy i na velkou vzdálenost. Markéta uvedla: „Mám kamarádky na Taiwanu, v New Yorku i v Brazílii, bez Facebooku bych o nich už asi nikdy neslyšela.“

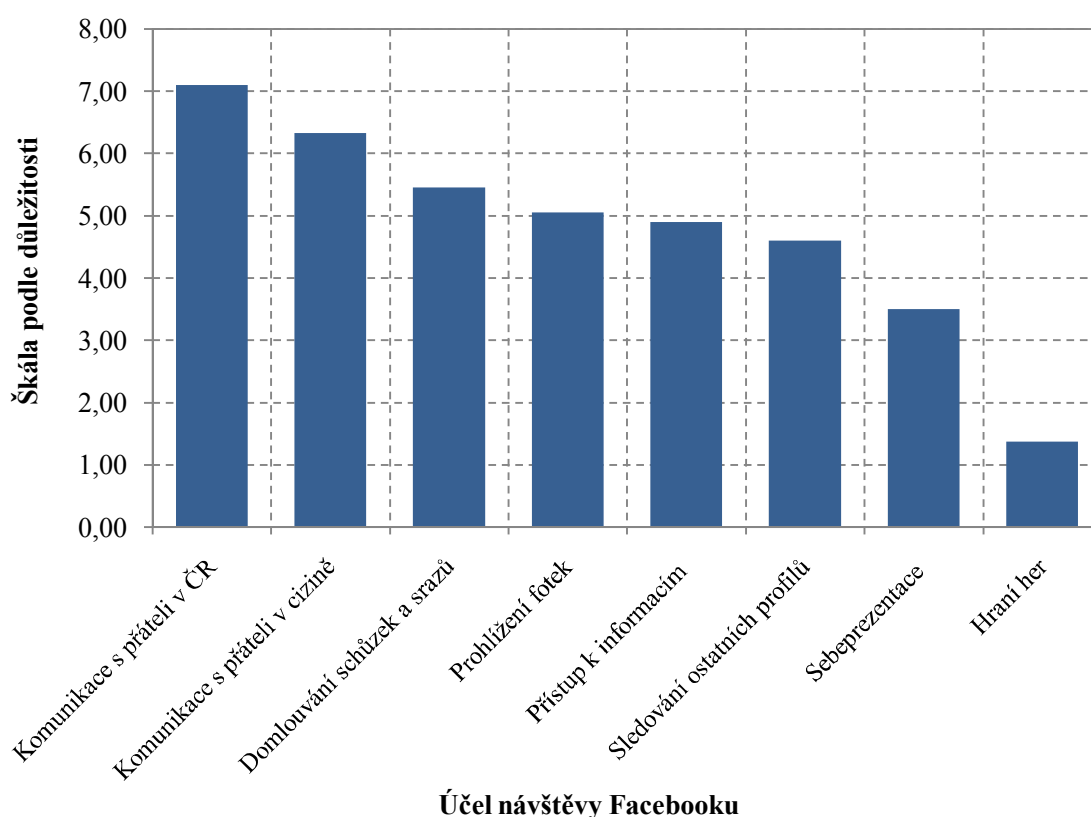
Další důvody, proč dotazovaní navštěvují Facebook, se pohybují na škále důležitosti zhruba ve středu. Jedná se o organizování schůzek, prohlížení fotek, sdílení informací a sledování ostatních profilů. Především prohlížení fotek je jednou z hlavních funkcí Facebooku, která jej odlišuje od anonymních sociálních sítí online. Pomocí fotografií jsou ostatní uživatelé informováni o aktivitách svých přátel na Facebooku. Také v rozhovorech lidé nejčastěji uváděli, že díky fotografiím vědí, co dělají spolužáci ze základní školy Na Smetance. Dalším zajímavým důvodem bylo sledování profilů ostatních, který se však z dotazníkového šetření nejevil jako příliš významný. Několik uživatelů ale při rozhovorech přiznalo, že sledováním ostatních profilů tráví více času než samotnou komunikací s přáteli.

Mezi nejméně důležité důvody uvedli respondenti sebeprezentaci a hraní her na Facebooku. Většina dotazovaných v rozhovorech se nedomnívá, že by se na Facebooku ostatním *cíleně prezentovali*¹³. Tento fakt si tedy uživatelé spíše nechtěli přiznat, protože již samotné sdílení fotek s ostatními a psaní komentářů jsou jistou formou prezentace. Někteří dotázaní uvedli, že svůj profil dlouhodobě neupravují, nemění a Facebook využívají spíše pasivně (sledují profily, získávají informace).

¹² Jedná se o studijní pobyt v cizině.

¹³ Výjimku představuje jedna respondentka, která Facebook cíleně využívá k sebeprezentaci, jelikož pracuje ve filmu a potřebuje být vidět.

Graf 5: Hlavní důvody návštěvy sociální sítě online Facebooku

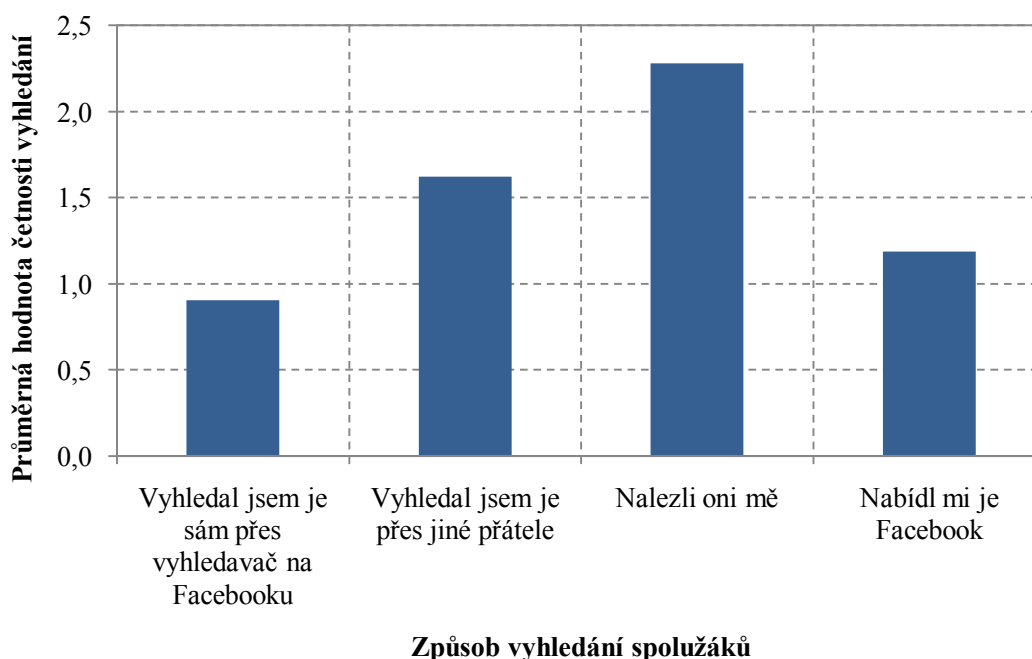
Poznámka: Škála podle důležitosti: 10 - nejdůležitější, 1 - nejméně důležité

Počet respondentů (N = 40)

Zdroj: dotazníkové šetření 2012

V rámci dotazníkového šetření byl zjišťován mimo jiné také způsob, jakým se spolužáci ze základní školy Na Smetance prostřednictvím Facebooku zkontaktovali a navázali tak na předchozí vztahy. Jak ukazuje graf 6, nejčastěji došlo k nalezení bývalých spolužáků na Facebooku tak, že respondenta aktivně vyhledal jiný spolužák a požádal ho o přátelství. Tímto způsobem bylo 50 % respondentů požádáno o potvrzení přátelství jinými žáky. Aktivita tak byla převážně na straně několika jedinců, kteří se snažili navázat kontakt s ostatními. Jednou z nich byla Tereza: „Chtěla jsem vědět, co moji bývalí spolužáci dělají, jak se jim daří, abych si s nimi měla, co říct, až se jednou potkáme.“ Vlastní aktivitu jako nejčastější způsob vyhledání přátel naopak uvedlo nejméně respondentů, což potvrdilo, že aktivitu vyhledat bývalé přátele projevíli jen někteří.

Graf 6: Využívané způsoby nalezení bývalých spolužáků na Facebooku

Poznámka: Škála podle průměrné četnosti: 4 - nejčetnější, 1 - nejméně četné

Počet respondentů (N = 40)

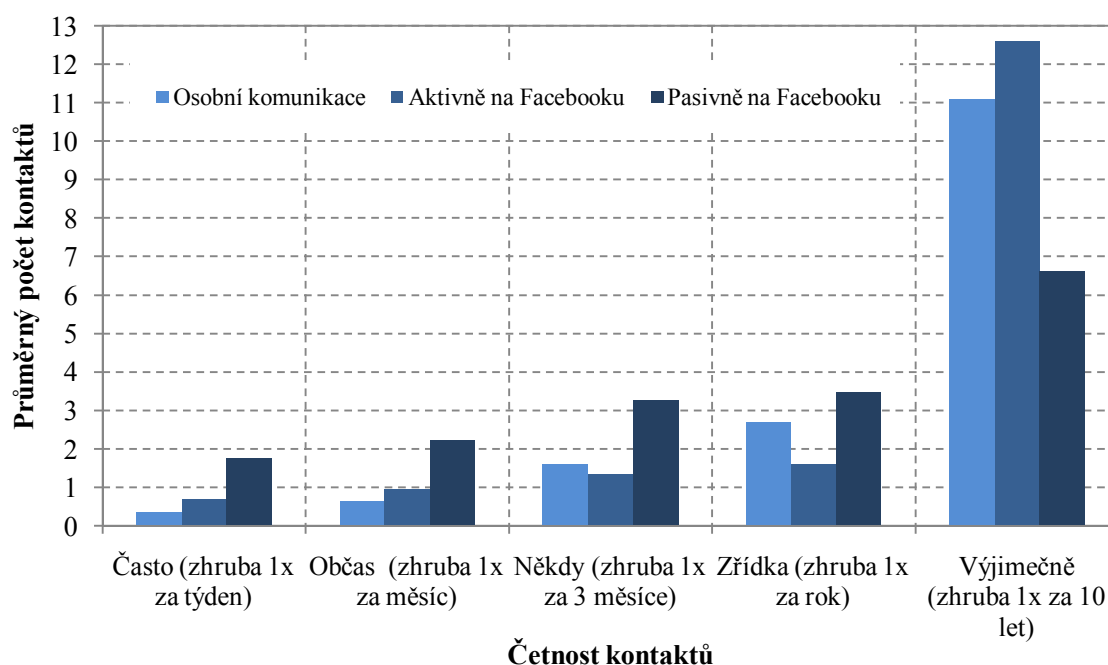
Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Součástí analýzy vztahů v původně lokálně ukotvené komunitě je také zjištění, jak často se její členové stýkají, ať již prostřednictvím Facebooku, či osobně. Pro lepší porovnání frekvence osobních kontaktů s kontakty v online prostoru, byly kontakty v online prostoru rozděleny na dvě kategorie. Jak ukazuje graf 7, respondenti volili, jak často se stýkají s bývalými spolužáky aktivně a jak často pasivně. Aktivním kontaktem na Facebooku je myšleno např. psaní si se spolužáky prostřednictvím pošty nebo přes chat, komentování jejich příspěvků, nebo napsání zprávy na jejich „zed“. Jedná se tedy o obousměrný způsob komunikace. Oproti tomu pasivní kontakt představuje jednosměrný způsob komunikace např. pouze prohlížení profilů a fotek ostatních spolužáků nebo přejímání a čtení informací, které sdílejí. V tomto případě spolu bývalí žáci přímo nekomunikují a druhá strana o této formě kontaktu zpravidla ani neví. Tyto virtuální kontakty jsou v grafu 7 také porovnávány s osobní komunikací.

Z dotazníkového šetření jednoznačně vyplynulo, že počet uskutečňovaných kontaktů roste se snižující se frekvencí kontaktů. Častá osobní komunikace a aktivní komunikace na Facebooku probíhá u téměř 30 % procent respondentů. Analýza potvrdila, že tato častá komunikace probíhá mezi skupinami přátel (*Muži a Ženy 1 a 2*),

kteře udržely vztahy mezi sebou i po letech od ukončení základní školní docházky. Tomáš v rozhovoru potvrdil, že se často osobně i aktivně přes Facebook stýká převážně se stejnými přáteli: „S kamarády se vidám téměř každý den, ale většinou se předem dohodneme na Facebooku“. Z grafu je také možné vyčíst, že při frekvenci „Někdy“ a „Zřídka“ upřednostňují respondenti více osobní komunikaci před aktivní na Facebooku. Silvie a Markéta se takto vidají s bývalými spolužáky, protože je potkávají v okolí svého bydliště na Praze 2. Obecně ale převládá aktivní komunikace přes Facebook nad osobním setkáváním. Jak potvrdili respondenti v řízeném rozhovoru, využívají tento způsob komunikace z časových důvodů. Slovy Slávka: „Je to jednodušší.“

Graf 7: Počet kontaktů s bývalými spolužáky ze ZŠ Na Smetance

Poznámka: Počet respondentů (N = 40)

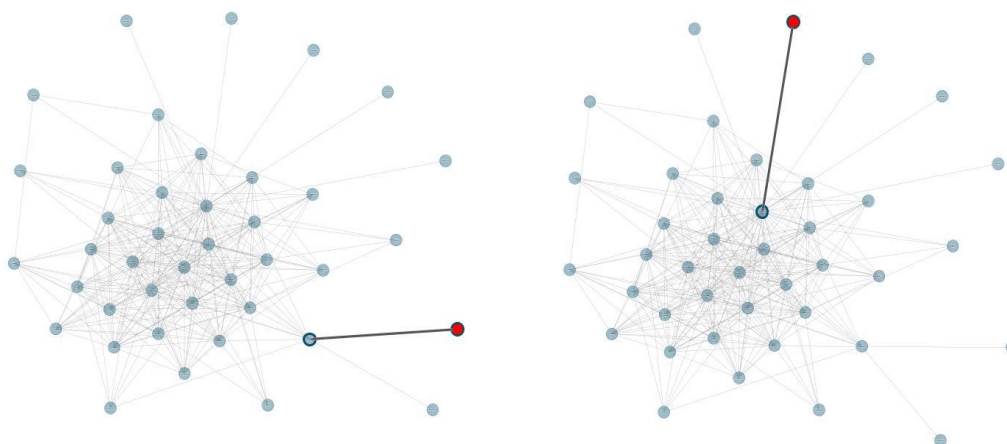
Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Při porovnání aktivní a pasivní komunikace, využívají respondenti jednoznačně častěji pasivní sledování profilů bývalých spolužáků (viz graf 7). Výjimku tvoří poslední kategorie „Výjimečně“, kdy tento způsob komunikace využívají respondenti naopak nejméně. Vzhledem k tomu, že již samotné potvrzení vzájemných vazeb na Facebooku je obousměrným aktivním typem komunikace, uváděli v této kategorii převládající pasivní kontakt zejména ti, kteří nemají v seznamu přátel na Facebooku bývalé spolužáky. Celkově ale převažuje pasivní komunikace na Facebooku. Pasivní sledování nevyžaduje přímý kontakt s ostatními spolužáky a jedná se tedy o interakci slabých vazeb. Markéta také preferuje pasivní komunikaci: „Někdy ráda jen tak sleduju,

co dělají bývalí spolužáci, jak se jim daří, ale psát si s nimi nechci.“ Přesto je právě tento druh spojení nejčastěji využívaným způsobem kontaktu mezi bývalými spolužáky a hraje důležitou roli pro alespoň minimální udržování vazeb a vztahů. Tomáš k tomu řekl: „Bez Facebooku bych o některých snad ani nevěděl, že existují.“

Pro lepší porozumění vazbám mezi respondenty na Facebooku bylo využito sociogramů, které zobrazují jednotlivé pozice v rámci sociální sítě. Necelých 14 % ze spolužáků na Facebooku se nalézá v pozici „osamělý“. Jak ukazuje obrázek 7, tyto jedinci jsou odloučeni v rámci sociální sítě od většiny a jsou propojeni pouze skrze jednu vazbu se sítí jakožto celkem. Izolovaní jedinci strávili v průměru pouze 3,5 roku na základní škole Na Smetance. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že čím více let strávili jedinci na základní škole, tím více mají vazeb mezi bývalými spolužáky.

Obrázek 7: Vybraní spolužáci v pozici „osamělý“ v rámci Facebooku

Zdroj: Facebook, dotazníkové šetření 2012

Dva spolužáci se dají zařadit do pozice „spojující“, jak je možné spatřit na obrázku 8. To znamená, že propojují i jinak izolované spolužáky se silnými vazbami sítě jako celku. Jedinec na obrázku vlevo propojuje dva izolované spolužáky, kteří by bez něj nebyli zapojeni do sociální sítě. Druhý jedinec na obrázku vpravo propojuje dalších pět izolovaných spolužáků. Jinak se ovšem jedná o jedince s největším počtem vztahů, když má celkem třicet sedm vazeb.

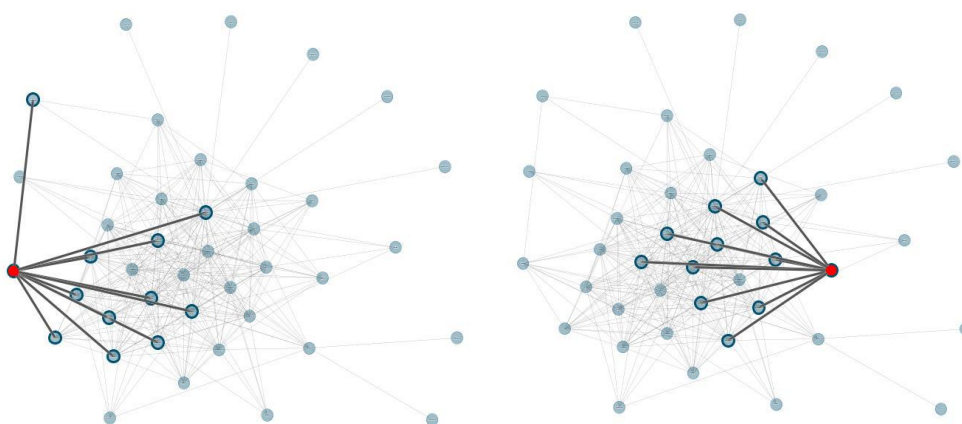
Obrázek 8: Vybraní spolužáci v pozici „spojující“ v rámci Facebooku

Zdroj: Facebook, dotazníkové šetření 2012

Z výzkumu vztahů na Facebooku vyplynulo, že průměrně mají žáci na Facebooku 14,5 vazby s ostatními bývalými spolužáky. Tito jedinci mají 3 – 37 vazeb. Z tohoto důvodu byla pozice „konformní“ bylo rozdělena na dvě kategorie podle počtu vazeb – bývalí spolužáci s méně než 15 vazbami (viz obrázek 9) a bývalí spolužáci s 15 a více vazbami (viz obrázek 10). V pozici slabě „konformní“ s méně než patnácti vazbami se nachází patnáct spolužáků (necelých 30 % spolužáků s profilem na Facebooku). Jedná se o jedince, kteří nedosahují maximálního počtu vazeb, ale zároveň se nenalézají izolovaně na okraji sociální sítě. Tito žáci provádějí méně kontaktů prostřednictvím Facebooku (aktivní i pasivní) než spolužáci v pozici silně „konformní“ s patnácti a více vazbami. Větší počet vazeb na Facebooku působí pozitivně i na frekvenci uskutečněných kontaktů.

Obrázek 9: Vybraní spolužáci v pozici slabě „konformní“ v rámci Facebooku

Zdroj: Facebook, dotazníkové šetření 2012

V pozici silně „konformní“ s patnácti a více vazbami se nalézá více než třetina bývalých spolužáků, kteří mají svůj profil na Facebooku. Tito spolužáci mají vztahy s velkým počtem jedinců a jak je zřejmé z obrázku 10, jejich sociogram kontaktů vytváří paprskovitý tvar plný vazeb. Výsledky dotazníkového šetření potvrdily, že nejvyšší počet vazeb mají převážně jedinci, kteří strávili na základní škole devět let studia a nachází se na Facebooku. V této pozici se jich nalézá 73 % (např. Marie – 28 vazeb; Slávek – 28 vazeb; Pavel – 27 vazeb; Tereza – 27 vazeb). Tím se znovu potvrdilo tvrzení, že délka studia na základní škole výrazně ovlivňuje počet vazeb mezi bývalými spolužáky.

Obrázek 10: Vybraní spolužáci v pozici silně „konformní“ v rámci Facebooku

Zdroj: Facebook, dotazníkové šetření 2012

Ze sociogramů je zřejmé, že bývalí spolužáci udržují prostřednictvím Facebooku různé typy vazeb rovněž dle jejich pozicí v rámci sociální sítě žáků ze základní školy Na Smetance. Respondenti měli v dotazníku zároveň vyjádřit, jakou povahu mají tyto vazby na Facebooku (pozitivní, negativní atd.). Pozitivní odpověď na otázku „Jaký vliv má Facebook na mezilidské vazby?“ uvedli tři čtvrtiny respondentů. Facebook dle nich vazby zesiluje. Podle 10 % dotázaných dochází vlivem Facebooku naopak k zeslabování mezilidských vztahů. Tato otázka v dotazníku nabídla respondentům možnost se rozepsat. Někteří uváděli i určitou dvojakost vlivu Facebooku na mezilidské vazby. Tedy že jsou vztahy ovlivňovány jak pozitivně, protože počet přátel na Facebooku narůstá, tak i negativně, jelikož dochází k poklesu osobních kontaktů. Jak ale shrnul tento problém Šimon: „Záleží na každém, zda Facebooku podlehe, nebo si udrží zdravý odstup.“

Pozitivní vliv byl obvykle zdůrazňován v souvislosti s obnovou starých kontaktů např. se spolužáky ze základní školy. Respondenti v dotazníku oceňovali především komunikační výhody Facebooku, který umožňuje rychlé navázání kontaktu nehledě na místo a čas. Facebook dle nich napomáhá jeho uživatelům udržet si přehled o přátelích a jejich aktivitách. Díky tomu je snadnější navázat rozhovor při případném osobním setkání. Počáteční pozitivní účinek, kdy dochází k obnově kontaktů, se v průběhu času může dle Tomáše změnit na negativní, kdy uživatelé upřednostňují elektronickou komunikaci před osobním setkáváním. Facebook má dle některých respondentů negativní vliv na autentické mezilidské vazby. Vytváří virtuální realitu, která vede společně s ostatními možnostmi, přicházejícími s rozvojem internetu, k menší četnosti setkávání lidí v reálném životě. Nepřítel Facebooku Ondřej říká: „Facebook je mi nepříjemný, raději zavolám, nebo i přijedu z Třeboně a popovídám si s přáteli, než používat tuhle hračku pro děti.“

V souvislosti s vnímáním proměny mezilidských vazeb, byla v rámci řízených rozhovorů také diskutována problematika sociálního kapitálu a jeho vnímání. Značnou diskuzi při rozhovorech způsobila otázka, zda by respondenti nějakým způsobem pomohli bývalému spolužákovi. Zda tuto pomoc ovlivňuje přítomnost bývalého spolužáka v seznamu přátel na Facebooku. Více než tři čtvrtiny respondentů v řízených rozhovorech potvrdili, že jsou ochotni pomoci ostatním bývalým spolužákům, pokud je mají v seznamu přátel na Facebooku. Již pro ně nehraje tak významnou roli, zda jsou na Facebooku aktivně ve spojení či pouze pasivně, protože z jejich profilů mohou kdykoliv získat informace o jejich životě. Markéta situaci shrnula: „Ke spolužákům, které mám na Facebooku v přátelích, cítím více důvěry, než k těm, které potkám jednou za dva roky v prodejně potravin.“ To jak se respondenti na svém profilu projevují má vliv i na míru a charakter pomoci. Petr říká: „Pokud má *Honza*¹⁴ na svém profilu např. xenofobní narážky, pak moje ochota mu jakkoliv vyhovět se blíží nule.“

První stupeň pomoci – poskytnutí mobilního kontaktu – byli respondenti ochotni poskytnout každému ze spolužáků nezávisle na tom, zda jsou na Facebooku či nikoliv. V případě osobního setkání již respondenti začali s odpovědí váhat. Pokud by je kontaktoval bývalý spolužák, kterého nemají v seznamu přátel na Facebooku, spíše by se setkání vyhnuli, naopak pokud s ním mají prostřednictvím Facebooku vztah, pomohli

¹⁴ Honza je jedním ze spolužáků s profilem na Facebooku, který ale nebyl zapojen do řízených rozhovorů.

by mu. Setkání by se vyvaroval i Šimon: „Nechtěl bych ztrácet čas s někým o kom nic nevím.“ Přesto například Daniela uvedla: „Když jsem byla požádána o tento rozhovor bývalým spolužákem, váhala jsem, ale vzhledem k tomu, že na mě na základce působil vždycky seriózně, souhlasila jsem.“ Osobní setkání již vyžaduje více času a také určitou důvěru ze strany dotazovaného. Proto v případě, že respondenti nemají se spolužákem, který chce pomoci, vzájemný kontakt, rozhodují se dle individuálního vztahu k dané osobě, který si vytvořili na základní škole. Pro respondenty bylo nejtěžší rozhodnout, kterým spolužákům by pomohly v případě hledání zaměstnání formou osobního doporučení. Petr řekl: „Slovo bych ztratil pouze za blízké přátele, nezávisle na tom zda jsou či nejsou na Facebooku.“ V případě ostatních by se obával, že by ohrozil svoji pověst. Podobně situaci komentovali i další respondenti. Výjimkou byla Silvie, která již měla zkušenost s poskytnutím pomoci spolužačce při hledání práce. Sdělila: „Již jednou jsem prostřednictvím Facebooku oslovila svoje přátele s pracovní nabídkou a přihlásila se známá ze základky. Pomohla jsem jí a nakonec místo získala a pracovala na této pozici několik let.“ Facebook tedy má vliv na poskytnutí pomoci, i když ho nelze přeceňovat. Představuje prostředek pro zvyšování sociálního kapitálu, zejména ve smyslu pomoci, která nevyžaduje vysokou míru důvěry.

Méně než čtvrtina dotázaných v rámci rozhovorů nespojuje důvěryhodnost spolužáků s Facebookem. Není pro ně důležité při rozhodování, zda pomoci, jestli mají v seznamu přátel na Facebooku ty, kteří žádají o pomoc. Důležitější roli pro ně hraje síla vztahů, které s nimi měly při studiu na základní škole. Například Tomáš by dokonce raději upřednostnil spolužáky, které neviděl přes deset let a poskytl jim všechny uvedené typy pomoci. Důležitý pro něj je sentimentální vztah k dané osobě. Nezanedbatelná část dotázaných preferuje „starý“ způsob aktivní osobní komunikace před pasivními kontakty na Facebooku.

5.3 Zkoumaná lokalita Praha 2

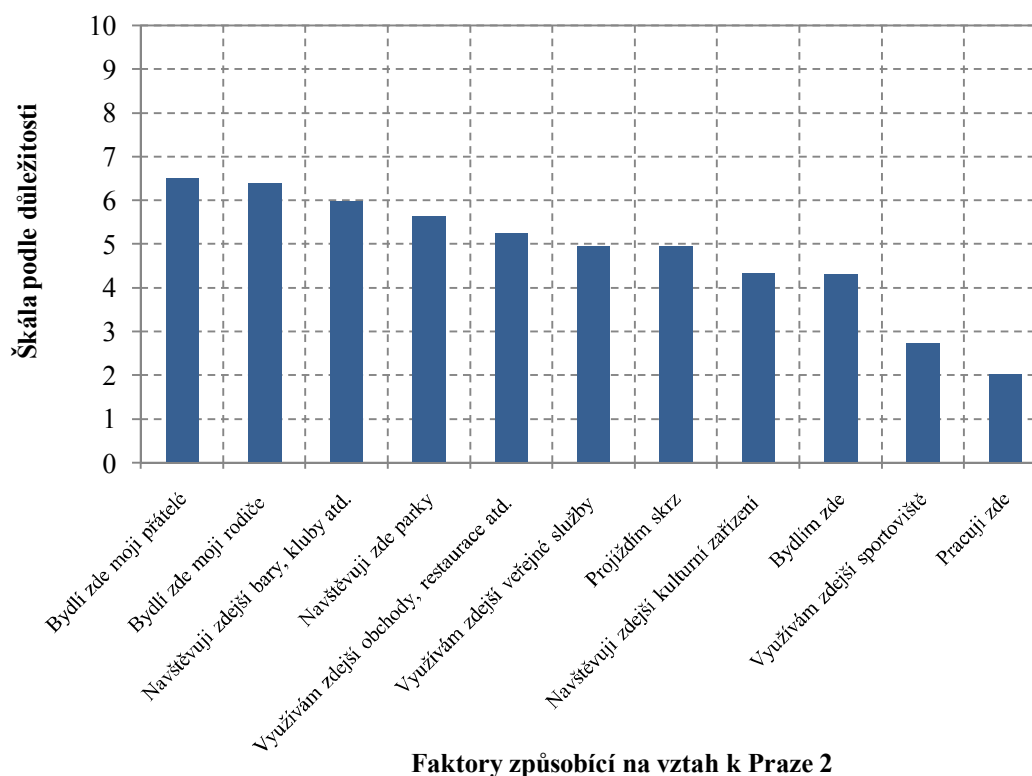
Při analýze proměny původně lokálně ukotvené komunity, je také nutné sledovat vývoj vztahu žáků k lokalitě, která tuto komunitu dříve formovala. Všichni respondenti navštěvovali základní školu Na Smetance na Praze 2 a většina jich v lokalitě Prahy 2 i bydlela. V průběhu let sice tři čtvrtiny respondentů opustili Prahu 2, přesto k této

městské části mají stále silný vztah. Lokalita si stále udržuje svůj význam v jejich životě, čemuž se věnuje i tato podkapitola.

Dotazovaní se sice již zpravidla odstěhovali, ale do lokality Prahy 2 se stále vracejí převážně za přáteli a rodinou. Pro respondenty je z hlediska vztahu k území Prahy 2 nejdůležitější to, že v lokalitě bydlí jejich přátelé (viz graf 8). Z velké části se jedná právě o bývalé spolužáky ze základní školy Na Smetance, kteří lokalitu neopustili. Ondra má na Praze 2 stále mnoho kamarádů: „Někteří moji přátelé bydlí stále na stejných místech, nebo jen o blok dál.“ Téměř stejně důležité je pro respondenty ve vztahu k lokalitě přítomnost jejich rodičů. Vztah k lokalitě Prahy 2 si respondenti udržují i pouhou návštěvou bydliště rodičů. Tomáš za rodiči jezdí poměrně často: „Pokaždé když přijedu za rodiči, mám chuť u nich zůstat, protože tady se cítím doma. Jednou se sem určitě z Hájí vrátím.“ Pro čtvrtinu dotazovaných, kteří zůstali bydlet v lokalitě Prahy 2, je samozřejmě nejvýznamnějším vztahem k lokalitě sama přítomnost jejich bydliště. Petr se přestěhoval od rodičů o pouhých několik desítek metrů dál, než původně bydlel. „Chtěl jsem zůstat tam, kde jsem se vždycky cítil nejlíp.“

Respondenti v dotaznících také vyjádřili svůj silný vztah k lokalitě Prahy 2, protože se zde nachází řada jejich oblíbených barů a klubů, které navštěvují a setkávají se zde právě se svými přáteli. Některé z barů označili respondenti jako místa, do kterých se neustále vracejí, i když již dávno v lokalitě nebydlí. Obdobně pozitivní vztah mají dotazovaní ke zdejším parkům, kterými lokalita disponuje. Jedná se zejména o park Riegrovy sady, který se nalézá v těsné blízkosti základní školy Na Smetance, a respondenti ho pravidelně navštěvovali se školní družinou. Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že Riegrovy sady jsou poměrně častým místem náhodného setkání s bývalými spolužáky ze základní školy Na Smetance. „Několikrát jsem se v Riegráčích bavila s holkama ze základky, když venčily psy a jednou jsem potkala i kluky“ říká například Sabina.

Graf 8: Vztah respondentů k městské části Praha 2

Faktory způsobící na vztah k Praze 2

Poznámka: škála dle důležitosti: 10 – nejdůležitější; 1 – nejméně důležité

Počet respondentů (N = 40)

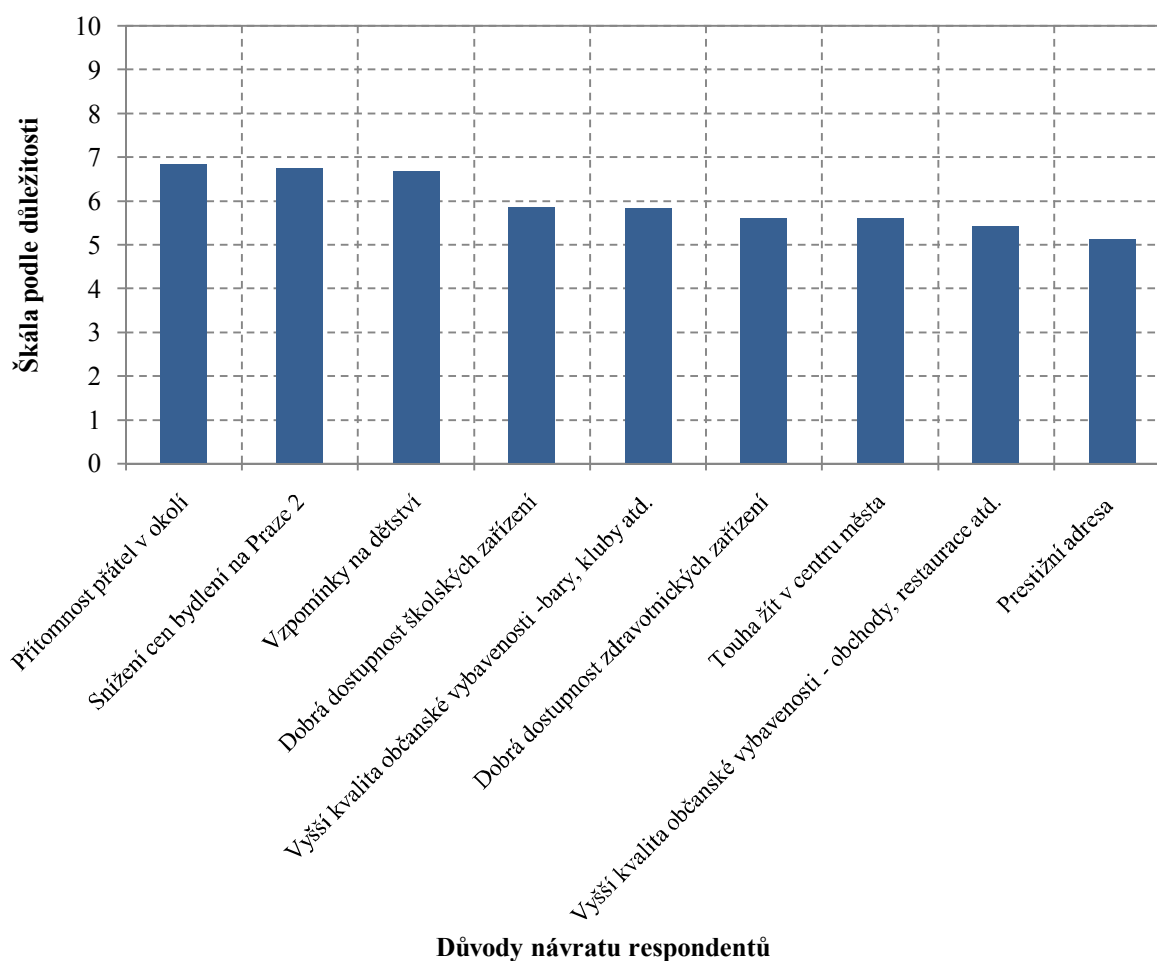
Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Část respondentů také stále využívá služeb místních obchodů či restauračních zařízení. Někteří, například Daniela, již v lokalitě nebydlí, ale stále zde mají hlášené trvalé bydliště: „Na úřady a volit chodím pořád na Prahu 2.“ Z rozhovorů také vyplynulo, že respondenti navštěvují i nadále místní lékařské služby (zejména praktické lékaře), které využívali i před odstěhováním. Pasivní vztah k lokalitě se projevuje tím, že respondenti městskou částí pouze projíždí. Praha 2 představuje centrální městskou část, kterou vede jak magistrála, tak další frekventované silnice. Respondenti, kteří bydlí v Praze, se tak často alespoň určitému styku s lokalitou nevyhnou.

Pro studium ukotvenosti bývalých spolužáků v lokalitě je nutné zjistit sílu vztahů bývalých žáků k Praze 2. Součástí šetření proto byla i otázka na lokální patriotismus respondentů. Z odpovědí vyšlo, že necelých 80 % respondentů se považuje za lokální patrioty ve vazbě k městské části Praze 2 a to i v případech, kdy zde již řadu let nebydlí. Hlavním důvodem lokálního patriotismu jsou především vzpomínky na dětství a pocit nostalgie. Někteří odpověděli, že lokalita byla rovněž místem, kde poznali první opravdové mezilidské vztahy. „Není mi lhostejné, co se v lokalitě děje“

zmínil Ondřej. Silvie je zase na tuto čtvrť pyšná. Z odpovědí respondentů v rozhovorech vyplynulo, že sledovaná lokalita hraje stále důležitou roli v jejich životech. Z tří čtvrtin respondentů, kteří již ve sledované lokalitě nebydlí, se 70 % vyjádřilo, že by se do lokality Prahy 2 chtěli jednou vrátit. Hlavní důvody návratu na území Prahy 2 jsou zobrazeny v následujícím grafu 9.

Graf 9: Hlavní důvody návratu do lokality Prahy 2

Poznámka: škála dle důležitosti: 10 – nejdůležitější; 1 – nejméně důležité

Počet respondentů (N = 40)

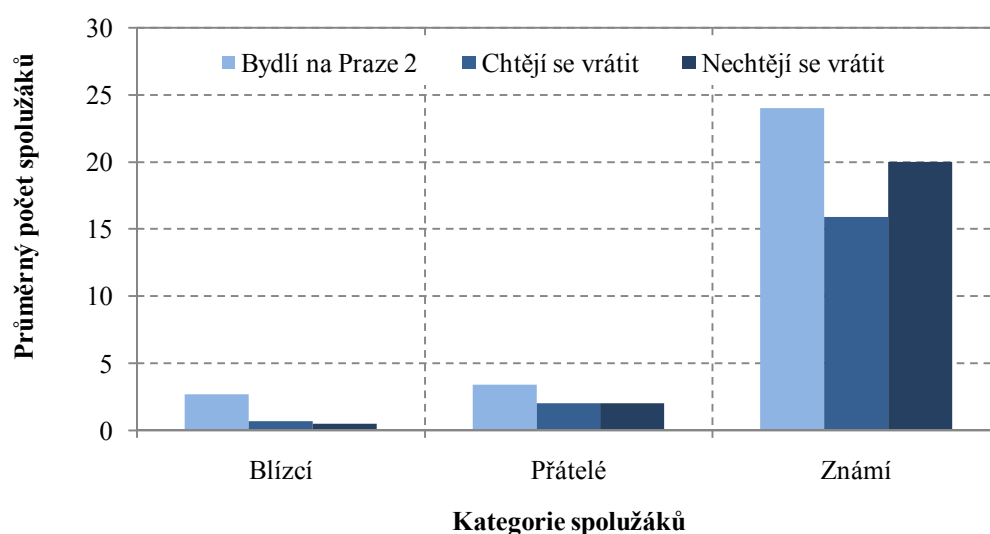
Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Z grafu 9 je zřejmé, že přestože bylo mnoho důvodů návratu na území městské části Prahy 2, nevyskytovaly se mezi nimi velké rozdíly v jejich hodnocení. Hlavním důvodem, proč by se respondenti vrátili do lokality na Prahy 2, je přítomnost přátel v okolí. Z rozhovorů vyplynulo, že většina z těchto přátel v okolí jsou bývalí spolužáci ze základní školy Na Smetance. Tereza například odpověděla, že: „Na Praze 2 mám kamarádky ze základky, a jestli se sem vrátím, těším se, že se budeme vídat častěji.“

Ondra má na Praze 2 i jiné známé než bývalé spolužáky, ale říká, že: „kvůli nim bych se nevracel.“ Přítomnost přátel je pro mnohé zároveň hlavním důvodem, proč v lokalitě setrvávají. Podle Pavla: „Kdyby tu nežili kamarádi, už bych se asi přestěhoval, přece jenom to tu není nejlevnější.“ Určitou roli ovlivňující návrat respondentů hraje právě vývoj trhu s byty. Podle některých respondentů došlo v posledních letech ke snížení cen bydlení na Praze 2, což nahrává jejich úmyslu se do lokality vrátit. „Cena nájmu je na Praze 2 v současnosti jen mírně vyšší než mimo centrum,“ potvrdil Petr. Většina se ale domnívá, že bydlení v centrální části města je stále drahé, a proto pro ně zatím nedostupné. „Z platu recepční bych bydlení na Praze 2 neutáhla,“ shnuje situaci Marie. Dalším významným důvodem návratu jsou již zmíněné vzpomínky na dětství. Dotazovaní si v dětství vytvořili k lokalitě natolik silný vztah, že se projevuje i v jejich touze po návratu do lokality Prahy 2. Například Sabina by zde jednou ráda vychovávala své vlastní děti, protože jak říká: „určitě tu prožijí krásné dětství, stejně jako já.“

Pokud respondenti v dotazníku uvedli, že by se do lokality svého dětství naopak vrátit nechtěli, pak důvodů bylo několik. Preferují např. bydlení na klidnějším místě v zázemí Prahy, kde je více zeleně a klidu. Někteří bydlí v cizině a o návratu do Česka potažmo Prahy 2 neuvažují. Ondřej se v rozhovoru vyjádřil: „Zatím jsem spokojen v Třeboni mimo dosah věčně uspěchaného neosobního života, který v Praze je“.

Graf 10: Srovnání průměrného počtu spolužáků z hlediska síly vazby k ostatním žákům

Poznámka: Počet respondentů (N = 40)

Zdroj: dotazníkové šetření 2012

Respondenti, kteří se chtějí do lokality Prahy 2 jednou vrátit, mají v průměru více blízkých a přátel než ti, kteří se vrátit neplánují. Z grafu 10 vyplývá, že největší průměrný počet blízkých mají respondenti bydlící stále na Praze 2. Potvrzují to také Slávek a Petr, kteří bydlí na Praze 2 a mají nejvíce silných vazeb ze všech respondentů. Bydliště v lokalitě Prahy 2 má tedy pozitivní vliv na počet silných vazeb (blízcí, přátelé), protože zde dochází k uskutečňování těchto vazeb. Podobně i pohled na frekvenci osobních kontaktů potvrzuje, že nejčastěji ve všech kategoriích (často, občas, někdy, zřídka) se stýkají respondenti, kteří stále bydlí na Praze 2. Ti, kteří se plánují vrátit, se vídají o téměř 50 % více než respondenti, jenž již o návratu neuvažují. Lze tak říci, že lokalita Prahy 2 se projevuje na počtu silných vazeb a frekvenci uskutečňovaných osobních kontaktů nejen u těch, kteří v lokalitě bydlí, ale i těch, kteří se plánují vrátit.

Závěr

Hlavním výzkumným cílem této diplomové práce bylo zjištění, jakým způsobem se proměnila vybraná původně lokálně ukotvená komunita žáků základní školy Na Smetance na Praze 2 od ukončení studia na této škole a jakou roli v proměně hrála vybraná sociální síť online Facebook. Analýza proměny vztahů a vazeb v původně lokálně ukotvené komunitě představuje významnou část studie. Hlavní cíl se skládá ze tří dílčích výzkumných cílů či otázek a z nich vycházejících očekávání. První okruh se zaměřil na původně lokálně ukotvenou komunitu a její proměnu v čase. Druhý cíl sledoval, jakou roli hrála v této proměně vybraná sociální síť online – Facebook. Poslední třetí cíl se zabýval vztahem původně lokálně ukotvené komunity k lokalitě, která ji v minulosti formovala. Pro analýzu proměny byly zvoleny dvě třídy žáků základní školy Na Smetance o celkovém počtu 58 studentů.

Původně lokálně ukotvená komunita prošla v průběhu uplynulých dvaceti let značnou proměnou. Ke změnám v charakteru a velikosti komunity ovšem nedocházelo pouze po skončení společné školní docházky, ale již v průběhu samotného studia na základní škole Na Smetance, kdy sledovaný ročník opustila více než polovina žáků. Dotazníkové šetření nepotvrdilo původně očekávanou domněnku, že odchody žáků byly zapříčiněny především změnou bydliště rodičů těchto žáků. Jak vlastní šetření, tak archiv studentů základní školy Na Smetance prokázal, že nejčastějším důvodem odchodu studentů byl přestup na jinou základní školu např. se specifickým zaměřením či později přestup na gymnázia a střední školy. Odchody žáků v počátku i v průběhu samotného studia ovlivnily vytvoření a následné udržení vazeb a vztahů mezi sledovanými žáky základní školy. Z provedeného šetření vyplynulo, že čím více času spolu žáci na základní škole strávili, tím silnější či užší vazby si mezi sebou vytvořili. Určitý vliv na sílu vazeb měla také lokalita, resp. místo bydliště žáků. U žáků, kteří setrvali na Praze 2 do současnosti, lze pozorovat silnější vazby oproti těm, kteří se odstěhovali. Jedním z hlavních důvodů je, že stále potkávají ostatní spolužáky, kteří v lokalitě Prahy 2 rovněž zůstali. K zintenzivnění vztahů přispívá také fakt, že značná část žáků lokalitu Prahy 2 pravidelně navštěvuje, i když zde již řadu let nebydlí.

Analýza současných kontaktů žáků základní školy ukázala, že bývalí studenti mají průměrně více než tři silné vazby s ostatními žáky základní školy a více než osmnáct vazeb slabých. Všechny silné vazby, které se v průběhu studia na základní škole vytvořily, nevymizely, některé se udržují v rámci několika dvojic či skupin velmi dobrých přátel. Tři skupiny velmi dobrých přátel (*Muži*, *Ženy 1*, *Ženy 2*) se vzájemně propojenými úzkými vazbami byly po skončení studia základní školy zachovány i díky geografické blízkosti jejich členů, poněvadž část z členů těchto skupin bydlela ještě nějakou dobu ve spádové oblasti základní školy Na Smetance, resp. na území Prahy 2. Tyto silné vazby umocněné po určitou dobu přetrvávající lokální ukotveností, přetrvaly i po období studia středních či vysokých škol a zaměstnání, kdy si žáci nacházeli další přátele a známé. Největší proměnu původně lokálně ukotvené komunity lze tedy spatřit v jejím roztržení na menší skupiny přátel, ve kterých však silné vazby v nějaké formě přetrvaly do současnosti. Další transformaci této komunity představovalo masové rozšíření nových komunikačních technologií a to především internetu a v posledních několika letech rozvoj sociálních sítí online.

Rozvoj sociálních sítí online se promítl do života všech respondentů zahrnutých do dotazníkového šetření. Všichni respondenti uvedli, že mají svůj profil na Facebooku a pravidelně jej navštěvují; tři čtvrtiny z nich dokonce alespoň jednou týdně. Přestože se dotazníkového šetření nezúčastnili všichni žáci sledovaného ročníku, bylo za pomoci prohlížeče na Facebooku zjištěno, že profil vlastní 88 % zkoumaného ročníku žáků základní školy Na Smetance. Vlivem enormního rozšíření a využívání Facebooku jsou ostatní sociální sítě online přesouvány „do pozadí“ a nejsou ani ve větší míře využívány bývalými žáky základní školy Na Smetance.

Šetření prokázalo, že ve sledované bývalé lokálně ukotvené komunitě se vyskytuje jen několik jedinců, kteří propojili tuto komunitu na Facebooku. Nejprve navázali virtuální přátelství s několika žáky a postupem času díky těmto aktivním jedincům vznikla virtuální provázaná sociální síť vzájemných vazeb mezi větší částí spolužáků ze základní školy. Z hlediska průměrného počtu vazeb má každý člen původně lokálně ukotvené komunity s profilem na Facebooku přibližně čtrnáct spolužáků v seznamu svých přátel na Facebooku. Zde lze pozorovat vznik určité alternativní reality, ve které uživatelé této sociální sítě online navzájem sdílejí informace o svém životě. Pro respondenty dotazníkového šetření je hlavním důvodem užívání Facebooku snadnější komunikace s přáteli jak v Česku, tak v cizině.

Obecně lze říci, že Facebook sehrál významnou roli u sledované původně lokálně ukotvené komunity, protože s jeho rozšířením došlo k částečnému obnovení komunity žáků ze základní školy Na Smetance. Obnovené virtuální vazby graficky znázorňují sociogramy v kapitole 5.2. V rámci šetření byla provedena také analýza převládajícího způsobu komunikace mezi bývalými spolužáky. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že spíše než osobní setkávání, využívají častěji komunikaci prostřednictvím Facebooku. V případě rozdělení způsobu komunikace na Facebooku na aktivní, kdy jsou jedinci ve spojení skrze poštu či chat, a na pasivní sledování profilů ostatních spolužáků, převažuje z hlediska frekvence kontaktů druhý pasivní způsob komunikace. Za pomoci Facebooku dochází k alespoň částečnému udržování vztahů mezi členy původně lokálně ukotvené komunity i mezi spolužáky, jejichž vazby byly oslabeny či dokonce zprůtrhány. Byly tak potvrzeny závěry některých autorů, že dochází k udržování vztahů mezi členy komunity prostřednictvím Facebooku (Elisson 2007).

Přestože mezi bývalými spolužáky převládá komunikace prostřednictvím Facebooku, osobní setkávání a komunikace jsou u sledované skupiny stále zásadní pro budování a udržování nejsilnějších vazeb. To potvrdili sami respondenti v řízených rozhovorech.

Jedním z cílů této diplomové práce byl také výzkum sociálního kapitálu respondentů, zda dochází k jeho posilování či naopak. Při měření sociálního kapitálu pomocí zjišťování míry důvěry a intenzity kontaktů bylo zjištěno, že Facebook napomáhá budování sociálního kapitálu mezi spolužáky ze základní školy. Dochází k jeho růstu vlivem zvýšení počtu slabých vazeb způsobeného i pouhým přidáním spolužáků do seznamu přátel na Facebooku. Je důležité si uvědomit, že tyto slabé vazby představují významný zdroj sociálního kapitálu (Granovetter 1973). V řízených rozhovorech převažoval mezi respondenty názor, že v ochotě pomoci je pro ně důležité, zda mají spolužáky na seznamu přátel na Facebooku či nikoliv. Díky tomu mají alespoň určitou představu o jejich životě. Pro méně než čtvrtinu dotazovaných v rozhovorech bylo důležitější, jaké měli vazby s těmito lidmi na základní škole a to, zda je mají v seznamu přátel na Facebooku, nebylo rozhodující. V rozhovorech všichni respondenti uvedli, že by pomohli bývalým spolužákům, pokud by potřebovali telefonní kontakt. V případě osobního setkání již byli dotazováni v rozhovorech opatrnější a vyhověli by především spolužákům, které mají v seznamu svých přátel na Facebooku. Nejvyšší míru důvěry vyžadovalo osobní doporučení spojené se sháněním práce. Tento typ pomoci by

dotázaní poskytli převážně blízkým přátelům bez ohledu, zda mají nebo nemají profil na Facebooku. I toto šetření v rámci diplomové práce do určité míry těží z komunikačních výhod, které Facebook přináší, jelikož jeho prostřednictvím byla značná část respondentů požádána o vyplnění dotazníku. Z analýzy síly vztahů mezi bývalými spolužáky vyplývá, že tato síť představuje převážně slabých vazeb, které jsou ale nepostradatelné zejména pro propojení jednotlivých shluků silných vazeb, jak to uvedl již Granovetter (1973).

Sociální kapitál vlivem Facebooku u sledované komunity narostl a potvrdil se tak jeden z přístupů Wellmana a Quan-Hasse (2002), který zkoumal vliv internetu na sociální kapitál. Částečně se také ukázalo, že došlo k přeměně sociálního kapitálu tak, že většina vztahů ve sledované komunitě je více založena na vztazích v kyberprostoru, než na osobním setkávání.

Tři Wellmanovy a Leightonovy (1979) přístupy konceptu *Community Question* se projevují dle očekávání i v případě sledované komunity. Z výsledků analýzy je zřejmé, že část respondentů nemá s ostatními spolužáky žádné vazby. U těchto jedinců došlo ke zpretrhání veškerých vazeb s ostatními členy původně lokálně ukotvené lokality. Do přístupu *Community Lost* ale až na výjimky nazapadají, jelikož se z lokality Prahy 2 převážně odstěhovali. V případě tří skupin spolužáků, které si mezi sebou i v průběhu času udrželi silné vazby, je možné hovořit o přístupu *Community Saved*, kdy je část původně lokálně ukotvené komunity zachována. Mezi členy těchto skupin převládají silné vazby, a pokud je to možné, upřednostňují osobní setkávání. K běžné komunikaci však využívají i služby Facebooku. Někteří z nich stále bydlí v lokalitě Prahy 2 a část z těch, kteří se v minulosti odstěhovali, se plánují v budoucnu vrátit. Rovněž velká část jejich vzájemně uskutečňovaných kontaktů probíhá na území Prahy 2. Lze tedy říci, že prostorově ukotvené vztahy zůstaly v omezené míře zachovány.

Většina vazeb mezi bývalými spolužáky se však vlivem využívání Facebooku podobá nejvíce přístupu *Community Liberated/Transformed*. Z důvodu především předčasných odchodů ze základní školy, ale také pozdějším odchodem z lokality Prahy 2, byla oslabena většina vazeb uvnitř původně lokálně ukotvené komunity spolužáků ze základní školy Na Smetance. Díky tomu, že si většina bývalých spolužáků založila svůj profil na Facebooku, došlo k určité obnově komunity, nebo alespoň její části. Vzájemné

vazby sice vznikly na základě prostorového ukotvení, ale v současnosti je již tento vliv oslaben.

Snížení významu lokální ukotvenosti původní komunity potvrzuje také fakt, že značná část členů původní komunity z lokality Prahy 2 opustila v souvislosti s odchodem od rodičů a nalezením svého vlastního bydlení většinou v jiných částech Prahy. Přesto mají respondenti k lokalitě Prahy 2 stále velmi silný vztah. Čtvrtina respondentů zde stále bydlí a většina ostatních dotazovaných by se chtěla jednou do lokality Prahy 2 vrátit. Hlavními důvody návratu je právě přítomnost přátel v okolí a také vzpomínky na dětství. Tento silný vztah k lokalitě umocňuje také výpověď 80 % respondentů, kteří uvedli, že se považují za lokální patrioty ve vztahu k Praze 2 a není jim jedno, co se ve čtvrti děje. Vyvstává tak otázka, zda se část respondentů do lokality Prahy 2 vrátí a lokální ukotvenost se znovu stane součástí části komunity spolužáků ze základní školy Na Smetance. Potvrzení této domněnky by vyžadovalo provést šetření za další časové období, např. deset let. V tuto chvíli se lze, podle výpovědí respondentů, pouze domnívat, že tomu tak může být.

Domnívám se, že diplomová práce přispěla k dalšímu porozumění problematice vývoje lokálně ukotvených komunit. Sledovaný vzorek populace představovala malá komunita, výsledky tak není možné jednoduše aplikovat na celou populaci. Lze ovšem předpokládat, že určité výsledky a pravidelnosti by mohly platit pro další původně lokálně ukotvené komunity žáků dalších základních, ale i středních škol. Možnosti navázání dalších studií na tuto analýzu jsou tedy široké. Zahrnutí větší původně lokálně ukotvené komunity by mohlo přispět k ucelenějšímu pochopení problematiky transformace lokálně ukotvených komunit v prostoru a čase.

PŘEHLED POUŽITÉ LITERATURY

PUBLIKACE:

ADLER, P., KWON, S. (2000): *Social Capital: The Good, the Bad, and the Ugly*. In knowledge and social capital: foundations and applications, Eric L. Lesser, ed., Boston, MA: Butterworth-Heinemann, s. 89-115.

ADLER, P., KWON, S. (2002): *Social capital: Prospects for a new koncept*. Academy of Management Review, 27 (1), s. 17-40.

BARLOW, J.P. (1995): *Is There a There in Cyberspace?* Utne Reader (March–April), s. 50 – 6.

BARNES, J.A. (1972): *Social Network*. Addison-Wesley Module in Anthropology. Addison-Wesley Pub, s. 1-29.

BAUER, J. (2009): *Online sociální síť a sociální kapitál: Facebook a LinkedIn*. Bakalářská práce. Fakulta sociálních studií, Masarykova Univerzita, Brno, Praha, 99 s.

BOASE, J., HERRIGAN, J.B., WELLMAN, B. et al. (2006): *The strenght of internet ties*. Pew internet and american life project. Washington, D.C.

BOURDIEAU, P. (1985): *Forms of Capital*. In Richardson J.G. (ed.): Handbook of Theory and Research in Sociology of Education. Greenwood Press, New York, s. 241-258.

CASSIDY, J. (2006): *Me media*. The New Yorker, 50-59.

CASTELLS, M. (2001): *The Internet Galaxy: Reflection on the Internet, Business, and Society*. Oxford University Press, Oxford.

COLEMAN, J. S. (1988): *Social capital in the creation of human capital*. American Journal of Sociology, 94, s. 95-120.

ČERMÁK, M. (2009): „*V sociálních sítích platí více, než kde jinde dvakrát měř, jednou řež*“. Časopis Mezinárodní politika. Rok vydání 2009, 6.číslo, s. 19-22. Vydal Ústav mezinárodních vztahů, Praha 2009.

ČIHOVSKÝ, J. (2006): *Sociologický výzkum*. Studijní text pro posluchače FTK UP Olomouc, Olomouc, 42 s.

DAVIES, W., HERBERT, T. (1993): *Communities Within Cities*. An Urban Social Geography. Belhaven Press, Londýn, 196 s.

DIJK, J. VAN (2005): *The Deepening Divide: Inequality in the Information Society*. Mass Communication and Society, 11, č. 2, s. 221-224.

- DISMAN, M. (2002): *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum, Praha, 374 s.
- DRISKELL, R. B., LYON, L. (2002): *Are Virtual Communities True Communities? Examining the Environments and Elements of Community*. City & Community, 1, č. 4, s. 376-390.
- DUNBAR R. (1993): *Coevolution of neocortical size, group size and language in humans*. Behavioral and Brain Sciences, 16 (4) s. 681–735.
- DVOŘÁKOVÁ, Z. (2010): *Diskurz sociální sítě se zaměřením na virtuální komunitu Facebook*. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, Praha, 152 s.
- ELLISON, N. (2007): *The benefits of Facebook „Friends:“ Social capital and cilege students Use of online social network sites*. Journal of computer-mediated communication, 12, s. 1143-1168.
- GALSTER G. (2001): *On the nature of neighbourhood*. Urban studies 38 (12), s. 2111-2124.
- GANS, H. J. (1962): *Urban Villagers: Group and Class in the Life of Italian - Americans*. The Free Press, New York, 367 s.
- GIBSON, W. (1984): *Neuromancer*. New York: Ace Books. 271 s. ISBN 0441569595.
- GRANOVETTER, M. (1973): *The Strength of Weak Ties*. American Journal of Sociology, 78, č. 6, s. 1360-1380.
- GRANOVETTER, M. (1983): *The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited*. Sociological Theory, 1, č. 3, s. 201-233.
- GREER, S. (1965): *The Emerging City: Myth and Reality*. Free Press, New York, 231 s.
- GUEST, A. M. (2000): *The Mediate Community: The Nature of Local and Extralocal Ties Within the Metropolis*. Urban Affairs Review, 35, č. 5, s. 603-627.
- HAMPTON, K. WELLMAN, B. (2003): *Neighboring in Netville: How the Internet Supports Community and Social Capital in a Wired Suburb*. City & Community, 2, č. 4, s. 277–311.
- HARGITTAI, E. (2003): *The Digital Divide and What To Do About It*. In Jones, D.C. (Ed.), *New Economy Handbook*, Chapter 35. San Diego: Academic Press.
- HAYTHORNTHWAITE, C., WELLMAN, B. (1998): *Work, friendship and media use for information exchange in a networked organization*. Journal of the American Society for Information Science, 49 (12), s. 1101-1114.
- HENDL, J. (2005): *Kvalitativní výzkum – Základní metody a aplikace*. Portál, Praha.

HEWITT, A., FORTE, A. (2006): *Crossing boundaries: Identity management and student/faculty relationships on the Facebook*. Extended Abstract CSCW.

HILLERY, G. A. (1955): *Definitions of Community: Areas of Agreement*. Rural Sociology, 20, č. 2, s. 111-123.

HORAN, T., BLANCHARD, A. (1998): *Virtual Communities and Social Capital*, 16, 293 s.

HORRIGAN, J. B. (2002): *Online communities: Networks that nurture long-distance relationships and local ties*. Washington, DC: Pew Internet and American Life Study.

CHEN, W., WELLMAN, B. (2009): *Net and Jet: The Internet Use, Travel and Social Networks of Chinese Canadian Entrepreneurs*. Information, Communication and Society, 12, 4. Department of Sociology, University of Toronto.

JACOBISOVÁ, J. (1975): *Smrt a život amerických velkoměst*. Odeon, Praha, 282 s.

JELÍNKOVÁ, T. (2010): *Výzkum na Facebooku: Budoucnost či utopie?* Diplomová práce. Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 118 s.

KASARDA, J. D., JANOWITZ, M. (1974): *Community Attachment in Mass Society*. American Sociological Review, 39, č. 3, s. 328-339.

KAVANAUGH, A., REESE, D., CARROLL, J. et al. (2005): *Weak Ties in Networked Communities*. The Information Society, Vol. 21, No. 2., s. 119-131.

KELLER, S. (1968): *The Urban Neighbourhood*. New York, Random House.

KNOX, P., PINCH, S. (2000): *Urban Social Geography. An Introduction*. Prentice-Hall, Harlow, 479 s.

KOPEČNÁ, M. (2010): *Analýza residenční stability a sokojenosti v suburbánním zázemí Prahy*. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 112 s.

KRAUT, R. E., PATTERSON, M., LUNDMARK, V. et al. (1998): *Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being?* American Psychologist, 53, 1017-1032.

KUČERA, P. (2006): *Kyberprostor: Nová dimenze geografie. Psytrance a informační síť*. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, 89 s.

LAMPE, C., ELLISON, N., STEINFELD, C. (2006): *A Face(book) in the crowd: Social searching vs. social browsing*. Proceedings of the 2006 20th Anniversary Conference on Computer Supported Cooperative Work, New York: ACM Press, s. 167-170.

- LÉVY, P. (2000): *Kyberkultura*. Praha: Karolinum, 229 s. ISBN 80-246- 0109-5
- LEY, D. (1983): *A Social Geography of the City*. Harper Row, New York.
- LIN, N. (2005): *A network theory of social capital*. In: *The Handbook of Social Capital*. ed. by Castiglione D., van Deth J.W, Wolleb G. New York: Oxford University Press.
- LUPTON, R., POWER, A. (2004): *What we know about neighbourhood change: a literature review*. CASereport, 27. Centre for the Analysis of Social Exclusion, London School of Economics and Political Science, London, UK.
- MASSEY, D. (1994): *Space, Place and Gender*. Cambridge, Polity Press.
- MAŠATA, R. (2004): *Geografická specifika kyberprostoru*. Geografické rozhledy. Vol. 13, No. 2 (2003/2004), s. 50 – 51.
- MATĚJŮ, P., VITÁSKOVÁ, A. (2006): *Interpersonal Trust and Mutually Beneficial Exchange: Measuring Social Capital for Comparative Analyses*. Sociologický časopis, 42, č. 3, s. 493-516.
- McLUHAN, M. (1962): *The Gutenberg galaxy: The making of typographic man*. Toronto: University of Toronto Press.
- NIE, N. H., HILLYGUS, D. S. (2002): *The Impact of Internet Use on Sociability: Time-Diary Findings*. IT & Society, 1, č. 1, s. 1-20.
- PARKS, M.R., FLOYD, K. (1996): *Making friends in cyberspace*. Journal of Communication Winter 1996, 46, 1, s. 80-97.
- PHILLIPS, E. B. (1996): *City Lights: Urban-Suburban Life in the Global Society*. Oxford University Press, New York, Oxford, 592 s.
- PILEČEK, J. (2010): *Koncept sociálního kapitálu: Pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia*. Geografie, ročník 115, č. 1, s. 64-77.
- PORTES, A. (1998): *Social capital: Its origins and application in modern sociology*. Annual Review of Sociology 1994, Vol. 24, s. 1-24.
- PULDOVÁ, P. (2006): *Vliv suburbanizace na změnu sociálního prostředí v zázemí Prahy*. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 111 s.
- PUTNAM, R. (1993): *The Prosperous Community: Social Capital and Public Life*. The American Prospect, 13, c. 1, s. 35-42.
- PUTNAM, R. (2000): *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, New York, 541 s.

QUAN-HAASE, A., WELLMAN B. (2002): *How does the Internet Affect Social Capital*. In M. Huysman, Volker, W. (Eds). IT and Social Capital.

SBÍRKA PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY (2011): 11, Ročník 2011. ISSN 1804-7963

SPROULL, L. S., KIESLER, S. B. (1991): *Connections: New ways of working in the networked organization*. Cambridge, MA: MIT Press.

STOLL, C. (1995): *Silicon Snake Oil*. Doubleday, New York, 247 s.

SUSOVÁ, K. (2009): *Vliv internetu na komunitní život v suburbiiích*. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 101 s.

ŠAFR, J., SEDLÁČKOVÁ, M. (2006): *Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření*. Sociologické studie/Sociological Studies 06:7. Sociologický ústav AV ČR, Praha.

ŠMAHEL, D. (2003): *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Triton. ISBN: 80-7254-360-1

ŠPAČKOVÁ, P. (2011): *Sociální prostředí a lokální komunity: město, suburbium, venkov*. Dizertační práce. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha.

TÖNNIES, F. (1887/1996): *Community and Society*. Transaction Publishers, New Brunswick, 298 s.

TURKLE, S. (1996): *Virtuality and its Discontents: Searching for Community in Cyberspace*. The American Prospect, 24, s. 50-57.

WELLMAN, B. (1979): *The Community Question: The Intimate Networks of East Yorkers*. American Journal of Sociology, 84, č. 5, s. 1201-1231.

WELLMAN, B., LEIGHTON, B. (1979): *Networks, Neighbourhoods, and Communities: Approaches to the Study of the Community Question*. Urban Affairs Quarterly, 14, č. 3, s. 363-390.

WELLMAN, B., WORTLEY, S. (1990). *Different strokes from different folks: Community ties and social support*. American Journal of Sociology, 96 (3), s. 558-588.

WELLMAN, B. (1996): *Are Personal Communities Local? A Dumptarian Reconsideration*. Social Networks, 18, č. 3, s. 347-354.

WELLMAN, B., SALAFF, J., DIMITROVA D. et al. (1996): *Computer networks as social networks: Collaborative work, telework, and virtual community*. Annual Review of Sociology, 22, s. 213–238.

WELLMAN, B. (2001a): *Physical Place and Cyberplace: the Rise of Personalized Networking*. International Journal of Urban and Regional Research, 25, č. 2, s. 227-252.

WELLMAN, B. (2001b): *The Persistence and Transformation of Community: From Neighbourhood Groups to Social Networks*. Report to the Law Commission of Canada.

WELLMAN, B., HAYTHORNTHWAITE, C. (eds.). (2002): *The Internet in Everyday Life*. Blackwell, Oxford, 561 s.

WELLMAN, B., HAMPTON, K. (2002): *Neighboring in Netville: How the Internet Helps Connect People in a Wired Suburb*. City and Community, č.1, 40 s.

WIRTH, L. (1938): *Urbanism as a Way of Life*. American Journal of Sociology, 44, č. 1, s. 1-24.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

BOYD, D., ELLISON, N. (2007): *Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship*. [online] [cit. 10. 5. 2012]. Dostupné z internetu: <<http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>>

BRIDGE, G. (2002): *The Neighbourhood and Social Networks*. CNR Paper 4, 32 s. [online] [cit. 10. 11. 2011]. Dostupné z internetu: <<http://www.bristol.ac.uk/sps/cnrpapersword/cnr4pap.pdf>>

CUMMINGS, J. N., LEE, B.L., KRAUT, R. (2004): *Communication technology and friendship during the transition from High School to Colleges*. [online] [cit. 3. 3. 2012]. Dostupné z internetu: <<http://kraut.hciresearch.org/sites/kraut.hciresearch.org/files/articles/cummings04-nsf-ict-v3.5.pdf>>

FERLANDER, S. (2003): *The Internet, Social Capital and Local Community*. [online] [cit. 20. 4. 2012]. Dostupné z internetu: <<http://www.crdlt.stir.ac.uk/Docs/SaraFerlanderPhD.pdf>>

HANDL, J. (2009): *Sociální síť, to není jenom Facebook*. www.lupa.cz. [online] [cit. 15. 2. 2012]. Dostupné z internetu: <<http://www.lupa.cz/clanky/socialni-site-to-neni-jenom-facebook/>>

HLAVENKA, J. (2011): *Strmý pád MySpace ukazuje na nestálost sociálních sítí*. [online] [cit. 1. 7. 2012]. Dostupné z internetu: <<http://www.lupa.cz/clanky/strmy-pad-myspace-ukazuje-na-nestalost-socialnich-siti/>>

PEHE, J. (2009): *Humbuk, Facebook a Demokracie*. [online] [cit. 28. 12. 2011]. Dostupné z internetu: <<http://www.pehe.cz/zapisnik/humbuk-facebook-a-demokracie/?searchterm=humbuk>>

RHEINGOLD, H. (1993): *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Addison-Wesley, Massachusetts. [online] [cit. 17. 4. 2012]. Dostupné z internetu: <<http://www.rheingold.com/vc/book/>>.

SCHMID, J. (2010): *Analýza sociálních sítí v praxi*. [online] [cit. 2. 3. 2012]. Dostupné z internetu: <<http://tlampac.webnode.cz/>>

TASSIER, T. (2004): *Labor Market Implications of Weak Ties*. [online]. [cit. 12. 4. 2012]. Dostupné z internetu: <<http://www.fordham.edu/images/Undergraduate/economics/faculty/weakties.pdf>>

TOMÁŠKOVÁ, L. (2004): *Návrh metodiky pro tvorbu spádových obvodů školských zařízení s využitím geoinformační podpory*. [online] [cit. 5. 3 2012]. Dostupné z internetu: <http://gis.vsb.cz/GISacek/GISacek_2004/Sbornik/Tomasova/tomasova.htm>

VIRTANEN, T., MALINEN, S. (2008): *Supporting the Sense of Locality with Online Communities*. [online] [cit. 21. 5. 2012]. Dostupné z internetu: <http://onemvweb.com/sources/sources/supporting_locality_online_communities.pdf>

WELLMAN, B. (2006): *Cyber Society*. In Netlab. Centre for Urban and Community Studies University of Toronto, Toronto. [online] [cit. 2009-03-11]. Dostupné z internetu: <<http://www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/index.html>>.

WOLF, K. (2009): *Až příliš rychle rostoucí Facebook* [online]. [cit. 5. 1. 2012]. Dostupné z internetu: <<http://www.lupa.cz/clanky/az-prilis-rychle-rostouci-facebook/>>

ZDROJE DAT:

Český statistický úřad (2011a): *Obyvatelstvo Prahy podle městských částí 1991-2011*. [online] [cit. 15. 5 2012]. Dostupné z internetu:

<[http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_prahy_podle_mestskych_casti_1991_2011/\\$File/CR_L3_MC_1992.xls](http://www.czso.cz/xa/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_prahy_podle_mestskych_casti_1991_2011/$File/CR_L3_MC_1992.xls)>

Český statistický úřad (2011b): *Využívání Facebooku v ČR a ve světě: leden až prosinec 2010*. [online] [cit. 5. 11 2011]. Dostupné z internetu:

<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/vyuzivani_facebooku_v_ceske_republice_a_ve_s_vete>

Checkfacebook (2012): *Global audience*. [online] [cit. 25.6. 2012]. Dostupné z internetu: <<http://www.checkfacebook.com/>>

Internet World Stats (2011): *Internet Users in the World*. [online] [cit. 23. 6. 2012].

Dostupné z internetu: <<http://www.internetworldstats.com/stats.htm>>

Měsíční zpráva Netmonitor (2011): *Výzkum návštěvnosti internetu v České republice* [online] [cit. 1. 6. 2012].

<http://www.netmonitor.cz/sites/default/files/vvnetmon/2011_03_netmonitor_offline_report.xls>

PŘÍLOHY

Příloha 1: Mapa školských obvodů z období První republiky

Příloha 2: dotazník

1. OKRUH: ZÁKLADNÍ ŠKOLA NA SMETANCE

1. V jakém roce jste nastoupil/a do ZŠ Na Smetance?

2. Jaká byla přesná adresa Vašeho bydliště v době nástupu na ZŠ Na Smetance?
(případně nejbližší křížení ulic od tohoto bydliště)

3. Kolik ročníků ZŠ Na Smetance jste absolvoval/a?

Pokud méně než 9 pokračujte prosím dále.
Pokud 9 přejděte prosím na otázku č. 6.

4. Z jakého důvodu jste předčasně opustil/a ZŠ Na Smetance?

Pokud je důvodem přestěhování, prosím pokračujte dále.
Pokud není důvodem přestěhování, prosím přejděte na otázku č. 6.

5. Z jakého důvodu a kam se Vaše rodina přestěhovala?
(případně nejbližší křížení ulic adresy přestěhování)

6. Kolik ze spolužáků ze ZŠ Na Smetance můžete označit za některou z uvedených kategorií?

Rozřaďte prosím dle počtu spolužáků v jednotlivých kategoriích.

Kategorie	Počet spolužáků
Blízcí	
Přátelé	
Známí	
Ostatní (nevzpomínám si na ně)	

7. Jak často se v průměru stýkáte se spolužáky ze ZŠ Na Smetance tzv. „z očí do očí“?
Napište, prosím kolik spolužáků vidáte.

Frekvence	Počet spolužáků
Často (zhruba 1x za týden)	
Občas (zhruba 1x za měsíc)	
Někdy (zhruba 1x za 3 měsíce)	
Zřídka (zhruba 1x za rok)	
Výjimečně (zhruba 1x za 10 let)	
Nikdy	

2. OKRUH: SOCIÁLNÍ SÍTĚ

8. Navštěvujete některou sociální síť online (např. Facebook, Myspace, Lide, Nyx, Google+ atd.)?

☐ Ano – pokračujte prosím na otázku č. 10

☐ Ne – pokračujte prosím na otázku č. 9

9. Proč nenavštěvujete sociální sítě online?

Pokračujte otázkou č. 17.

10. Kterou ze sociálních sítí online navštěvujete?

Prosím, zakřížkujte, jak často každou z vyjmenovaných sítí navštěvujete:

	alespoň jednou za den	alespoň jednou za tři dny	alespoň jednou za týden	alespoň jednou za měsíc	méně často než jednou měsíčně	nenavštěvuji	neznám
Facebook	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Myspace	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Twitter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lidé	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spolužáci	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Líbimseti	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Cyberspace	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyx	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jiná	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jiná ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Pokud jste u Facebooku zakřížkovali - nenavštěvují či neznám, prosím pokračujte dále. Pokud jste u Facebooku křížkovali ostatní odpovědi, prosím přejděte na otázku č. 12.

11. Proč nenavštěvujete Facebook?

Pokračujte otázkou č. 17.

12. Napište prosím, za jakým účelem navštěvujete Facebook?

Prosím ohodnoťte všechna kritéria dle škály (1-10) podle důležitosti:

10 – nejdůležitější, 1 – nejméně důležité. Hodnoty mohou být použity vícekrát.

Důležitost

_____	Komunikace s přáteli v ČR
_____	Komunikace s přáteli v cizině
_____	Hraní her
_____	Sledování ostatních profilů
_____	Vlastní prezentace
_____	Přístup k informacím
_____	Prohlížení fotek
_____	Domlouvání schůzek a srazů
_____	Jiné

13. Nalezl jste prostřednictvím Facebooku Vaše bývalé spolužáky ze ZŠ Na Smetance?

☐ Ano – pokračujte prosím na otázku č. 14

☐ Ne – pokračujte prosím na otázku č. 17

14. Jakým způsobem jste je našel?

Prosím seřadte od nejpoužívanější k nejméně používané možnosti vyhledávání přátel, tzn. od 1 (nejpoužívanější) do 4 (nejméně používaná). Každá hodnota může být použita pouze jednou.

Možnost vyhledání	Četnost
Vyhledal jsem je sám přes vyhledavač na Facebooku	_____
Vyhledal jsem je přes jiné přátele	_____
Nalezli oni mě	_____

Nabídl mi je Facebook

15. Jak často jste v průměru v kontaktu prostřednictvím Facebooku s Vašimi spolužáky ze ZŠ Na Smetance?

Rozřaďte prosím dle počtu spolužáků, které máte přidáné v přátelích na Facebooku v jednotlivých kategoriích.

Frekvence	Aktivní kontakt (pošta, příspěvek na zed')	Pasivní kontakt (prohlížení profilu, přejímání informací)
Často (zhruba 1x za týden)		
Občas (zhruba 1x za měsíc)		
Někdy (zhruba 1x za 3 měsíce)		
Zřídka (zhruba 1x za rok)		
Výjimečně (zhruba 1x za 10 let)		
Nikdy		

16. Jaký vliv má podle vás Facebook na mezilidské vazby (oslabuje je či zesiluje)?

3. OKRUH: PRAHA 2

17. Zhodnoťte prosím, jaký máte vztah k městské části Praha 2, kam jste chodili na ZŠ?

Prosím ohodnoťte všechna kritéria dle škály (1-10) podle důležitosti:

10 – nejdůležitější, 1 – nejméně důležité. Hodnoty mohou být použity vícekrát.

Důležitost

	Bydlím zde
	Bydlí zde moji rodiče
	Bydlí zde moji přátelé
	Pracuji zde
	Využívám zdejší denní služby (obchody, restaurace atd.)
	Využívám zdejší noční služby (bary, kluby atd.)
	Využívám zdejší veřejné služby (školy, zdravotnické zařízení atd.)
	Projíždím skrz

_____	Navštěvuji zde parky
_____	Navštěvuji zdejší kulturní zařízení a památky
_____	Využívám zdejší sportoviště
_____	Jiné

18. Považujete se za lokálního patriota ve vztahu k Praze 2?

- ☐ Ano - proč?
- ☐ Ne

19. Pokud na Praze 2 již nebydlíte, chtěl byste se jednou do MČ Praha 2 vrátit?

- ☐ Ano
- ☐ Ne - důvod:

20. Co by bylo důvodem vašeho návratu?

Prosím ohodnoťte všechna kritéria dle škály (1-10) podle důležitosti:

10 – nejdůležitější, 1 – nejméně důležité. Hodnoty mohou být použity vícekrát.

Důležitost

_____	Touha žít v centru města
_____	Vzpomínky na dětství
_____	Vyšší kvalita občanské vybavenosti denních služeb (obchody, restaurace atd.)
_____	Vyšší kvalita občanské vybavenosti nočních služeb (bary, kluby atd.)
_____	Dobrá dostupnost školských zařízení
_____	Dobrá dostupnost zdravotnických zařízení
_____	Prestižní adresa
_____	Snížení cen bydlení na Praze 2
_____	Přítomnost přátel v okolí
_____	Jiné

4.OKRUH: ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY

21.Kolik Vám je let?

22. Jaká je přesná adresa Vašeho současného bydliště?
(případně nejbližší křížení ulic od Vašeho současného bydliště)

23. Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání?

- ☐ Základní škola
- ☐ Střední škola bez maturity
- ☐ Střední škola s maturitou
- ☐ Vysoká škola

24. Jaké je Vaše ekonomická aktivita?

Můžete zaškrtnout i více možností.

- ☐ Student
- ☐ Zaměstnanec
- ☐ Živnostník (OSVČ)
- ☐ Podnikatel
- ☐ Mateřská a rodičovská práce (dovolená)
- ☐ Bez zaměstnání

25. Jaké je Vaše současné povolání?

26. Jaké je přesná adresa Vašeho pracoviště?

(případně nejbližší křížení ulic od Vašeho současného pracoviště)

Příloha 3: Struktura řízených rozhovorů:

Vazby se spolužáky ze základní školy Na Smetance

V dotazníku jste uvedl/a, že máte několik blízkých (přátel), o koho se jedná?
Myslíte, že ti, které si v dotazníku označil/a jako blízké (přátele), k vám cítí stejně silný vztah?
Vytvořili jste se spolužáky ze základní školy větší skupinu přátel, která se stále stýká a má vzájemně silné vazby? Jak se projevují vaše vztahy?
S kterými spolužáky se vídáte nejčastěji? S těmi, které jste uvedli jako blízké, přátele nebo známé?
Za jakým účelem se setkáváte? Nebo se jedná o náhodná setkání?
Vídáte se častěji se spolužáky, kteří stále bydlí na Praze 2?

Sociální sítě online - Facebook

Z jakého důvodu navštěvujete kromě Facebooku také jiné sociální sítě online?
Jak jste se dozvěděli o Facebooku?
Z jakého důvodu jste se poprvé přihlásili na Facebook?
Jak dlouho navštěvujete Facebook?
Jakou roli hraje Facebook ve vašem životě?
Jaké jsou největší klady a zápory Facebooku?
Jak konkrétně jste postupoval při kontaktu s bývalými spolužáky ze základní školy Na Smetance?
Na Facebooku máš v přátelích více/méně přátel než bylo uvedeno v dotazníku, čím to je?
Došlo prostřednictvím Facebooku k proměně vašich vztahů s bývalými spolužáky ze základní školy Na Smetance? Jak se tato proměna projevuje?
Jak se projevují jednotlivé možnosti komunikace (osobní kontakt, aktivní a pasivní na Facebooku) ve vašem kontaktu s bývalými spolužáky?
Pomohli byste bývalým spolužákům ze základní školy formou: poskytnutí mobilního kontaktu; osobní setkání; osobní doporučení při hledání např. nového zaměstnání?
A má na tuto pomoc vliv, zda spolužáky máte v seznamu přátel na Facebooku?

Lokální ukotvenost ve vztahu k Praze 2

Jaký máte vztah k lokalitě Prahy 2?
Vzpomínáte si, jaká místa jste pravidelně navštěvovali v době vašeho studia na základní škole Na Smetance?
Máte v lokalitě Prahy 2 stále přátele?
Navštěvujete lokalitu Prahy 2? Za jakým účelem?
Čím je pro vás lokalita Prahy 2 důležitá?
Proč jste zůstal bydlet v lokalitě Prahy 2, případně kdy a z jakých důvodů jste se přestěhoval?
Jak se projevuje váš lokální patriotismus ve vztahu k Praze 2?
Potkáváte v lokalitě Prahy 2 bývalé spolužáky ze základní školy?
Do lokality Prahy 2 se plánujete vrátit, je pro vás důležité, že zde někteří bývalí spolužáci stále bydlí? A jaké důvody jsou váš nejvýznamnější?

Příloha 4: Sociometrická matice

Žáci	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51										
1	1	1	0	1	1	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	1	1	0	1	1	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0								
2	1	1	0	1	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0									
3	1	1	1	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0									
4	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0									
5	1	1	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	1	0								
6	1	1	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0									
7	1	1	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0							
8	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0							
9	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0								
10	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0							
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0								
12	0	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0						
13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0								
14	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0				
15	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0							
16	0	1	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0				
17	0	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
18	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0					
19	1	1	0	1	1	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0						
20	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0					
21	0	1	1	0	1	0	1	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0				
22	1	1	0	1	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0						
23	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0						
24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
28	1	1	0	1	1	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0						
29	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0							
30	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0						
31	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
32	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0				
34	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	0	1	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	1	1	1	0	1	1	0	0	1	1																																						